

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**ERGENLERDE SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİ AÇISINDAN BENLİK SAYGISI,
NARSİZM VE EMPATİK ÖFKENİN SİBER
ZORBALIĞA MARUZ BIRAKMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ALİYE VATANSEVER

İSTANBUL, 2021

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**ERGENLERDE SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİ AÇISINDAN BENLİK SAYGISI,
NARSİZİZM VE EMPATİK ÖFKENİN SİBER
ZORBALIĞA MARUZ BIRAKMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZEYNEP ALİYE VATANSEVER
(190131014)**

**Danışman
(Doç. Dr. Gaye SALTUKOĞLU)**

İSTANBUL, 2021

25/ 06/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı'nda 180131014 numaralı Zeynep Aliye VATANSEVER'in hazırladığı "Ergenlerde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri Açısından Benlik Saygısı, Narsisizm ve Empatik Öfke Düzeylerinin Siber Zorbalığa Maruz Bırakma Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi" konulu Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 25/06/2021 Cuma günü saat 10 :00 'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının "Ergenlerde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri Açısından Benlik Saygısı, Narsisizm ve Empatik Öfkenin Siber Zorbalığa Maruz Bırakma Üzerindeki Etkisi" şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Doç. Dr. Gaye SALTUKOĞLU	25/ 06/2021	KABUL
Dr Öğr. Üyesi Güliz KOLBURAN	25/ 06/2021	KABUL
Dr Öğr. Üyesi Melek ASTAR	25/ 06/2021	KABUL
(İkinci Danışman) */ .../20...
*/ .../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zeynep Aliye Vatansever

İmza

TEŞEKKÜR

Tez süresince sabrı ve inancıyla yanımda olan sevgili eşim Ahmet Faruk VATANSEVER'e, her zaman arkamda olan annem Alev ERKİLET, babam Vehbi BAŐER ve tüm aile üyelerime, desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Ezgi ÜNLÜGEDİK'e, Hazal BOZKIR'a ve Doğukan AK'a, son olarak ilgileri ve bilgileriyle her zaman yol gösteren değerli hocalarım Doç. Dr. Gaye SALTUKOĞLU ve Dr. Öğretim Üyesi Melek ASTAR'a teşekkür ederim.

Zeynep Aliye VATANSEVER

İmza

**ERGENLERDE SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİ AÇISINDAN BENLİK SAYGISI, NARSİZM VE
EMPATİK ÖFKENİN SİBER ZORBALIĞA MARUZ BIRAKMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Zeynep Aliye Vatansever

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ergenlerin farklı siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke puanlarının siber zorbalığa maruz bırakma üzerinde etkili olup olmadığının incelenmesidir. Bu amaç ile siber zorbalığa maruz bırakmanın farklı siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri açısından yordayıcıların farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesinde cinsiyet, sınıf, ebeveyn tutumu, ebeveyn eğitim düzeyi ve gelir durumu gibi demografik değişkenler de ele alınmıştır. Araştırma 13-19 yaş arası toplam 311 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmada katılımcılar ile ilgili demografik bilgilerin elde edilmesi için Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Ölçeği (maruziyet), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri, Empatik Öfke Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği (zorbalık) kullanılmıştır. Siber zorbalık yordayıcılarının belirlenmesi için Çoklu Doğrusal Regresyon modelleri kullanılmıştır. Tahmin edilen modeller sonucunda; siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ve demografik değişkenlere göre benlik saygısı, narsisizm alt boyutları ve empatik öfke puanlarının siber zorbalığa maruz bırakma üzerinde farklı etkiler oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, literatürdeki bilgiler ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, Benlik saygısı, Patolojik Narsisizm, Empatik Öfke

**THE EFFECTS OF SELF-ESTEEM, NARCISSISM AND
EMPATHIC ANGER ON CYBERBULLYING PERPETRATION
IN ADOLESCENCE IN TERMS OF EXPOSURE TO
CYBERBULLYING LEVELS**

Zeynep Aliye Vatansever

ABSTRACT

The aim of this study is to examine whether adolescents' cyberbullying perpetration is affected by their self esteem, narcissism and empathic anger levels according to different levels of cyberbullying exposure. For this purpose, demographic variables such as gender, grade, parental attitude, parental education level and income status were also considered as the predictors of cyberbullying perpetration in terms of different levels of cyberbullying exposure. The study was conducted with 311 participants between the ages of 13-19. The survey form distributed to the participants includes Personal Information Form, Cyberbullying Scale (for exposure), Rosenberg Self-Esteem Scale, Pathological Narcissism Inventory, Empathic Anger Scale and Cyberbullying Scale (for bullying). In order to determine the predictors of cyberbullying perpetration, Multiple Linear Regression Analyzes were applied. As a result, cyberbullying perpetration scores differed in different cyberbullying exposure levels, self-esteem, narcissism subscales and empathic anger scores. The findings were discussed in the light of the information in the literature.

Keywords: Cyberbullying, Self-esteem, Pathological Narcissism, Empathic Anger.

ÖNSÖZ

Zorbalığın iletişim araçları sayesinde hayatın her anında karşımıza çıkar hale gelmesi sonucunda bu durumdan en fazla ergenlik çağındaki bireyler zarar görmektedir. Zararlar, kendini ifade etmede zorluk yaşayan ve zorbalığa yatkınlığı olan gençlerin sanal ortamda saldırganlıklarının ortaya çıkması veya bu davranışlara maruz kalan kurbanların fiziksel ve ruhsal problemler yaşaması şeklinde ifade edilebilir. Bu tez çalışmasında, ergenlerin siber zorbalığa maruz kalmaları siber zorba davranışlar gösterme ihtimalleri için bir risk faktörü olarak görülmüştür. Bu sebeple lise çağındaki ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre siber zorbalık yapma düzeyleri araştırılmıştır. Kuramsal çerçeveden bakıldığında, hem siber zorbalığa maruz kalan hem de maruz bırakan gençlerde benlik saygısı, narsisizm, empatik öfke gibi kişilikle ilgili değişkenlerin etkili olduğu ve bu etkinin farklı demografik özelliklere göre değiştiği görülmüştür. Bu kapsamda, siber zorbalık yordayıcısı olarak benlik saygısı, narsisizm, empatik öfkenin demografik değişkenlere göre düzeyleri literatürdeki bazı çalışmalarla uyumlu iken, bazıları farklılık göstermiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
SEMBOLLER	xi
TABLO LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. KURAMSAL ARKAPLAN.....	3
1.1. SİBER ZORBALIK NEDİR?	3
1.1.1. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Ayrımı.....	4
1.1.2. Siber Zorbalık Motivasyonu	5
1.1.3. Siber Zorbalığa Karşı Gösterilen Duygusal Tepkiler	6
1.1.4. Siber Zorbalığın ve Siber Zorbalık Mağduriyetinin Yaygınlığı.....	8
1.2. BENLİK SAYGISI NEDİR?.....	10
1.2.1. Benlik Saygısının Tanımı.....	10
1.2.2. Benlik Saygısı Üzerinde Etkisi Olan Kültürel Faktörler	11
1.2.3. Benlik Saygısının Gelişimi.....	13
1.2.4. Ergenlik Döneminde Benlik Saygısının Bazı Sosyokültürel ve Sosyodemografik Özelliklere Göre Değişimi.....	16
1.3. NARSİSİZM NEDİR?	18
1.3.1. Narsisizmin Tanımı.....	18
1.3.2. Narsisizmin Alt Boyutları ve İfadesi	19
1.3.3. DSM Revizyonlarına Göre Narsisistik Kişilik Bozukluğu	22
1.3.4. Narsisistik Kişilik Bozukluğu Etiyolojisi	23
1.3.4.1. Genetik Faktörler	23
1.3.4.2. Çevresel Faktörler	23

1.4. EMPATİK ÖFKE NEDİR?.....	25
1.4.1. Empatinin Tanımı	25
1.4.2. Empatik Öfkenin Tanımı	27
1.4.3. Empati, Öfke ve Psikopati.....	28
1.5. LİTERATÜRE KISA BİR BAKIŞ	29
1.5.1. Benlik Saygısının, Narsisizmin ve Empatik Öfkenin Siber Zorbalıkla İlişkisi.....	29
1.5.1.1. Benlik Saygısı ve Siber Zorbalık.....	29
1.5.1.2. Narsisizm ve Siber Zorbalık.....	31
1.5.1.3. Empatik Öfke ve Siber Zorbalık.....	32
1.5.2. Benlik Saygısının, Narsisizmin ve Empatik Öfkenin Kendi Aralarındaki İlişki	35
1.6. AMAÇ	35
İKİNCİ BÖLÜM	37
2. YÖNTEM.....	37
2.1. KATILIMCILAR	37
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	37
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	38
2.2.2. Siber Zorbalık Ölçeği.....	38
2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	38
2.2.4. Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE-52)	39
2.2.5. Empatik Öfke Ölçeği	39
2.2.6. Siber Zorbalık Ölçeği (Ergen Formu).....	40
2.3. UYGULAMA.....	40
2.4. VERİ ANALİZİ	40
2.5. BULGULAR	43
2.5.1. Regresyon Analizi Bulguları	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	88
3. TARTIŞMA	88
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	121

ÖZGEÇMİŞ.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

SEMBOLLER

B	: Tahmin değeri
F	: F testi
k	: Madde sayısı
n	: Kişi sayısı
p	: Anlamlılık
r	: Korelasyon değeri
R²	: Belirlilik katsayısı
S	: Standart sapma
Sd	: Serbestlik derecesi
t	: t testi
\bar{X}	: Ortalama
α	: Eğim parametresi
ϵ	: Modelin artık terimi

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Değişkenlere Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı	43
Tablo 2. Katılımcıların Aile Özelliklerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı.....	44
Tablo 3. Katılımcıların Hayatlarının İlk On Yılındaki Bakımvereni, Anne-Babalarının Çalışma Durumları ve Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı ...	44
Tablo 4. Katılımcıların Sanal Ortama Giriş Araçlarına, Sosyal Medya Platformu Kullanmalarına ve Sosyal Medya Takipçilerini Değerlendirmelerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı	45
Tablo 5. Katılımcıların Yaşlarının, Ebeveynleri Boşandığındaki Yaşlarının ve Sosyal Medya Takipçi Sayılarının ve Sanal Ortamda Geçirdikleri Sürelerin Betimleyici İstatistik Değerleri	46
Tablo 6. Araştırma Ölçek ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları	46
Tablo 7. Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyut ve Genel Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri	47
Tablo 8. Siber Zorbalık Ölçeği (Maruziyet) Toplam Puanının Betimleyici İstatistik Değerleri	48
Tablo 9. Katılımcıların Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı	48
Tablo 10. Siber Zorbalık Ölçeği Toplam Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile Karşılaştırılması.....	49
Tablo 11. Kullanılan Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarının Korelasyon Katsayıları.....	50
Tablo 12. Siber Zorbalık Puanının Tüm Örneklem için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	53
Tablo 13. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	54
Tablo 14. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	56
Tablo 15. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Sınıfa Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	59
Tablo 16. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne Ebeveynlik Tutumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	64
Tablo 17. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Baba Ebeveynlik Tutumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri	

Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 18. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	75
Tablo 19. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 20. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	81
Tablo 21. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Gelir Durumu Değerlendirmelerine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	85

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
DSM	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
ed.	Editör
PNE-52	Patolojik Narsisizm Envanteri
RBSÖ	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
s.	Sayfa/sayfalar
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SZMB	Siber zorbalığa maruz bırakma
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Siber zorbalık, iletişim araçlarının hayatımıza girmesinden bu yana ülkemizde ve dünyada giderek artmaktadır. Yüz yüze zorbalıkta da olduğu gibi, zorbalığın hedefi olarak seçilen kişileri sürekli ve kasıtlı olarak aşağılayıcı biçimde rahatsız etme davranışlarının iletişim araçları ve sanal ağlar yolu ile yapılması siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda kimlerin zorba, kimlerin ise mağdur olduğuna ilişkin yapılan çalışmalarda bazı kişilik özellikleri öne çıkmaktadır. Literatürde yer verilen bu özelliklerden siber zorbalığa etkilerinin oldukça yüksek olduğu bulunanlar benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfkedir.

Örneğin, insanlarda benlik saygısının sosyal faktörlerden en fazla etkilendiği dönem ergenliktir ve günümüzde iletişim araçlarını en sık kullanan grup ergenlerdir. Diğer yandan, literatürdeki çalışmalar düşük ve yüksek benlik saygısının siber zorbalığa ve mağdurluğa etkisine ilişkin çelişkili bulgular göstermektedir. Narsisizmin abartılı ve gerçekten uzaklaşmış derecede yüksek benlik saygısı olduğu ve narsisistik kişilik özellikleri olan bireylerin bunu sanal ortamda da ifade etmeleri söz konusudur. Özellikle kendi büyüklüklerini diğer kişileri suistimal etme yoluyla sağlamaları, narsisist kişileri siber zorba davranışlara yönelten başka bir neden olarak sayılabilmektedir. Narsisistlerin yanı sıra, suistimal edilen kişilerin maruz kaldığı davranışlara karşı öfkelenen diğer bir grup empatik öfke duyan kişilerdir. Empatik öfke ile, kişilerin siber zorbalık mağduriyetine karşı empatik hislerinin ortaya çıkacağı ve bunun sonucunda davranışlarının da etkileneceği düşünülmektedir.

Sanal ortamdaki davranışlarla ilişkilendirilen bu üç değişkenin düzeyleri, zorbaların ve mağdurların yaş, gelir, ebeveyn eğitim durumu, ebeveynlik tutumları gibi demografik özellikleri de hesaba katıldığında farklılık göstermektedir. Bu çalışmada ise siber zorbalığın yordayıcısı olarak siber zorbalığa farklı düzeylerde

maruz kalan katılımcıların benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke düzeyleri ele alınacaktır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde siber zorbalık, benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke ile ilgili kuramsal bilgilere ve literatüre göre bu değişkenlerin aralarında nasıl bir ilişki olduğuna yer verilecektir. İkinci bölümde ise araştırmanın yöntemi, katılımcılar, kullanılan veri toplama araçları, uygulama, veri analizi ve bulgular yer alacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ARKAPLAN

1.1. SİBER ZORBALIK NEDİR?

Zorbalık konusunda araştırma yapan ilk isim Norveç asıllı psikolog Dan Olweus'tur; çalışmalarıyla bu konuda çalışan diğer araştırmacılara da ışık tutmuştur (Ayas ve Pişkin, 2011). Olweus (1995)'un tanımına göre zorbalık, öğrencilerin okul ortamında, zaman içinde sürekli olarak olumsuz davranışlara maruz kalmasıdır. Daha geniş bir ifade ile, günümüzde sıkça kullanılan anlamında geleneksel zorbalık, savunmasız bir kurbanı karşı defalarca ve kasıtlı olarak gerçekleştirilen, genellikle okul odaklı, fiziksel, ilişkisel/sosyal ve sözlü biçimlerde saldırgan davranışların bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Sticca ve Perren, 2013; Yang, Sharkey, Reed ve Dowdy, 2020). İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber, özellikle çocukların ve ergenlerin iletişim kurma biçimleri çevrimiçi hale gelmiştir. Bunun çoğunlukla pozitif sonuçları olarak gençlerin sosyalleşmesi sayılabilirken, gençler arasında psikolojik ve somatik rahatsızlıklara yatkın olanlar daha çok siber zorbalık gibi etkenlerin negatif sonuçlarına maruz kalmaktadır (Ybarra ve Mitchell, 2004). Siber zorbalık, kişilerin sanal ağlar aracılığıyla diğer insanlar hakkında küçük düşürücü, aşağılayıcı, utandırıcı mesajlarla (elektronik posta, kısa mesaj, internet sayfası linki, fotoğraf gibi) devamlı olarak paylaşım yapmasıdır (Bridge ve Duman, 2019; Kowalski, Giumetti, Schroeder ve Lattanner, 2014; Cappadocia, Craig ve Pepler, 2013). Bu tür paylaşımlar, agresif ve kaba mesajlar yoluyla kışkırtma, tehdit edici mesajlarla taciz etme, iftira atma, başka biri gibi davranarak gizlenme, başkalarının kişisel bilgilerini açığa çıkarma ve kişileri çevrimiçi ortamlarda dışlama amaçları ile yapılabilmektedir (Cowie, 2013; Akbulut ve Erişti, 2011).

Sanal ağların zaman içinde teknolojik gelişim göstermesiyle birlikte, paylaşım yapılabilecek ortamlarda ve kullanım amaçlarında da değişim gerçekleşmiştir. Dijital haberleşmenin ilk aracı olan cep telefonları 1990'lı yıllarda

yayılmaya başlamış ve kullanımı 2000'lerden sonra dünya çapında hızla artmıştır. Günümüzde cep telefonunun yanı sıra sadece yazılı değil, görsel paylaşım yapmayı da sağlayacak birçok dijital aygıt ve sosyal medya platformu bulunmaktadır. Özellikle ergenlerin telefon, tablet ve bilgisayar gibi araçlarla sanal ortamlarda bulunma yaygınlığının, sıklığının ve kolaylığının artması, yapılan paylaşımların daha hızlı yayılmasını ve internette daha uzun süre kalmasını sağlamaktadır. Bu durum çevrimiçi antisosyal davranışların ve bu davranışlar karşısında mağduriyetin artmasına yol açmaktadır (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Dehue, 2013). Geçtiğimiz 30 senede yaygınlaşan siber zorbalık (Arıcak ve diğerleri, 2008), dünya çapında psikoloji, eğitim bilimleri ve siber güvenlik gibi alanların araştırma konusu olmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalar ise son 13 yıla rastlamaktadır ve halen güncel bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir.

1.1.1. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Ayrımı

Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık karşılaştırmasına literatürde çoğu kez atıf yapılmıştır. Genel anlamda, zorbalık yapan kişiler ile mağdurlar arasındaki güç ilişkisinin dengesizliği, mağdurların zorba davranışlara karşı kendisini koruyamaması ile sonuçlanmaktadır (Baldry, Farrington ve Sorrentino, 2016). Fakat güç algısı ve kullanımı siber ortamda, yüz yüze olduğundan farklı anlamlandırılmaktadır. Siber zorbalık yapanlar, hedeflerini kendilerinden daha güçsüz, daha güçlü veya kendileriyle eşit gördüğü kişiler arasından seçebilmektedirler. Diğer yandan, geleneksel zorbalığa maruz kalan kişiler genellikle güçsüz, utangaç veya garip görülmektedir (Vandebosch ve Cleemput, 2008). Yüz yüze ve genellikle okul çevrelerinde gerçekleşen geleneksel zorbalıkta, bu güç dengesizliği fiziksel özelliklere (zorba kişinin kas gücü gibi) veya akranlar arası popüleriteye göre kendisini gösterirken; bazı yazarlara göre siber zorbalıkta dengesizliği ortaya çıkaran şey sanal ağları kullanabilme yeteneğidir (Hinduja ve Patchin, 2007; Law, Shapka, Hymel, Olson ve Waterhouse, 2012; Barkoukis, Lazuras, Ourda ve Tsorbatzoudis, 2016). Dolayısıyla çevrimiçi ağlarda, zorbalığı yapan kişinin fiziksel veya sosyal üstünlüğe sahip olması artık herhangi bir fark yaratmamaktadır. Diğer yandan, sanal ağları kullanabilme yeteneği tek başına

anlamli değildir; siber zorbalari gcl kılan Şey, bu kişilerin kimliklerini açığa çıkarmanın ve cezalandırılmalarının zor olmasıdır (Kiriakidis ve Kavoura, 2010).

Ayrıca, hedeflenen kişi hakkında internet üzerinden tek bir paylaşım yapmak, sanal ağları kullanma yeteneğine bağlı olmadığı gibi, yine de siber zorbalık olarak kabul edilmektedir. Buna göre, siber zorbalık eylemlerinin tekrarlar nitelikte olmasının, yüz yüze zorbalıkta olduğu kadar önemli olmayabileceği ne sürülmüştür (Dooley, Pyzalski ve Cross, 2009). Sanal ağlar, yapılan paylaşımların kalıcı olmasını ve denetimden uzak olmasını sağlarken, mağdurların okul binası ve ders saatleri dıŐında da savunmasız hissetmesine neden olmaktadır (Raskauskas ve Stoltz, 2007; Nixon, 2014). İnternetin zorbalığı zaman ve mekandan bağımsız kılması, mağdurların her an tetikte bulunmalarına neden olmaktadır. Hem okul ortamında geleneksel zorbalığa hem de okul içinde ve/veya dıŐında siber zorbalığa uğrama ise gençleri tamamen korunmasız bırakmaktadır. Sonuç olarak, en yoğun stres her iki zorbalık türüne maruz kalan bu grup tarafından deneyimlenmektedir (Waasdorp ve Bradshaw, 2015).

1.1.2. Siber Zorbalık Motivasyonu

Siber zorbalar, takma isimler ve gizli internet adreslerini kullanarak gerçek kimliklerini saklayabilmektedirler ve yukarıda bahsedilen gücü anonimlik sayesinde ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu g, birtakım psikolojik ve sosyal süreçlerin de dahil olduğu zorba davranışları motive etmektedir. Kıskançlık, tahammülsüzlük, birine karşı örgütlenme gibi nedenlerle kişileri hedef alma görülmektedir (Hoff ve Mitchell, 2008). Bu tür davranışlar gençlerin ahlaki duygularıyla ve düŐünce Őekilleriyle baędaŐtırılmaktadır. Zorba ve mağdur arasında doğrudan temas olmaması, siber zorbaların piŐmanlık ile ilgili duygusal katılımını azaltmaktadır (Perren ve Gutzwiller-Helfenfinger, 2012). Zorbalar, sanal ortamdaki davranışlarının sonucunda kurbanlarına verdikleri zararı doğrudan görmedikleri için bir bakıma kendilerini vicdan azabından da korumuŐ olmaktadır. Ayrıca, siber zorbalık gibi dolaylı zorbalık yöntemlerini kullanan çocuklar, başkalarının bakış açısını anlamakta zorlanmaktadır ve düşük bilişsel empatik duyarlılığa sahiptirler (Ang ve Goh, 2010). Bu durum ahlaki kopukluk olarak ifade edilebilir; zorbalar ahlak dıŐı eylemleri ve mağdur ile alakalı değerlendirmelerini deęiŐtirerek saldırgan

eylemlerden ve suçlamalardan kendilerini uzaklaştırdıkları bir öz düzenleme süreci yaşamaktadırlar (Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli, 1996). Bu özellikler, dolaylı zorbalık düzeylerinin artmasına katkıda bulunur (Barkoukis, Lazuras, Ourda ve Tsorbatzoudis, 2016). Ek olarak, zorbalığa hedef olarak seçilen kişilerin öne çıkan bazı özellikleri zorbaların motivasyonunu bir derece arttırmaktadır. Zorbalığa uğramanın tanımlayıcı özelliklerinden biri, tatmin edici kişilerarası ilişkiler kurma ve sürdürmedeki zorluklarla karakterize olan sosyal uyumsuzluktur (Cook, Williams, Guerra, Kim ve Sadek, 2010). Kurbanların içe kapanık ve değişik bireyler olarak görülmesi, sosyal uyumsuzluğun bir sonucu sayılabilir. Diğerlerinden farklı olarak etiketlenen bu gençlerin, akranları tarafından hedef olarak seçilmesi daha olasıdır.

Belirtilen bu tetikleyiciler Varjas ve diğerleri (2010) tarafından içsel ve dışsal motivasyonlar olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Kendilerini daha iyi hissetme ve kendilerini zorbalığa karşı koruma, can sıkıntısı, onay arama gibi tetikleyiciler içsel motivasyon sağlarken; zorbalığın sonuçlarını görmemeleri, kimseyle doğrudan çatışma yaşamamaları ve kurbanı kötü görmeleri dışsal motivasyon sağlamaktadır. Özellikle zorba akranlar arasında kabul edilme arzusu, çocukları ve ergenleri zorba gibi davranmaya motive etmektedir ve ortaya çıkan davranışsal benzerlikler onların bir gruba dahil olmasını sağlayabilmektedir (Olthof ve Goossens, 2008). Bu durum aynı zamanda zorba akranlar tarafından hedef olma ihtimallerini azaltmaktadır. Zorbalığın akran ilişkisine bağlı olmadığı durumlarda ise çocukluk çağı istismar ve/veya ihmal geçmişi görülebilmektedir (Kara ve Kaçar, 2017). Böylece, ebeveynleri tarafından internetteki davranışları çok az kontrol altında olan veya hiç kontrol altında olmayan çocukların, doğrudan veya dolaylı insan ilişkilerinde sınırlarını bilmeleri ve kendilerini koruyabilmeleri zorlaşmaktadır.

1.1.3. Siber Zorbalığa Karşı Gösterilen Duygusal Tepkiler

Bütün mağdurlar siber zorbalığa karşı benzer tepkiler göstermemektedir. Bazı mağdurlar kendilerine yapılan saldırı sonucu gelişen öfkelerini yumuşatabilecek psikolojik sağlamlığa sahipken ve yaşadıkları zorbalıktan rahatsız olmazken, diğer mağdurlar bu saldırıya karşı kontrollerinin çok az olduğuna ilişkin olumsuz düşünceler geliştirmekte ve yalnız hissetmektedirler (Ortega, Elipe, Mora-Merchán, Calmaestra, ve Vega, 2009). Bu noktada, gençlerin hangi davranışların siber zorbalık

sayıldığına ilişkin eğitilmeleri ve bu davranışlara karşı farkındalıklarının ve önlemlerinin arttırılması önem kazanmaktadır. Ergenlerin olduğu kadar ebeveynlerinin de medya okuryazarlığı düzeylerinin arttırılması siber zorbalığa karşı koruyucu bir faktör olarak sayılabilir.

Caravita, Colombo, Stefanelli ve Zigliani (2016)'nın araştırma sonuçlarına göre, siber zorbalığa maruz kalmanın geleneksel zorbalığa maruz kalmaya oranla, katılımcılarda daha yüksek korku ve üzüntü uyandırdığı bulunmuştur. Ayrıca, Kestel ve Akbıyık (2016)'nın bulgularına göre siber zorbalık mağduriyeti uyku problemlerini beraberinde getirmektedir. Bu durum öğrencilerin konsantrasyonunu düşürürken, yaşadıkları zorbalığa karşı öfke ve stres seviyelerini de arttırmaktadır. Sonuç olarak zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akademik başarısı, derse katılımlarının ve notlarının düşmesiyle birlikte azalmaktadır (Tokunaga, 2010). Çocuklar ve ergenler uyum bozuklukları gösterebilmekte ve başa çıkma becerilerini utangaçlık veya geri çekilme, sık endişelenme, kendini aşağılama ve özgüven düşüklüğü şeklinde ifade etmektedir (Gini ve Espelage, 2014). Görüldüğü üzere, gençler okul ortamında geleneksel zorbalığa maruz kalmasalar bile siber zorbalık, mağdurların akademik ve sosyal hayatlarına ciddi şekilde zarar vermektedir.

Hem zorbaların hem de mağdurların ruhsal rahatsızlıkları ile çevrimiçi saldırganlık arasındaki en yüksek korelasyonun depresyon ile olduğu gözlenmiştir; depresif semptomlara çaresizlik, geri çekilme ve intihar düşünceleri eşlik etmektedir (Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor, 2006; van der Wal, de Wit ve Hirasings, 2003; Strom ve Strom, 2005). Zorba veya mağdur olmayanlara kıyasla, intihar girişiminde bulunma riskinin siber zorbalık mağduru kişiler için 1,9 kat ve zorbalık yapan kişiler için 1,5 kat daha fazla olduğu bulunmuştur (Hinduja ve Patchin, 2010). Cinsiyet faktörü açısından, siber zorbalık mağduriyetinin depresyon ve intihar girişimi ile ilişkisi kadınlar için erkeklere oranla daha şiddetlidir (Bauman, Toomey ve Walker, 2013). Eşlik eden davranışsal problemler arasında alkol ve madde kullanımında artış görülmektedir (Perren, Dooley, Shaw ve Cross, 2010). Bu davranışsal problemlerin temelinde, gençlerin maruz kaldıkları zorbalık karşısında başa çıkma becerilerindeki sorunlar bulunmaktadır. Buna karşın, zorba gençler için

yaptıkları davranışların sorunlarla başa çıkma yöntemi haline geldiğinden söz edilebilir.

1.1.4. Siber Zorbalığın ve Siber Zorbalık Mağduriyetinin Yaygınlığı

Siber zorbalığın yaygınlığına ilişkin çalışmaların her ülkede aynı yoğunlukta yapılmadığı gözlenmiştir. Ybarra ve Mitchell (2004)'ün çalışmasına göre, yaklaşık olarak %19 oranında, her beş Amerikan gençten birinin çevrimiçi tacizde bulunduğu belirtilmiştir; tacize uğrayan mağdurların oranı ise %84'tür. Almanya'daki ilk siber zorbalık araştırmaları 2005 yılında başlamıştır; yapılan bir çalışma sonucunda siber zorbalıkların oranının %21, mağdurların oranının %37 olduğu bulunmuştur (Katzner, 2009). Sonraki yıllarda, dünyada ve ülkemizde yapılan çalışmalar giderek artmıştır.

Türkiye'de siber zorbalığın yaygınlığı ile ilgili araştırmalar 2007 yılına dayanmaktadır. Erdur-Baker ve Kavşut (2007)'nin yaptığı çalışmada siber zorbalık oranının %28 ve siber zorbalığa maruz kalma oranının %30 olduğu bulunmuştur. Arıca ve diğerleri (2008)'in 12 ile 19 yaş arası öğrencilerle yaptığı araştırmada, %36 oranında öğrencinin internet üzerinden rahatsız edici davranışlara maruz kaldığı, %24'ünün telefon aracılığıyla rahatsız edildiği, %20'sinin ise en çok karşılaşılan siber zorbalık davranışı olan hakarete maruz kaldığı belirlenmiştir. Türkiye'de yapılan başka bir araştırmada, siber zorba-mağdurların oranı da çalışmaya eklenmiştir (%67,5), sadece siber zorbalık mağdurlarının oranı %9 ve sadece siber zorbalıkların oranı %7 olarak bulunmuştur (Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak, 2015). Ülkemizde siber zorbalığın cinsiyete göre dağılımında erkeklerin kızlara oranla daha yüksek puan aldığı fakat mağdurluk puanlarında iki grup arasında herhangi bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Gözlemlenen farklılığın olası sebeplerinden biri olarak, Türkiye'de kız çocuklarının daha kontrollü ve sosyal açıdan uyumlu yetiştirilmesine atıf yapılmaktadır (Süslü ve Oktay, 2018).

Dünya çapında yapılmış diğer çalışmalar arasında Slonje ve Smith (2008)'in İsveçli gençler ile yaptığı araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmada, siber zorbalığın herhangi bir çeşidine maruz kalmış gençlerin oranı %18 iken, siber zorbalık yapma oranı %12'dir. İspanya'da 12 ile 17 yaş arası lise öğrencileriyle yapılan çalışmada, zorbalıkların sınıf arkadaşlarını çevrimiçi gruplardan çıkarması (%20), internet

üzerinden alay etmesi, dedikodu çıkarması, iftira atması veya küçük düşürücü yorumlar yapması (%20), e-posta üzerinden rahatsız edici mesajlar paylaşmak için bilgisayar korsanlığı yapması (%18) en yaygın siber zorbalık davranışları olarak sayılmıştır. Koreli ergenler ile yapılan bir araştırmada sadece siber zorbalık yapanların oranı %6, sadece siber zorbalık mağduru olanların oranı %15 ve siber zorba-mağdur olanların oranı %13 olarak bulunmuştur (Lee ve Shin, 2017).

Ülkelerin yaygınlık oranları karşılaştırıldığında, özellikle mağdur oranlarındaki düşmeler kültürel farklılıklara, okul ve aile ortamındaki düzenlemelere dayandırılabilir. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular siber zorbalık yapma ve siber zorbalık mağduru olma açısından cinsiyet, yaş ve gelir durumu gibi değişkenlere bağlı olarak benzer örüntüler göstermektedir. Bu örüntüler incelendiğinde, yaygın olarak siber zorbalığın erkek çocuklar ve ergenler tarafından yapıldığı fakat kızların daha çok siber zorbalık mağduru olduğu gözlenmektedir. Kowalski'ye ve Tokunaga'ya atıfta bulunan Smith (2019)'un ve Robson ve Witenberg (2013)'ün belirttiği üzere, yaşa bağlı olarak siber zorbalığın en sık görüldüğü dönem geleneksel zorbalığın düşüşe geçtiği 15 yaş civarındadır. Bu dönem ayrıca ergenlerin mobil cihazları ve interneti kullanabilme imkanlarının arttığı zamana denk gelmektedir. Yaşın artmasıyla beraber fiziksel zorbalık yerini dolaylı zorbalığa bırakmaktadır (Büyükyıldırım ve Dilmaç, 2015). Ayrıca gelir durumuna göre, ailelerin aylık gelirinin düşük olması ile ergenlerde siber zorbalık arasında bir ilişki gözlenmemiştir. Bu sonuç Gül ve diğerlerinin (2018) araştırma sonuçlarına paralellik göstermektedir; diğer yandan yazarlara göre aylık gelirin düşük olması ebeveyn eğitim düzeyinin ve farkındalığının düşük olmasını yordayabilmekte ve bu durum ergenlerin siber zorba davranışlarını arttırabilmektedir. Literatürde farklılık gösteren bu tür sonuçlar, siber zorbalığın yaygınlığını çeşitli gruplara göre etkileyen değişkenler ile ilgili daha fazla araştırma yapılması gerektiğini ve yaygınlık oranlarının oldukça yüksek olması siber zorbalığın dünya çapında ciddi bir sorun olduğunu gösterir niteliktedir.

1.2. BENLİK SAYGISI NEDİR?

1.2.1. Benlik Saygısının Tanımı

Benlik saygısı, özellikle psikoloji alanında çalışmalar yapan birçok yazar tarafından tanımlanmıştır ve bu tanımlamaların çoğu ortak bir paydada toplanmaktadır. Bu paydaya bakıldığında benlik saygısı, kişilerin kendilerine karşı hissettikleri saygı ve sevgi anlamına gelmektedir. Rosenberg bu hisleri genel benlik saygısı olarak adlandırmaktadır ve kişinin bir nesneye, yani benliğine karşı geliştirdiği olumlu ve olumsuz tutumları yansıtır (Brown, Dutton ve Cook, 2001); diğer yazarlara göre ise bireyin kendisini yeteri kadar iyi hissetmesidir (Alessandri, Vecchione, Eisenberg ve Laguna, 2015). Benlik saygısının bir belirleyicisi olarak, bireylerin hayatları boyunca kendilerini yeterli ve iyi bulduğu yönlerini, becerilerini ve karakter özelliklerini değerlendirmesi sayılabilir. Bu yönüyle, benlik saygısının belli bir alandaki öz yeterlilik ile değerlendirilmesi durumunda özgül benlik saygısından bahsedilmektedir. Bu bağlamda, özgül benlik saygısı daha çok davranışla ilgilidir; diğer yandan genel benlik saygısı psikolojik iyilik ile ilişkilendirilmektedir (Rosenberg, Schooler, Schoenbach ve Rosenberg, 1995).

Yüksek benlik saygısı, kişilerin kendilerini tanımladığını düşündükleri alanlardaki başarılarına dayanmaktadır. Bu bireyler öz saygı ve değerlilik duygusuna sahiptir, aynı zamanda hatalarını ve eksikliklerini kabul etmektedirler (Owens, 1993). Diğer yandan Baumeister, Smart ve Boden (1996)'ya göre yüksek benlik saygısının bir dış uyaran tarafından tehdit edilmesi, kibirli, egoist ve bencil olma gibi olumsuz kişilik özelliklerini ve üstünlük hissini ortaya çıkarabilmektedir. Yazarlar (Baumeister, Smart ve Boden, 1996), olumlu yönlerin yanı sıra bu tür olumsuz özellikler yüksek benlik saygısına sahip kişilerin şiddete ve diğer antisosyal davranışlara meyilli olabileceğini belirtmektedirler. Örneğin, çevresine fiziksel şiddet uygulayan kişiler incelendiğinde, bu kişilerin benlik saygıları farklılık gösterse de yüksek benlik saygısına sahip olanların daha fazla şiddet uyguladığı gözlenmektedir ve bu davranışlarının altında kendilerini diğerlerinden daha üstün görmeleri yatmaktadır (Baumeister, Bushman ve Campbell, 2000). Bu ve benzeri durumlar, erken çocuklukta gözlenmeye başlanmaktadır ve saldırganlık, isyankarlık ve hiperaktivite gibi yıkıcı davranışlar ile karakterize olan dışsallaştırma sorunları

karşımıza çıkmaktadır (Gilliom ve Shaw, 2004; Aydın ve Akgün, 2014). Dışsallaştırma düşük benlik saygısı olan kişilerde de gözlemlenebilmektedir.

Düşük benlik saygısı, kişisel değer alanlarındaki başarısızlık algısına bağlıdır. Bu değer alanları başkalarından onay almaya, dış görünüme, akademik yeterliliğe, aile desteğine bağlı olabilmektedir (Deckers, 2009). Çocukluğun erken dönemlerinde deneyimlenen reddedilme ve aşağılanma kaynaklı düşük benlik saygısı, yaşamın ilerleyen yıllarında aşağılık duygularıyla motive olan saldırgan ve antisosyal davranışları yordayabilmektedir (Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt ve Caspi, 2005). Bireylerin bu gibi erken dönem yaşantıları veya kendi değer alanlarındaki başarısızlıkları sonucu hissettikleri değersizlik kendilerini daha değerli ve başarılı hissetmelerini sağlayacak farklı alanlara yönelmelerine veya gerçekdışı derecede yüksek (narsisistik) bir benlik saygısı geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Özellikle yüksek benlik saygısının ve narsisistik kişilik özelliklerinin bir arada olduğu kişilerde, ilişkilerinde örtük şekilde saldırganlık gösterme oranlarının oldukça yüksek olduğu gözlenmiştir; öfkelerini dedikodu yayma, zorbalık yapma, birine karşı örgütlenme şeklinde ifade etmektedirler (Golmaryami ve Barry, 2010). Ancak bu tür davranışların benlik saygısının iki uç ekseninde tanımlanabilecek düşüklükte ve yükseklikte gözlenmesi daha olasıdır. Benlik saygısı düzeyindeki ve niteliğindeki bu dalgalanmalar duygulanım üzerinde de önemli etkiler bırakmaktadır. Özellikle benlik saygısı düzeyindeki istikrarsız değişimler depresif semptomları açığa çıkarmaktadır (Sowislo, Orth ve Meier, 2014). Buna karşın yüksek benlik saygısı olan kişiler yaşadıkları sorunlara karşı olumsuz hisler geliştirseler de olumlu düşünceler geliştirmeye devam etmektedirler. Böylece yüksek benlik saygısının duygulanımdaki dalgalanmaları ve depresyona duyarlılığı azalttığı ve koruyucu bir işlevi olduğu görülmektedir (Yelsma ve Yelsma, 1998).

1.2.2. Benlik Saygısı Üzerinde Etkisi Olan Kültürel Faktörler

Genel ve özgül öz değerlendirme süreçleri etkileşimde olunan insanlara göre değişime uğrayabilmekte ve karşılığında çevrenin tutumlarını ve davranışlarını da etkilemektedir (Aliyev ve Gengeç, 2019). Dolayısıyla, bireylerin benlik saygısının yüksek veya düşük olmasını tek başına kendileri ile alakalı yorumları ve çıkarımları belirlememektedir. Kişilerin çevrelerinden aldıkları geri bildirimler hem kendi

davranışlarını hem de başkalarının onlara karşı tutumlarını ve davranışlarını belirlemektedir. Bu bağlamda, toplumun bireylere bakış açısı, “yazılı olmayan” kuralları ve davranış örüntüleri benlik algısının kültürden kültüre farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu durumu açıklamak adına benlik saygısının alt boyutu kabul edilen ve sosyal psikoloji ile yakından ilgili olan sosyal değer kavramından yararlanılmaktadır. Benlik ile ilgili olumlu değerlendirmeler toplum tarafından daha fazla onaylanmaktadır ve başkalarının onayı tutumların ve davranışların ihtimalini arttırmaktadır. Feather (1991)’in vurguladığı üzere, sosyalleşme sürecinde pekiştirilen bu tutumlar ile kişiler, içinde buldukları kültürde başarılı olma idealinin ne anlama geldiğini, bu ideale nasıl ulaşacaklarını kendi çaba ve becerileri ile öğrenirler; başarı, yeterlilik ve özyönetim ile ilişkili edinilen bu değerler, genel benlik saygısı ile bağlantılı hale gelir. Böylece kişiler toplum içindeki sosyal değerlerini belirlemektedir ve diğer insanlarla birlik olabilme ve insanlar arasında kendi özerkliklerini sağlayabilme ihtimallerini arttırmaktadır (Swann Jr. ve Boston, 2010).

Bu noktada, özellikle batılı olmayan ülkelerde, içinde bulunulan kültüre ve topluluğa bağımlı gelişen bir benlik algısından söz edilebilir. Batılı ülkelerde kişinin toplumdan bağımsız olarak kendi hedeflerini, arzularını ve becerilerini keşfetmesi ve gerçekleştirilmesi onaylanırken; batılı olmayan ülkelerde bu hedefler grup içindeki uyumu, birliği sağlamak adına sınırlandırılmaktadır ve önemli olan gruba uyum sağlayabilmektir (Kitayama, Markus ve Lieberman, 1995). Bu konuda Amerikalı ve Asyalı katılımcılar ile yapılan çalışmalar öne çıkmaktadır. Benlik saygısını etkileyen kültürel değerler ile ilgili bir araştırmada, Amerikalı Çinlilerin, Çince konuşuyor olma gibi kültürel mirasa sahip olmaktan gurur duydukları ve bu durumun benlik saygılarını yükselttiği, diğer yandan Amerikan kültürünü benimsemenin benlik saygısıyla negatif yönde bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur (Tsai, Ying ve Lee, 2001). Ek olarak, Amerika’da yaşayan farklı ırklardan ergenlerin benlik saygısı incelenen başka bir araştırmada, 8., 10. ve 12. sınıflarda okuyan öğrencilerden, benlik saygısı en yüksek grubun Afro-Amerikalı ergenler olduğu, benlik saygısı ortalama düzeyde olan öğrencilerin Hispanik olduğu ve benlik saygısı düzeyinin en düşük Asyalı öğrencilerde olduğu bulunmuştur (Bachman ve diğerleri, 2011).

Bireyler kendilerine bakış açılarını var oldukları bağlama göre şekillendirmektedirler; kendi yetkinliklerini belirlerken ve yaşamlarını anlamlandıracak değerleri edinirken aynı zamanda toplum içindeki rollerini, var olan veya olası statülerini de göz önünde bulundurmaktadırlar. Yapılan araştırmaların ışığında, farklı etnik kökenlere sahip bireylerin olduğu Amerika vb. ülkelerde, bireylerin kendi kültürlerinin beklentileri ile yaşadıkları toplumun beklentilerinin birbiri ile çelişebildiği görülmektedir. Bu durum azınlık sayılabilecek topluluklarda yaşam biçimi, öz saygı ve topluma yaklaşım konularında uyumsuzluk yaşatsa da toplum bireylerden işlevselliklerini en iyi seviyeye taşıyacak, kendilerinin ve çevrelerinin gözünde saygınlık kazanacak ve yaşadıkları topluma katkı sağlayacak şekilde bir öz düzenlenme yapmasını beklemektedir.

1.2.3. Benlik Saygısının Gelişimi

İnsanlar doğaları gereği, doğdukları andan itibaren yaşamları boyunca bilişsel, fiziksel ve sosyal açılardan gelişim göstermektedirler. Bu gelişim bazı dönemlerde hızlanmakta, bazılarında ise yavaşlamaktadır. Bilişsel, fiziksel ve sosyal etmenlerin kesişim noktasında bulunan benlik saygısının gelişimi de yine böyle bir seyir izlemektedir. İlk olarak çocukluk çağını ele aldığımızda, erken çocukluk döneminde benlik saygısının oldukça yüksek olduğu, bunun nedeninin ise çocukların kendilerine ilişkin gerçekçi olmayan pozitif yaklaşımları olduğu savunulmaktadır (Robins ve Trzesniewski, 2005). Çocukların sosyalleşmeye başladıkları ilk ortam olan aile içinde yeteneklerini ve becerilerini sergilemeleri ve karşılığında ebeveynlerinden destek, takdir ve sevgi görmeleri benlik saygısını arttırmaktadır (Özkan, 1994). Orth, Erol ve Luciano (2018)'in özetlediği gibi, örneğin 4 yaşlarındaki bir çocuk, gerçek ve ideal benliği arasında ayırım yapamamaktadır; aynı zamanda kendisini değerlendirirken başkalarıyla sosyal karşılaştırma yapma becerisine henüz sahip değildir. Yazarlara göre 8 yaş civarına denk gelen orta çocukluktan itibaren, çocuklar aile dışındaki başka ortamlarda sosyalleşmeye başlamaktadır ve sosyal bakış açısı edinmektedir. Böylece kendilerine bakışları, başkalarının onları nasıl algıladığından daha güçlü bir şekilde etkilenir hale gelmektedir. Çevreden alınan bu geri bildirim ile çocuk, öz değerlendirmesini sosyal karşılaştırma temelinde yapmaya başlar. Eskiden benlik ile ilgili var olan olumlu

yaklaşımlar yerini daha gerçekçi fakat daha olumsuz yaklaşımlara bırakır. Böylece benlik saygısında bir düşüş meydana gelir.

Bir diğer görüşe göre, benlik saygısı kişilik gelişiminin bir alt boyutu olarak sayılmaktadır ve kişiliğe benzer olarak zaman içinde değişime dirençli olduğu belirtilmektedir (Chubb, Fertman ve Ross, 1997); ergenlikte de bu istikrar devam etmektedir veya kademeli değişimler meydana gelmektedir (Savin-Williams ve Demo, 1984). Fakat literatürde bu görüş ile çelişen sonuçlar yer almaktadır. Robins ve Trzesniewski (2005)'e göre ergenlik çağında meydana gelen beden imgesindeki değişimler, benlik ve gelecek ile ilgili soyut düşünebilme kapasitesinin artışı ve liseye geçişteki akademik ve sosyal problemler, bu dönemde benlik saygısındaki sürekli düşüşün nedenleri olarak görülmektedir. Ergenlik döneminde ailenin ve akranların sağladığı sosyal destek, bu kişilerin model alınması ve benliğe yapılan olumlu atıflar düşük benlik saygısının sebep olabileceği duygusal ve davranışsal sorunlara karşı koruyucu faktörlerden sayılmaktadır; koruyucu faktörler azaldıkça ergenlerde davranışsal problemler açığa çıkabilmektedir (Crosnoe ve Needham, 2004; Büyüksahin-Çevik ve Atıcı, 2009). Erik Erikson'un psikososyal gelişim teorisinin ışığında, ergenlik dönemine ait ana çatışmanın kimlik uyumuna karşı rol karmaşası olduğunu eklemekte yarar vardır; bu çatışma, ergenlerin çeşitli değer alanlarını keşfederek ve nihayetinde seçtikleri bir dizi değere bağlı kalarak kendi kimliklerini oluşturmaları ile çözülmektedir (Jacobs, Bleeker ve Constantino, 2003). Bu evre, ergenlikten genç yetişkinliğe geçiş dönemine denk gelmektedir.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde benlik saygısı düzeylerindeki ve benlik algısındaki değişimlerin etkileri, genç yetişkinliğe ve ilerleyen dönemlere taşınmaktadır. Erken ergenlikten başlayan ve genç yetişkinlik dönemine kadar uzayan süreçte, arkadaşlıkları ve romantik ilişkileri geliştirecek iletişim becerilerine sahip olmak, yüksek eğitime devam etmek ve iş bulmak için yüksek benlik saygısı gerekli görülmektedir (Gorbett ve Kruczek, 2008). Böylelikle, ergenlik döneminde benliğe karşı geliştirilen olumlu tutumlarıyla bireyler, yetişkinlik döneminde de bireysel ve sosyal açıdan olumlu benlik algısını sürdürebilmektedirler. Yüksek benlik saygısı, yetişkinlikte aile ve kariyer hedeflerine ulaşmada başarıya zemin hazırladığı için son derece önemlidir. Genç yetişkinlikte bireyler benlik saygılarını geliştirecek

en büyük yatırımları ekonomik gücü ve üretkenliği etkileyen iş hayatına atılarak, aile kurarak ve çocuk sahibi olarak yapmış olurlar (Crouch ve Straub, 1983). Örnekleri verilen bu gibi önemli yaşam olayları yetişkinlere yeni roller kazandırırken aynı zamanda yeni sorumluluklar da yüklemektedir.

Bireylerin çocukluk döneminde aile ortamında şekillenen benlik saygısı, bir döngü şeklinde yetişkinlikte kendi kurdukları aileye de yansır. Özellikle ebeveynlerin boşanması ile aile bağlarındaki kopmalar, çocukların duygusal açıdan zarar görmesine, kendilerini güvensiz, yalnız, reddedilmiş hissetmesine yol açmaktadır (Krider, 2005). Bu durum, çocuklarda benlik saygısının düşmesine neden olmaktadır ve psikolojik ve sosyal açıdan zorlanmalar meydana getirmektedir. Trzesniewski ve diğerlerinin (2006) çalışmasına göre, ergenlikte benlik saygısı düşük olan kişiler, yetişkinlikte bazı ruhsal ve davranımsal bozukluklar geliştirmeye daha yatkındırlar. Çalışma sonuçlarının gösterdiği üzere, düşük benlik saygısına sahip ergenlerin yetişkinlikte majör depresyon bozukluğu geliştirme ihtimalleri 1,26 kat, anksiyete bozukluğu geliştirme ihtimalleri 1,60 kat ve sigara bağımlılığı ihtimalleri 1,32 kat daha fazladır. Ebeveynleri boşanmış ergenlerle yapılan bir çalışmada ise, 16 yaşında düşük benlik saygısı bildiren gençler, 22 yaşına geldiklerinde tekrar incelendiğinde; romantik ilişkisi bulunmayanlarda, ilişkisi bulunanlara göre depresyon yaygınlığının daha fazla olduğu bulunmuştur (Palosaari ve Aro, 1995). Bu araştırma, genç yetişkinlik döneminde yakın ilişkilere sahip olmanın, düşük benlik saygısını giderdiğini ve koruyucu bir rol üstlendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Böylece, Erikson (1984)'ün de belirttiği gibi, yetişkinlik dönemi üretkenlik ve durgunluk çatışmasını barındırmaktadır ve bu dönem boyunca kişiler yetişkin güçlerini olgunlaştırıp, bu olgunluğu sonraki jenerasyonlara aktarırlar. Fakat bu olgunluk ve kazanılan yetkinliklerin sonucunda, yaşlılık dönemi ile çevreyi kontrol edebilme yetisinin azalması ve böylece toplumun yaşlılara yönelik ayrımcı yargılarına maruz kalma, kişilerin benlik algısında değişimler meydana getirmektedir (Rodin ve Langer, 1980). 70 yaş civarında toplumsal rollerin yine değişmesiyle (emeklilik gibi), ölüm nedeniyle ilişkilerin kopmaya başlamasıyla ve sağlık problemlerinin artmasıyla, benlik saygısında düşme meydana gelmektedir (Robin ve Trzesniewski, 2005). Özetle, bireyin doğduğu aile ve toplum yapısına bağlı olarak

gelişmeye başlayan benlik saygısı, içinde bulunulan gelişimsel çağa bağlı olarak değişime uğramaya devam etmektedir. Bu gelişim ve gerileme döngüsünde kişiler, yetişkinlik döneminde sonraki nesillerin benlik saygısının gelişimine katkı sağlarken, yaşlılık dönemine gelindiğinde bu etkileşim bireyin benlik saygısını düşürmektedir.

1.2.4. Ergenlik Döneminde Benlik Saygısının Bazı Sosyokültürel ve Sosyodemografik Özelliklere Göre Değişimi

Bir önceki başlıkta, benlik saygısının gelişimsel açıdan yaşa bağlı olarak nasıl bir değişime uğradığı anlatılmıştır. Bu başlıkta ise ergenlerin benlik saygısı sosyodemografik değişkenlere bağlı kalınarak incelenecektir. Ergenlerin benlik saygısını etkileyen faktörler arasında cinsiyet, dış görünüş, ailenin ekonomik durumu ve ebeveyn eğitim durumu sayılmaktadır (ul Haq, 2016; Çetinkaya, Arslan, Nur, Özdemir, Demir ve Sümer, 2006; Çiftçi, 2018).

Özellikle ergenlik çağındaki kızlarda beden imgesinin gelişmeye başlamasıyla, 12 yaşından itibaren benlik algısının zayıfladığı ileri sürülmüştür (Wilgenbusch ve Merrell, 1999); cinsiyetler arasındaki fark 15 ile 18 yaş arasında zirveye ulaşmaktadır (Kling, Hyde, Showers ve Buswell, 1999). Beden imgesi ve benlik saygısı ilişkisi erkekler için yaş ile pozitif ilişkiye sahipken, kızlar için bu ilişki negatiftir (Stradmeijer, Bosch, Koops ve Seidell, 2000). Öte yandan, orta okul ve lise çağında olan ergenlerle yapılan bir araştırmada, beden memnuniyeti ve benlik saygısı ilişkisinin zamana bağlı değişimi incelendiğinde kızlar ve erkekler arasında önemli bir fark bulunmamıştır (van den Berg, Mond, Eisenberg, Ackard ve Neumark-Sztainer, 2010). Yapılan çalışmalar çelişen sonuçlar ortaya çıkarsa da kimlik oluşumu için kritik bir dönem olan ergenlik çağında, bireylerin kendilerini ve bedenlerini akranlarıyla karşılaştırmaları veya başkaları tarafından karşılaştırılmaları benlik saygısını doğrudan etkilemektedir. Akranlar, kültür ve medya tarafından oluşturulan ideal ince beden imgesi ve ergenlerin bu ideale ulaşmaya çalışması psikolojik problemlere yol açmaktadır. Bedenlerinden memnun olmayan kişilerin yeme bozukluğu, depresyon ve stres semptomlarının arttığı ve benlik saygısının azaldığı belirtilmektedir (Johnson ve Wardle, 2005).

Ergenlerin benlik saygısı düzeyleri, ebeveynlerinin eğitim durumuna göre de değişmektedir. Annenin ve babanın eğitim seviyesinin yükselmesi benlik saygısı

puanlarını arttırmaktadır (Erbil, Divan ve Önder, 2006). Yiğit (2010)'un araştırmasına göre, eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocukları yüksek benlik saygısına sahiptir; babanın eğitim düzeyi bu çalışmada anlamlı bulunmamıştır. Buna karşın, diğer araştırmalar babanın eğitim düzeyinin de benlik saygısını etkilediğini belirtmektedir (Özkan, 1994) ve babanın eğitim düzeyi arttıkça benlik saygısında azalma olduğunu vurgulamaktadır (Gelbal, Duyan, Sevin ve Erbay, 2010). Bu çalışmaların Türkiye'de farklı yıllarda yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda eğitim seviyesinde artış olabileceği ve eğitim seviyesi artan anne-babanın aileye olan katkılarının değişebileceği akla gelmektedir. Eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını anlamakta ve bunlara cevap vermekte daha yeterli hale geldikleri ve bu desteğin ergenlik çağında benlik saygısını artırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Diğer yandan, eğitim düzeyinin artmasıyla, annenin ve babanın iş imkanlarının ve yoğunluğunun artması çocuğa desteğin azalmasını da ifade edebilir.

Ailenin ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda, para kazanan ebeveynlerin işlerini kaybetmesi gibi durumlar sonucunda yetişkinlerin çocuklar ve ergenlerden daha olumsuz etkilendiği gözlenmiştir. Whitbeck ve diğerlerinin (1991) özetlediği gibi, çocuklar ve ergenler ekonomik zorluklardan dolayı olarak etkilenmektedir; ebeveynlerin yaşadığı ekonomik sıkıntıların sonucunda deneyimledikleri kaygı ve depresyon, çocuklara ve ergenlere aile içindeki sıcaklık ve desteğin azalması olarak yansımaktadır; gelirdeki azalma nedeniyle ergenlerin akranları arasında kabul görecekt uygun kıyafetlere sahip olma ve onlarla sosyal aktivitelere katılma olanakları da azalmakta ve yaşam koşullarında değişim meydana gelmektedir. Ayrıca, Bannink, Pearce ve Hope (2016) akranlarının ailelerine kıyasla kendi ekonomik durumlarını daha kötü değerlendiren ergenlerin, akranlarıyla aynı ekonomik durumda olduklarını belirten ergenlere göre benlik saygılarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, Uyanık-Balat ve Akman (2004)'ün üst, orta ve alt sosyoekonomik düzeyde gruplandıkları lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, grupların tümünde benlik saygısı düzeyi yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlara karşılaştırıldığında, ekonomik zorluklar yaşayan ergenlerin, yaşam standartları düşük olsa bile benlik saygısı düzeylerinde düşme olmaması psikolojik

sağlamlıklarının bir sonucu olabilir. Buna karşın, aynı zorluğu yaşayan ergenler arasında benlik saygısı düşük olanlar için aile ve akranlardan alınan desteğin düşük olduğu algısı bu farkın ortaya çıkmasında etkili olabilir.

1.3. NARSİSİZM NEDİR?

1.3.1. Narsisizmin Tanımı

Narsisizm terimi adını bir Yunan mitinden almaktadır. Hikayede peri kızlarını kendine hayran bırakan Narkissos, bu kızların aşklarına karşılık vermemektedir. Bu kızlardan biri bir gün, Narkissos'un sevginin ne olduğunu hissedebilmesi fakat sevgisine karşılık alamaması için dua eder. Narkissos, bir su kenarından geçerken suda kendi yansımasını görür ve yansımasına aşık olur, ölene dek yansımasına bakabilir (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011; Javanbakht, 2006). Mitin farklı versiyonları olmakla birlikte, içinde barındırdığı sembolik ve etimolojik anlamlar psikoloji alanının araştırma konuları arasına girmiştir. Jackson, Ervin ve Hodge (1992)'nin Ellis'ten aktardığı üzere, Narkissos ilk kez, cinsellik ile ilgili çalışmaları ile öne çıkan Havelock Ellis tarafından 1898 yılında narsisizmle ilişkilendirilmiştir. Ellis'in tanımına göre narsisizm, Narkissos'un hikayesinde olduğu gibi cinsel duyguların kendine hayranlığa yönlendirilmesi eğilimidir (Jackson, Ervin ve Hodge, 1992). Ayrıca, "... Narsisizm terimi, etimolojik olarak, Yunancada küntlük ya da duyarsızlık anlamına gelen narke sözcüğü ile ilintilidir." (Geçtan, 1997, s. 269). Narsisizm, kişinin çeşitli benlik, duygulanım ve alan düzenleyici süreçler aracılığıyla nispeten olumlu bir öz-imağı sürdürme kapasitesi olarak kavramsallaştırılmaktadır; kişi kendisini geliştirdiğine dair sosyal çevresinin doğrulaması ve onaylaması ihtiyacıyla motive edilir (Pincus ve diğerleri, 2009). Bu kişi aynı zamanda, kendisini doğrulayan ve onaylayan içsel ve dışsal uyaranlara karşı aşırı duyarlı iken, başkalarını doğrulayan ve onaylayan iç ve dış uyaranlara karşı duyarsız kalmaktadır.

Gelişimsel yaklaşıma göre narsisizm, ebeveynlerin empati eksikliği ve ihmali sonucu, bireylerin çocukluk çağında öz ihtiyaçlarının karşılanamaması sebebiyle ortaya çıkmaktadır; bu ihtiyaçlar yetişkinlikte giderilmeye çalışılmakta, ilerleyen yaşlarda kişilerarası ilişkilerin düşmanlık ve güvensizlik üzerine inşa edilmesine neden olmaktadır (Morf ve Rhodewalt, 2001). Psikanalitik yaklaşıma göre ise bu

motivasyon libidinal yatırım olarak açıklanmaktadır. Narsisizm terimi ilk olarak cinsel sapkınlığı ifade etmek için kullanılırken zamanla erken dönem çocukluğu da kapsayacak şekilde psişik enerjinin benliğe yönlendirilmesi (Reich, 1960), bir kişilerarası ilişki çeşidi ve öz saygının eş anlamlısı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Akhtar ve Thomson, Jr, 1982). Kişinin hem kendisine hem de ilişki içinde olduğu kişilere ait iyi ve kötü benlik imgelerinin iç içe geçebildiği bütünleşmiş bir kendilik halinden bahseden Kernberg (2019)'a göre bu bütünleştirmenin gerçekleşmemesi, başkalarını anlama, değerlendirme ve empati yapma yetisini azaltmaktadır. Ayrıca, bu sistemde benliğe karşı eleştirel bir rol üstlenen süper ego yapısının da bütünleşmemesi, kişileri diğer insanların hayranlığına, sevgisine ve takdirine bağımlı hale getirmektedir (Kernberg, 2019). Bu açıklama ışığında narsisizm, kendilik tasarımlarını ve nesne ilişkilerini de içinde barındıran bir kişilik örgütlenmesidir (Güngör, Ekşi ve Arıca, 2012).

1.3.2. Narsisizmin Alt Boyutları ve İfadesi

Narsisistik kişilik örüntüleri gösteren kişiler düşünüldüğünde, akla ilk gelen imgeler büyülenmeci tavırlar sergileyen, diğer insanları kendinden aşağı gören ve kendisiyle övünen, ilişki içinde olduğu insanları ise sömüren kişilere ait olması muhtemeldir. Fakat narsisizm her zaman işlevsiz, uyumsuz ve yıkıcı anlamlarıyla karşımıza çıkmamaktadır. Sağlıklı ve normal sayılan narsisizmi, Winnicott'un nesne ilişkileri teorisinden ve Kohut'un benlik psikolojisinden yola çıkarak açıklayan Hills ve Lapsley (2011)'e göre, büyülenmeciliğin ve idealizasyonun, girişken ve hırslı olma, kişinin kendisi dışındaki figürleri ve amaçları idealleştirme gibi psikolojik büyümeyi ve kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyecek uyumlu sonuçları da bulunmaktadır. Klinik olmayan narsisizm, ben merkezli, kendini yücelten, baskın ve manipülatif kişilerarası yönelim olarak kavramsallaştırılmaktadır (Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Caryl, 2004); bu yönelim, sosyal-kişilik perspektifinden narsisizmi patolojik olması gerekmeyen boyutsal bir kişilik özelliği olarak ele almaktadır (Miller ve Campbell, 2008).

Narsisizm literatürde iki boyutta incelenmektedir; bunlar arasında büyülenmeci ve kırılmalı narsisizm (Dickinson ve Pincus, 2003; Wink, 1991), ilgisiz ve aşırı ilgili narsisizm (Gabbard, 1989), açık ve örtük narsisizm (Pulver, 1970)

bulunmaktadır ve isimleri değişiklik gösterse de anlam bakımından benzer alt boyutlardır. Örneğin Gabbard (1989)'un tanımına göre narsisistler ilgisiz (*oblivious*) ve aşırı ilgili (*hypervigilant*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlgisiz narsisistlerin sosyalleştikleri durumlarda sürekli kendi başarılarına atıflar yaptıkları, ilgi odağı olma ihtiyacı hissettikleri ve başkalarının sohbetine katılmasına izin vermedikleri gözlenmektedir; diğer yandan aşırı ilgili narsisistler reddedileceklerine veya aşığılanacaklarına olan inançlarından dolayı başkalarının konuşmasında kendileri ile alakalı herhangi bir eleştirel yorum yakalamak için sürekli tetikte dirler (Gabbard, 1989). İlgisiz narsisizme paralel olarak açık narsisizm kişilerde teşhirciliğin, kibrin ve başkalarının dikkatini ve hayranlığını kazanmanın doğrudan bir ifadesine yol ağar (Wink, 1991); aşırı ilgisiz ve kırılğan narsisizme yakın olan örtük narsisizmde ise çevreye yöneltilen saldırganlık dolaylı bir şekilde düşmanlık ve öfke ile ifade edilir (Okada, 2010). Örneğin, olumsuz geribildirim alma narsisist kişilerde bir ego tehdidi yarattığından, kendileri ile alakalı aşırı olumlu görüşlerini yeniden oluşturmak için ego tehdidinin kaynağına (olumsuz geribildirim veren kişiye) karşı agresif davranışlar gösterirler (Stucke ve Sporer, 2002).

Deneyime açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve duygusal denge/nevrotizm (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009) faktörlerinden oluşan Lewis Goldberg'in beş faktörlü kişilik kuramının iki boyutlu incelemelerine bakıldığında, yüksek dışadönüklüğün ve düşük yumuşak başlılığın bir arada olması narsisistik kişilik ile aynı özellikleri ortaya çıkarmaktadır (Paulhus, 2001; Vernon, Villani, Vickers ve Harris, 2008). Buna bağlı olarak, yüksek dürtüsellik ve heyecan arayışı, düşük empati ve anksiyete ana kişilik unsurlarını oluşturmaktadır (Paulhus ve Williams, 2002). Campbell, Rudich ve Sedikides (2002)'nin narsisistlerin benlik algılarını beş faktör kuramına göre açıkladığı araştırmasında, narsisizmin ortalama üstü dışadönüklük ve deneyime açıklık ile ilişkili olduğu; toplumsal yönelimle ilişkilendirilen yumuşak başlılık ve sorumluluk faktörleri ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Buna karşın, Kernberg (2019)'a göre libidinal (narsisist) yatırım arttığında topluma yöneltilen sevgi ve minnet, başkaları için tasalanma ve onları yüceltme de artmaktadır. "Normal narsisizm, aynı zamanda kendilikle diğer tüm bu

yapılar arasındaki ilişkilerde yer alan libidinal ve saldırgan dürtü türevleri arasındaki dengeye de bağlıdır.” (Kernberg, 2019).

C. R. Cloninger’in psikobiyojik modelinin yedi faktörlü mizaç ve karakter özelliklerine göre, yenilik arayışı, zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı ve sebat etme mizaç boyutunda; kendini yönetme, iş birliği yapma ve kendini aşma karakter boyutunda yer almaktadır (Arkar, 2008). Kişilik bozukluklarıyla ilişkilendirildiğinde, yenilik arayışı dürtüsellik ile, zarardan kaçınma cezaya karşı geliştirilen endişe ile, ödül bağımlılığı ise sosyal onaylanmaya ve bağlanmaya bağımlılık ile açıklanmaktadır (Cloninger, 2000). Mizaç özelliklerinin kalıtsal olarak aktarıldığı göz önünde bulundurulduğunda, narsisist ebeveyn (özellikle anne) ile ilişki önem kazanmaktadır. Bebeklik çağından itibaren annesinin ihmalkar tutumlarına rağmen, annesinin kendisini gösterebilmesinin bir aracı haline gelen çocuk “hem değersiz gerçek kendiliği hem de büyülenen sahte kendiliği aslında aynı bedende yaşar.” (Ozan, Kırpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008, s. 29) hale gelir. Bu durumda çocuk, annesi tarafından yüceltmeye bağımlı iken, annesinin tutarsız davranışları karşısında cezalandırılmaya yönelik endişe içinde olduğu söylenebilir. İlerleyen yaşlarda iletişim anne ile sınırlı kalmamakta, bu yaklaşımlar diğer kişilerle ilişkilere yansıtılmaktadır.

Kişilik özellikleri, başkalarıyla etkileşim kurma ve çevreyi algılama ile değişen ve kalıtsal olan mizaç ile karşılaştırıldığında dışsal faktörlerden etkilenen yapılarıdır. Kişilik bozuklukları 3 faktörlü kişilik özelliklerine göre incelendiğinde, kendini yönetmenin düşük olması düşük dürtü kontrolü, sorumsuzluk ve kendini kabul etmekte zorluk ile; düşük iş birliği başkalarıyla geçinememe, çıkarıcılık ve narsisizm ile; düşük kendini aşma düzeyi ise değişken benlik imgesi, büyüsel düşünme, boşluk hissi ve dünya görüşünde tuhafılık ile açıklanmaktadır (Cloninger, 2000). Kurduğu ilişkilerde değersiz ve yetersiz gerçek kendilik ile idealize edilen, büyülenmeci kimlik arasında gidip gelen narsisist kişi, kendisini sosyal ortamlarda gerçekçi olmayan düşünceler ve dürtüsel davranışlar ile gösterir hale gelmektedir. Bu tutum ve davranışlar, kişileri ideal benliklerine ulaştırmaktansa (kendini aşma) kendileriyle ve başkalarıyla geçinemez duruma getirmektedir. Normal narsisizm aşırı ve işlev bozucu olduğunda patolojik kabul edilmektedir.

1.3.3. DSM Revizyonlarına Göre Narsisistik Kişilik Bozukluğu

Narsisizmin açıklanmasında klinik gözlemler ve deneysel bulgular arasında karara varılmış bir standart söz konusu değildir; bu tutarsızlığın sebebi yukarıda bahsedildiği üzere narsisizmin doğasının (normal veya patolojik), fenotipinin (büyüklenmeci veya kırılğan) ve ifadesinin (açık veya örtük) farklı şekillerde karşımıza çıkıyor oluşudur (Pincus ve Lukowitsky, 2010). Bu kararsızlık, narsisizmin yalnızca psikanalitik literatürde yer alıyor oluşuna ve bozukluğun psikanalize özgü olduğuna dair tartışmalara kadar uzanmaktadır. Narsisistik Kişilik Bozukluğu'nun klinik olarak tanı kriterleri arasında yerini alması 1980 yılında yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı üçüncü baskısı (DSM-III) ile gerçekleşmiştir (Morey ve Stagner, 2012). Kohut ve Kernberg'in psikodinamik modellerine karşın, DSM-III narsisizm çalışmalarına deneysel bir yöntem sağlamıştır (Blashfield ve McElroy, 1987). Narsisizmin DSM-III'te büyüklenmeciliğe ek olarak eleştiriye, başkalarının ilgisizliğine veya yenilgiye tepki olarak kayıtsızlık veya belirgin öfke, aşağılık, utanç, aşağılanma veya boşluk duyguları; kişilerarası ilişkilerde kendi iyiliğini hak görme, sömürü, aşırı idealleştirme ve değersizleştirme aşırılıkları arasında karakterize olarak değişen ilişkiler, empati eksikliği (Goldstein, 1985) kriterleri tanı güvenilirliğini arttırmıştır. Bu gelişmeler Narsisistik Kişilik Bozukluğunun sınıflandırılmasında yeterli kabul edilmemiştir.

Daha güncel bir sınıflandırma içeren DSM-IV'te, DSM-III'teki kriterlere kıskançlık ve kıskanıldığına dair inançların; kibirli davranış ve tutumların varlığı eklenmiştir, narsisistik yaralanma sonucu utanç verici tepkisellik veya aşağılanma, alternatif idealleştirme ve değersizleştirme durumları ise "İlişkili Özellikler ve Bozukluklar" başlığı altında açıklanmaktadır (Pincus, 2011). DSM-5 (2014)'ün içinde B kümesi kişilik bozuklukları arasında yer alan Özsever (Narsisistik) Kişilik Bozukluğu'nun tanı kriterleri ise, büyüklenme, sınırsız güç, başarı, güzellik düşünceleri, özel ve eşi benzeri bulunmaz biri olduğuna dair inanç; beğenilme isteği, hak etme duygusu; başkalarını kullanma; empati yoksunluğu; kıskanma veya kıskanıldığına inanma; kendini beğenmiş davranış ve tutumlar arasından en az beş kritere sahip olmak şeklindedir. Bununla birlikte, Narsisistik Kişilik Bozukluğu olan

bireylerin ortak noktası, büyüklenmecilik, benlik saygısındaki dalgalanmalar ile kişilerarası ilişkilerindeki sınırlamalar ve kendi deneyimlerine yönelik tehditlere karşı yoğun duygusal tepkilerle mücadele etmeleridir (Ronningstam, 2009).

1.3.4. Narsisistik Kişilik Bozukluğu Etiyolojisi

1.3.4.1. Genetik Faktörler

Bir bireyin narsisistik kişilik özelliklerine sahip olup olmayacağı soy yapısına bağlı olarak değişebilmektedir. Çocuklarda kişilik bozuklukları, yetişkin kişilik bozukluğu ve normal kişilik özellikleri bulunanlara benzer kalıtsallık düzeyine sahiptir. (Coolidge, Thede ve Jang, 2001). Kişilik bozukluklarının genetik özellikleri, yapılan ikiz çalışmalarıyla açıklanmaktadır. Obsesif-kompulsif kişilik, narsisistik kişilik gibi kişilik bozuklukları açısından toplam 221 tek yumurta ve çift yumurta ikiz çiftleriyle yapılan bir araştırma göstermektedir ki, tek yumurta ikizlerinin birinde bu kişilik bozukluklarından olması diğer kardeş için eş hastalanma (konkordans) oranını, çift yumurta ikizlerine kıyasla daha fazla arttırmaktadır (Torgersen ve diğerleri, 2000). Narsisizm özelinde, onaylanma ihtiyacı ve büyüklenmeciliğin genetik faktörlerden doğrudan etkilendiği gözlenmektedir: başkalarının desteğine ihtiyaç duyma isteğinde ve duyguların ifadesinde karşılaşılan sorunlar bu etki sonucu meydana gelmektedir (Livesley ve Jang, 2008). 152 tek yumurta ikizi ve 152 çift yumurta ikizi çiftleriyle yapılan narsisizmin kalıtsallığı ile alakalı bir diğer çalışmada, içsel büyüklenmeciliğin kalıtsallık oranı %23, kişilerarası hak görme duygusunun oranı %35 olarak bulunmuştur (Luo, Cai ve Song, 2014). Bu oranların, Luo, Cai, Sedikides ve Song (2014)'ün araştırmasında sırasıyla %32 ve %68 oranında yükseldiği görülmektedir. Narsisistik kişiliğin genetik aktarımı böylece bu ve benzeri araştırmalarla kanıtlanmıştır. Ayrıca, narsisizmin açığa çıkmasında bu güçlü biyolojik faktörlerin çevresel faktörlerle etkileşimi de gerekli görülmektedir (Holtzman ve Donnellan, 2015).

1.3.4.2. Çevresel Faktörler

Önceki bölümlerde kişilerin narsisistik kişilik özellikleri göstermesinde mizaç ve ebeveyn narsisizminin yansımalarına vurgu yapılmıştır fakat çocuk ve ergenlerde narsisistik kişiliğin ortaya çıkmasındaki tek etken ebeveynlerin narsisistik olması

değildir. Buna ek olarak, çocuklarına karşı ilgili ve denetimli olma boyutunda yer alan otoriter, demokratik, ihmalkar veya hoşgörülü ebeveynlik stillerine (Yılmaz ve Çağlayan, 2018) de değinmekte yarar vardır. Ebeveynlik stilleri, bebeklik ve erken çocukluk döneminde bireylerin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ebeveynlerine bağlı olmaları sebebiyle önem kazanmaktadır (Cramer, 2011). Bebeklikte sosyalleşmenin başladığı ilk kişi bebeğin bakım vereni olduğundan. bu etkileşimin güvenli ve sağlıklı olması gelecekte kurulan ilişkilerin kalitesini belirlemektedir. Bu belirleyicilerden biri, bebeğin/çocuğun başkalarının verdiği duygusal sinyallere (mimik gibi) duyarlı olabilmesidir çünkü bakım veren aracılığıyla sosyal öğrenme ve duygusal pekişme (empati) sağlanmış olur (Baskin-Sommers, Krusemark ve Ronningstam, 2014). Demokratik ebeveynlik stili, yetiştirilme biçimleri arasında bu ihtiyaçların en uygun şekilde, empati ile karşılandığı stildir; diğer yandan empatinin az görüldüğü otoriter ve ihmalkar ebeveynlik stilleri çocuğun öz yeterliliğini sarsıcı etki yaratmaktadır (Hart, Bush-Evans, Hepper ve Hickman, 2017). Ayrıca, “Otoriter ve ilgisiz anne baba tutumuna sahip olan adölesanların daha fazla saldırganlık tutumu içinde olduğu bulunmuştur.” (Yıldız ve Erci, 2011, s.10).

Narsisistik kişiliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir diğer çevresel faktör internet maruziyetidir. İnternet kullanımı 2000’li yılların başından itibaren çarpıcı şekilde artmıştır; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2004-2020 yılları arasında internet kullanım oranı %19’dan %79’a yükselmiştir. Artan internet kullanımı ve (özellikle görselliğin ön planda olduğu) sosyal medya platformlarının giderek çoğalması ile kişilerin narsisistik kişilik özellikleri göstermesi (Reed, Bircek, Osborne, Vigano ve Truzoli, 2018), başka bir ifade ile kendilerini gösterme konusundaki çabaları da artmaktadır. Bu durum, gençlerin narsisistik eğilimlerini arttırmaktadır ve siber alanda kendilerini oldukları kişiden farklı yansıttıkları, ideal bir kişi imajı yarattıkları gözlenmektedir (Buffardi ve Campbell, 2008; Mehdizadeh, 2010; Miller ve diğerleri, 2015; Hawk, van den Eijnden, van Lissa ve ter Bogt, 2019). Takipçilerinden aldıkları onay ve beğeniler nedeniyle, gençlerin gerçek hayattaki ilişkilerine ve sorumluluklarına zarar verici şekilde sonuçlanan sosyal ağlara bağımlılıkları ve takip eden internet kullanımı

sorunları (Andreassen, Pallesen ve Griffiths, 2016); nomofobi adı verilen, cep telefonunu kaybetme veya cep telefonunun şarjının bitmesi sonucunda takipçilerden olumlu geri bildirimleri alamama korkusunun yarattığı anksiyete ve hatta panik atak (Gezgin, Çakır ve Yıldırım, 2018) internet kullanımının hangi boyutlara ulaşabileceğini gösteren örneklerdir. Bu konu ile alakalı farklı kültürlerden kişilerin sosyal medya profilleri göz önünde bulundurularak yapılan karşılaştırmalar, internet kullanımının narsisizmi arttırdığı konusunda görüş birliği sağlamaktadır. Örneğin, Brailovskaia ve Bierhoff (2016)'nın Rus ve Alman Facebook kullanıcılarını karşılaştırıldığı araştırmasında, kullanıcıların açık ve örtük narsisizm değerleri ile benlik sunumu (paylaşılan fotoğraf sayısı gibi) arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

1.4. EMPATİK ÖFKE NEDİR?

1.4.1. Empatinin Tanımı

Empati teriminin kökeni başkasının deneyimini birinci elden tanıma becerisi, yani kişinin kendisini başkasının yerine koyabilmesi anlamına gelen Almanca *Einführung* kelimesine dayandırılmaktadır (Basch, 1983; Ersoy ve Köşger, 2016; Ioannidou ve Konstantikaki, 2008). Başka bir ifade ile empati, kişinin gözlemci pozisyonunda iken bu deneyimi öznel bir şekilde anlamlandırması sürecidir (Zinn, 1993). Bu süreç, gözlemci için başkalarının içinde olduğu durumun kendi duygularını, anılarını harekete geçirmesi ile spontane bir şekilde gerçekleşen bir dizi duygusal ve bilişsel mekanizma sayesinde meydana gelmektedir ve sonuç olarak gözlemci hedefindeki kişiyi bir nevi taklit etmektedir (Gerdes, Segal ve Lietz, 2010; Hofelich ve Preston, 2012). Böylece, kişi kendi benliğini genişleterek başkalarının bakış açılarını da benliğine dahil etmektedir (Batson ve diğerleri, 1997). Dolayısıyla, gözlemlenen kişinin yaşadığı acı, gözlemci tarafından kendi deneyimlerine göre yeniden yapılandırılrsa da empati kuran kişide en az o durumdaki kişi kadar yoğun duyguların oluşmasına neden olabilmektedir. Diğer yandan, bazı insanlar için başkalarının sıkıntıları yüzünden kendilerinde meydana gelen bunalmanın derecesi katlanılabilir seviyede kalmaktadır ve bu durum sempati olarak adlandırılmaktadır (Eisenberg ve diğerleri, 1996).

Yukarıda bahsedilen bilişsel mekanizmanın oluşumunda bazı sosyal becerilerin kazanılmış olması gereklidir; bu sosyal becerilerden biri olan olumlu sosyal davranışların edinilmesi, empatik duyguların, düşüncelerin ve davranışların ortaya çıkışında önem kazanmaktadır (Hasting, Miller ve Troxel, 2015). Empati kurabilme becerisinin gelişiminde, çocukluk çağında ahlaki değerlerin ve buna bağlı olarak başkalarının iyiliğini düşünme kapasitesinin öncelikli olarak yine aileden etkilendiği belirtilmektedir (Musitu-Ferrer, León-Moreno, Callejas-Jerónimo, Esteban-Ibáñez ve Musitu-Ochoa, 2019; Strayer ve Roberts, 2004). Çocukluğun erken dönemlerinde, özellikle 2 yaş itibarıyla görülmeye başlanan toplum yanlısı davranışlar, çocukların eylemleriyle kendi ihtiyaçlarını karşılama yanı sıra eylemleri başkalarının ihtiyaçlarını anlamaya ve bu doğrultuda hareket etmeye yönelik olmaktadır (Svetlova, Nichols ve Brownell, 2010). Barnett, Howard, King ve Dino (1980)'in erken dönem sosyalleşme süreçlerinin üniversite öğrencilerinin empati düzeylerine etkisini incelediği araştırmada, empati düzeyi yüksek grubun empati düzeyi düşük gruba göre çocukluk çağında aileleriyle daha fazla vakit geçirdiği, ailelerinin onlara karşı daha sevecen davrandığı ve onlarla duygularını daha fazla paylaştığı bulunmuştur. Özellikle ergenlik çağında, aileye bağlılığa ek olarak akranlara olan bağlılık da ergenlerin sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Laible, Carlo ve Roesch (2004)'ün geç ergenlik döneminde olan üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmanın sonucuna göre, ebeveynlerine ve/veya akranlarına güvenli bağlanma belirten ergenlerin olumlu sosyal davranışlarının, empati ve benlik saygısı değerlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, akran ilişkilerinde güvenli bağlanmanın ergenlerin yakın ilişkilerinde duygularını açık ve yapıcı şekilde ifade etmesini sağlar nitelikte olması ile açıklanabilmektedir (Markiewicz, Doyle ve Brendgen, 2001).

Empati, bir çatışma durumunda diğer kişinin bakış açısına sahip olabilmeyi kolaylaştırdığı için, çatışma yönetiminde yıkıcı yerine yapıcı çözümler geliştirmeyi sağlamaktadır; de Wied, Branje ve Meeus (2007)'nin yaşları 13 ile 16 arasında olan ergenler ile yaptığı araştırmada, empati düzeyi yüksek olan ergenlerin çatışma yönetiminde daha becerikli olduğu gözlenmiştir. Empati, kişiler arası ilişkilerde fedakarlığı arttırıcı ve öfkeyi azaltıcı bir motivasyon kaynağıdır (Richardson,

Hammock, Smith, Gardner ve Signo, 1994); böylelikle empati, suça yönelim dahil olmak üzere birçok davranım bozukluğuna karşı koruyucu bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Jolliffe ve Farrington, 2004). Saldırganlığın oluşumunda sosyal bilgi işleme kuramından da bahsetmekte yarar vardır. Karşılaşılan durumda düşmanca bir niyet olduğuna ilişkin yapılan atıflar, kişilerde engellendiklerine veya kışkırtıldıklarına dair inançları ve buna bağlı saldırgan davranışları ortaya çıkarabilmektedir (Aydın ve Akgün, 2014). Empatik atıfların ve inançların koruyucu işlevleri olarak, kişinin bir başkasına sıkıntı yaşattığı takdirde bu zararı bir daha vermemesi, saldırganlığının azalması ve diğer mağdurlara yardım etme ihtimalinin artması sayılabilmektedir (Zahn-Wexler ve Radke-Yarrow, 1990).

1.4.2. Empatik Öfkenin Tanımı

Empatik üzüntü, bir kişinin başkalarının deneyimlediği üzüntüyü veya sıkıntıyı gözlemlemesiyle hissettiği acıma duygusunu ve bu sıkıntıyı giderme ihtiyacını ortaya çıkarırken (Vitaglione ve Barnett, 2003; Bringle, Hedgepath ve Wall, 2018), aynı tepkiler insanların başkalarını mağdur ettiğine şahit olduğunda da gösterilebilmektedir. Başkalarının iyiliğini önemseme ve bu kişilere haksız bir şekilde davranıldığına şahit olma, gözlemcide mağdurlara karşı empati ve/veya sempati duyulmasına, suçlu kişiye karşı ise empatik öfke hissedilmesine neden olmaktadır (Hoffman, 1989). Empatik öfke kişilerde kendilerine yapılmış bir haksızlığa duydukları öfke kadar bir başkasına yapılmış haksızlığa karşı öfkelenmeye yol açmaktadır (Batson ve diğerleri, 2007). Bu duygusal (üzüntü, öfke, sempati) ve bilişsel (ötekinin içinde bulunduğu durumu imgeleme) bileşenlerin, empatik davranışların gözlenmesinde gerekli olduğü belirtilmektedir (Okutan, 2019). Burada kastedilen öfke, davranışsal olarak yukarıda bahsedilen kişisel öfkeden farklı olarak saldırgan yönelimler ve davranışlarla ile açıklanamamaktadır (Bringle, Hedgepath ve Wall, 2018); sorunun taraflar ile düşmanca olmayan bir tavırla ele alınması, durum ile alakalı bilişsel yeniden yapılandırma gibi öfkenin yapıcı şekilde kullanılması (Tangney ve diğerleri, 1996) ifade edilmektedir. Bu yönüyle empatik öfke, toplum yanlısı davranışlar için enerji sağlayıcı bir görev üstlenmektedir, böylece mağdura yardımcı olabilmek adına doğrudan bu sıkıntıyı giderici davranışlara

başvurulmaktadır (Vitaglione ve Barnett, 2003) ve duruma seyirci kalınması önlenmektedir (Pozzoli, Gini ve Thornberg, 2017).

1.4.3. Empati, Öfke ve Psikopati

Empati deneyimleme esnasında zihinde üzücü durum ile alakalı oluşan temsiller, beyindeki empatik ağın bir dizi nöral ağ ile çalışarak kişilerin eylemlerini ve ruh halini (Lamm, Decety ve Singer, 2011) ve sonucunda olayın duygusal değerini (Gupta, Kosciak, Bechara ve Tranel, 2011) anlamlandırması ile oluşmaktadır. Özellikle beyindeki amigdala bölgesi yukarıda bahsedilen temsillerin öğrenilmesini sağlamaktadır ve başkalarının sıkıntısına yanıt vermek için kritik bir rol üstlenmektedir (Blair, 2018). Bu yanıt mekanizmasının kaynağında, amigdalanın aynı zamanda bilişsel olarak karar verme sürecinde de etkin olması bulunmaktadır (Gupta, Kosciak, Bechara ve Tranel, 2011). Amigdala bölgesinde hasar bulunan kişilerin agresif davranışlar gösterdikleri, duygusal uyarıyı işlemede zorlandıkları bulunmuştur (Kiehl, 2006). Marsh ve diğerlerinin (2013) araştırmasında ise, psikopatik kişilik özellikleri bulunan gençlerin amigdala bölgesinin başkalarının acısına karşı daha az yanıt verdiği gözlenmektedir.

Bu işlev bozukluğu, saldırganlığın, dürtüsellik ve empati yoksunluğunun ön planda olduğu çocuk veya ergenlik başlangıçlı Davranım Bozukluğunu akla getirmektedir. Çocukluk ve ergenlik çağından itibaren süregelen Davranım Bozukluğu, yetişkinlik döneminde kişilik bozukluğu haline gelebilmektedir. Nörolojik bozulmalara ek olarak sosyal yaşamdaki bozulmalar da psikopatik özellikleri sürdürücü faktörler arasındadır. Amigdalanın diğer beyin bölgeleriyle bağlantısı sosyal bağlam aracılığıyla oluşmaktadır (Akitsuki ve Decety, 2009). Lynam, Loeber ve Stouthamer-Loeber (2008)'in araştırmasında, ailenin düşük sosyoekonomik düzeyi, ebeveynlerin fiziksel şiddeti, yanlış arkadaş seçimi ve bireysel farklılıklar (sözel zeka gibi) aracılığıyla, 13 yaşında görülen psikopatının 24 yaşına geldiğinde de oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Böylece erken dönem olumsuz yaşantıların duygu işleme ve davranım üzerinde hasar yarattığı söylenebilir. Ayrıca ergenlik döneminde önem kazanan akran ilişkileri demografik ve davranışsal benzerliklere dayanmaktadır ve akranlar birlikte zaman geçirdikçe birbirlerine daha çok benzemektedir; sosyal bağlamda birbirlerine rol model olan

akranlar arasında saldırgan davranışlar istikrarlı bir şekilde yayılmaktadır (Espelage, Holt ve Henkel, 2003).

Empatik öfke duyma bir kişinin karşılaştığı durumu algılaması, yorumlaması, mağdur ve saldırgan hakkında duygusal bir çıkarım yapması için gereken süreçleri içermektedir fakat fizyolojik ve psikolojik bozukluklarda bu süreç yukarıda anlatıldığı şekliyle bozulabilmektedir. Ayrıca sosyal anlamda dezavantajlı bireyler için bu özellikler kalıcı olmaktadır ve bir olayda saldırgan taraf haline gelmektedirler. Buna karşın empatik öfke, adaletsizliği analiz etmeyi gerektirir; sonuçta birey şefkatle yardım etmeye açıktır ve sosyal adaleti önemsemektedir (Bringle, Hedgepath ve Wall, 2018).

1.5. LİTERATÜRE KISA BİR BAKIŞ

1.5.1. Benlik Saygısının, Narsisizmin ve Empatik Öfkenin Siber Zorbalıkla İlişkisi

1.5.1.1. Benlik Saygısı ve Siber Zorbalık

Benlik saygısı düşük ve içe kapanık çocukların saldırganlar karşısında kendilerini savunma olasılıkları daha düşük olduğundan ve yüz yüze zorbalıkta saldırganları acı çekme belirtileri yoluyla ödüllendirme olasılıkları daha yüksek olduğundan, zorbalı tarafından "kolay hedefler" olarak görülmektedirler (Card ve Hodges, 2008). Mağdurların kendilerine güvensizlikleri, özellikle erkek çocuk ve ergenlerin fiziksel zayıflıkları, Olweus (1995)'in tanımıyla pasif veya boyun eğici olma sinyalleri vermekte ve bu özellikler zorbalıların dikkatini çekmektedir. Boyun eğici davranışların kaynağında, akranlar arasında beğenilmeme, dışlanma ve reddedilme ile sonuçlanması muhtemel olan, tehdit ve alay konusu olma korkusu yatmaktadır (Gilbert ve Allan, 1994). Bu durumda, kendilerini zorbalıktan önce zaten güçsüz ve değersiz hisseden gençlerin, zorbalığa maruz kaldıkça kendilerine ve çevrelerine karşı güvensizliklerinin arttığından söz edilebilir. Ayrıca, genç yaşta zorbalığa uğramanın neden olduğu psikolojik ve davranışsal sorunların yetişkinliğe kadar sürdüğü görülmektedir. Schäfer ve diğerlerinin (2004) belirttiği gibi, çocuklukta zorbalık mağduru olan yetişkinlerde, genç yaşta mağdur edilmeyen akranlarına göre daha düşük benlik saygısı ve daha yüksek duygusal yalnızlık

seviyesi gözlemlendiği, arkadaşlıklarını sürdürmede daha büyük zorluklar yaşadıkları ve yetişkin olduklarında da mağduriyetlerinin devam etmesi açısından daha yüksek risk altında oldukları bulunmuştur. Ek olarak, Pavri (2015)'in Griese ve Buhs'dan aktardığı üzere, mağdurlar tepkilerini saldırgan eğilimler ile göstererek zorba-mağdur haline gelebilmektedirler.

O'Moore ve Kirkham (2001)'in araştırmasında, sadece zorbalığa maruz kalmış ilkököl ve lise öğrencilerinin, zorbalık yapmayan ve zorbalığa maruz kalmamış olan öğrencilere göre benlik saygılarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Yine aynı çalışmada, zorbalara ise entelektüel durum ve okul başarısı, dış görünüş, popülerite, mutluluk ve yaşam doyumu açısından yetersizlik hissettikleri gözlemlenmiştir; zorba olmayan akranlarına göre daha az kaygılı oldukları belirtilmiştir. Benlik saygısının ahlaki ilkelere dayandırılan bir değer olması, yüksek benlik saygısına sahip bireylerin zorbalık ile uğraşma ihtimallerinin az olmasını akla getirirse de (Robson ve Witenberg, 2013), Olweus (1994) çalışmasında zorbalara benlik saygısı seviyelerini düşük bulmamıştır fakat agresif ve sert görünümlerinin altında yoğun endişenin ve kendine güvensizliğin yattığını belirtmiştir. Araştırmacıların beklentilerine ters düşen bu veriler, zorbalara kendilerini ele vermemek adına katıldıkları çalışmayı manipüle etmelerinden kaynaklı olabilir.

Benlik saygısı, kişinin hem kendi hayatında hem de başkalarıyla ilişkisinde kendisini önemli ve değerli bulduğu sürece gelişmekte ve yükselmektedir. Birtakım olumsuzluklar ile bu algının zarar görmesi benlik saygısının da zarar görmesine neden olur. Aynı zamanda, benlik saygısı siber zorbalık deneyimlerden önce de düşük olan çocukların ve ergenlerin siber zorbalık kurbanı olma ihtimalleri artmaktadır. Araştırmalar bu durum için, düşük benlik saygısının hem siber zorbalık mağduriyeti için güçlü bir belirleyici olduğunu hem de siber zorbalık mağduriyetinden doğan olumsuz bir sonuç olduğunu belirtmektedir (Extremera, Quintana-Orts, Merida-Lopez ve Rey, 2018). 11 ile 16 yaş arasındaki zorbalara ve kurbanların siber zorbalık deneyimi, yaş, cinsiyet ve ırk gibi demografik özellikler kontrol edildiğinde bile düşük benlik saygısı ile ilişkilendirilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2010). 516 lise öğrencisiyle yapılan bir siber zorbalık mağduriyeti çalışmasında, siber zorbalık kurbanı olan öğrencilerin benlik saygısı puanlarının

düşük olduğu bulunmuştur (Sümengen ve Akyüz, 2020). Aydın (2019) özel lisede ve devlet lisesinde okuyan ergenlerle yaptığı araştırmasında, öğrencilerin siber zorbalık ve mağdurluk puanlarının benlik saygısı puanlarıyla negatif bir ilişkisi olduğu ve zorbalık ve maruziyet arttıkça benlik saygısının düştüğü sonucuna varmıştır.

Brighi ve diğerleri (2012) siber zorbalık mağdurlarının geleneksel zorbalık mağdurlarına kıyasla daha düşük benlik saygısı puanları aldıklarını ve daha yalnız hissettiklerini belirtmektedir. Bu bulguya paralel olarak Cénat ve diğerleri (2014), internet aracılığıyla zorbalığa maruz kalan gençlerin, zorbalığın diğer türlerine maruz kalan gençlere göre daha yaygın olarak psikolojik sorun belirttiğini ve benlik saygılarının daha düşük olduğunu ifade etmiştir; yaygınlığının sebebi olarak taciz ve aşağılanmaya aşırı maruziyet gösterilmektedir. Aşırı maruziyet beraberinde stres ve uyum bozukluklarını getirmektedir (Griese ve Buhs, 2014). Öyle ki, mağdur gençler zorbalardan uzak oldukları ve normal şartlarda kendilerini güvende hissedecekleri yerlerde bile kendilerini hedef alan kişilere sanal ağlar sayesinde oldukça yakındırlar. Bu durumda, yüz yüze zorbalığa kıyasla, mağdurların siber ortamda onları destekleyecek akranlarına da daha uzak olmaları muhtemeldir. Bu yüzden akranların siber zorbalığa karşı bilgilendirilmesi, ailelerin ise çocuklarını siber ortamdaki davranışları konusunda bilinçlendirmesi mağdurların yalnızlığını, zorba davranışların sıklığını azaltabilir ve algılanan desteğin artmasıyla benlik saygısında artış meydana gelebilir.

1.5.1.2. Narsisizm ve Siber Zorbalık

İnternet kullanımının gençlerin narsisizmini etkilemesi sadece psikolojik rahatsızlıkları değil davranışsal problemleri de meydana getirmektedir. Davranış sorunları kapsamında, artmış/arttırılmış narsisizmin siber zorbalığa yol açtığı da gözlenmektedir. Narsistik kişilik özelliklerine sahip olmanın siber zorba davranışlar üzerinde dolaylı ve aracı etkisi olduğu bulunmuştur (Ekşi, 2012). Ayrıca, narsisizmin iletişim türü olarak hem yazılı hem de görsel bağlamda siber zorbalık ile olumlu bir ilişkisi olduğu görülmektedir (Goodboy ve Martin, 2015). Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, Kırcaburun, Jonason ve Griffiths (2018) özellikle narsisizmi yüksek kadınların hoşlanmadıkları veya aşağılamak istedikleri kişileri siber ortamda takıntılı şekilde takip ettiklerini (cyber stalking) belirtmektedir. Buna karşın, Fanti,

Demetriou ve Hawa (2012)'nin ergenlerle yaptığı çalışmada, narsisizm, medya şiddetine maruz kalma ve algılanan düşük sosyal destek açısından erkek katılımcılarda hem zorbalık hem de mağduriyet riskinin yüksek olduğu görülmektedir. Siber zorbalığı arttıran narsistik özellikler ile alakalı İspanya'da lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, ergenlerde büyülenmeciliğin, dürtüsellüğün, empati eksikliğinin ve duygusal katılığın etkili olduğu bulunmuştur (López-Larrañaga ve Orue, 2019); bu özelliklere ek olarak siber ortamın sağladığı ahlaki geri çekilmenin beraberinde agresif eğilimlerin (Tanrıku ve Erdur-Baker, 2019) de siber zorbalığı arttırdığı görülmektedir.

Narsisizmin ifadesi açısından, Fan, Chu, Zhang ve Zhou (2016)'nın Çin'de 7 ile 11. sınıflar arasında okumakta olan ergenler ile gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçlarına göre, örtük narsisizmin siber zorbalık yapmayı ve siber zorbalığa maruz kalmayı yordadığı ancak açık narsisizmin ne zorbalığı ne de mağduriyeti yordadığı bulunmuştur. Narsisist kişilerin mağduriyeti düşünüldüğünde, bu kişilerin başkalarının kendilerine yönelik olumsuz davranışlarını aşırı hassasiyetle yorumlamaları veya mağdur ettikleri insanlarla ilgili anılarını çarpıtarak kendilerinin mağdur olduğu şeklinde bir sonuca varmaları söz konusu iken, diğer insanlarla ilişkilerinde yarattıkları zorluklar nedeniyle gerçekten mağdur olma ihtimalleri de yüksektir (McCullough, Emmons, Kilpatrick ve Mooney, 2003). Dolayısıyla, bir önceki bölümde belirtildiği üzere internet kullanımının kişilik bozukluğu gösterme eğilimlerini arttırmasının yanında, bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan iletişim ve davranış bozuklukları kendisini sanal ortamda rahatlıkla gösterir hale gelmiştir.

1.5.1.3. Empatik Öfke ve Siber Zorbalık

Empatik öfke düzeylerinin siber zorbalık davranışlarına ve maruziyetine etkisi açısından literatürde eksiklikler görülmektedir. Bu bölümde amaçlanan, farklı siber zorbalık taraflarının (mağdur, zorba ve zorba-mağdur) empatik eğilimlerini bir araya getirerek empatik öfkeye yansımalarına ışık tutmaktır. Ayrıca bu bölümde, hiçbir şekilde zorbalık tarafı olmayan, “seyirci” (bystander) tarafın etkisinden de bahsetmekte yarar vardır. Bu etki, erken ergenlik ile ergenlik dönemi arasında %20 ile %30 oranında zorbanın yardımcısı olmak ve onu cesaretlendirmek, zorbalığa sessiz kalmak (Salmivalli ve Voeten, 2004) veya zorbalıkla baş etme konusunda

mağdura destek olmak, zorbalığın durdurulmasına yardım etmek (Hawkins, Pepler ve Craig, 2001) şeklindedir. Sutton ve Smith (1999)'un araştırmasında, kız öğrencilerin zorbalık durumunda herhangi bir rol üstlenmedikleri, daha çok erkek öğrencilerin zorbalığı destekleyici, yardım edici, savunucu veya seyirci roller üstlendikleri gözlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin davranışlarında üyesi oldukları arkadaş grubunun zorbalığı destekleyici veya zorbalığa karşı çıkıcı tavır sergilemesi ve yaşın (özellikle 15 yaş sonrası) önemli etkileri olmaktadır (Salmivalli ve Voeten, 2004). Bu bilgiyi destekler nitelikte olan Menesini, Palladino ve Nocentini (2015)'in yaş ortalaması 15 olan lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, zorbalık yanlısı davranışların daha fazla görüldüğü ve zorbalığı diğer arkadaşlarınca kabul gören öğrencilerin bulunduğu sınıflarda daha yüksek zorbalık bildirilmiştir. Dolayısıyla, seyirci konumunda olan öğrenciler zorbalığa doğrudan katılmasalar bile zorba olan sınıf arkadaşlarının uygunsuz davranışları karşısında sessiz kalarak bu davranışları kabul etmekte ve bir bakıma desteklemektedirler. Okul zorbalığının aksine, siber zorbalık seyircilerinin zorbalık anına tanıklık etmesi şart değildir, bu durum sanallığı meydana getirdiği ve mağdura olan uzaklığı arttırdığı için seyirci davranışlarını pasifleştirmektedir (Machackova ve Pfetsch, 2016). Diğer yandan, siber zorbalık durumunda seyirci olan tarafın, gözlemediği mağduriyete karşı empatisinin ve bunun sonucunda zorbaya karşı empatik öfkesinin yüksek olması beklenmektedir. Mağduru savunan akranlar hem yüz yüze hem de siber zorbalık durumlarında mağdurların ebeveynlerinden daha etkin bir konumda yer aldıklarından, istikrarlı bir şekilde mağdur için yardım aramaları ve zorba kişiyi durdurmaya çalışmaları (Quirk ve Campbell, 2015) zorbalığın ortaya çıkardığı psikolojik sorunları azaltıcı niteliktedir.

İkinci olarak, zorbalık mağduru çocukların hem bilişsel hem de duygusal empatik eğilimlerinin, zorba ve zorba-mağdur çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Duy ve Yıldız, 2014); empatik duygulara ve düşüncelere sahip olmanın zorba davranışlar göstermeye karşı koruyucu bir işlevi olduğundan söz edilebilir. Zorbalık mağduru çocuklar veya ergenler için zorbalığın ortaya çıkardığı adalet arayışı, onları hangi davranışların adil/ahlaki olduğu ile alakalı daha hassas hale getirmektedir (Perren, Gutzwiller-Helfenfinger, Malti ve Hymel, 2012). Yeterli

empatik becerilere sahip olma ve zorbalıkla başa çıkma aynı zamanda duygusal zeka ile alakalıdır. Zorbalığa karşı durabilme açısından, Lomas, Stough, Hansen ve Downey (2012) gelişmiş duygusal zeka becerilerine sahip olan katılımcıların zorbalığı idare etme bakımından daha yetenekli olduklarını ve mağdurluk bildirimlerinin daha düşük olduğunu bulmuştur. Özetle, zorbalık ve mağduriyet duyguları anlamadaki ve duygu yönetimindeki farklılıklar ile ilişkilendirilmektedir. Duyguları anlamlandırma aşamasında yaşanan zorluklar (aleksitimi) ise zorbalığı yordayıcı niteliktedir. Wachs ve Wright (2018) 12 ile 18 yaş arasındaki ergenleri okul zorbalığı, siber zorbalık ve her iki biçimde zorbalık yapanlar olmak üzere üç gruba ayırmıştır ve bu grupların her birinin aleksitimi oranlarının yüksek olduğunu bulmuştur. Aleksitimi oranlarının yüksek olması, duyguları yönetme kısmında da yaşanan zorluklar sonucunda zorba davranışlar sergilendiğini akla getirmektedir. Böylelikle, empati konusunda güçlük yaşayan zorbaların empatik eğilimlerden ziyade saldırgan eğilimler ile öfke hissetmeleri daha olasıdır.

Zorbalar gibi zorba-mağdurların da empati düzeyleri sadece mağdurların empati düzeylerine oranla oldukça düşük bulunmuştur ve bu grubun ahlaki kopukluk açısından risk grubunda olduğu belirtilmektedir (Perren, Gutzwiller-Helfenfinger, Malti ve Hymel, 2012). Diğer yandan, zorbalara kıyasla zorba-mağdurlar akranlarının niyetini düşmanca yorumlama eğilimindedirler (van Dijk, Poorthuis ve Malti, 2016). Zorba-mağdurların empati azlığına ek olarak, özellikle kadınların sosyal ilişkilerinde artan mağduriyeti ve duygusal hassasiyeti, önceki bölümlerde davranım bozukluğu ile ilişkilendirilen “düşmanca niyet atfetme” (hostile attribution bias) şeklindeki bilişsel çıkarımlarını ve ilişkilerindeki saldırganlıklarını arttırmaktadır (Mathieson ve diğerleri, 2011). Pouwels, Scholte, van Noorden ve Cillessen (2016)’ya göre, zorba-mağdurların geçmiş zorbalık maruziyetinden ötürü tetikte olmasına neden olan ve sosyal etkileşimlerde tepkisel saldırganlığını açığa çıkaran şemaları bulunmaktadır. Yazarlar zorba-mağdurların sahip olduğu bu şemaların sadece mağdur rolünde olan kişilere kıyasla belirsiz sosyal durumlarda bile daha fazla zorbalık sezmelerine neden olduğunu açıklamaktadır (Pouwels, Scholte, van Noorden ve Cillessen, 2016). Buna göre, zorba-mağdurlar sadece mağdurlar ile benzer sorunlarla yüzleşmektedirler fakat duruma yaptıkları atıflardaki ve empati

düzeylerindeki farklılıklar sebebiyle diğer mağdurlar ile sosyal ilişkileri bozulmaktadır.

1.5.2. Benlik Saygısının, Narsisizmin ve Empatik Öfkenin Kendi Aralarındaki İlişki

Önceki bölümlerde kişilerde benlik saygısının gelişimi ve değişimi, narsisizmin ifade farklılıkları ve kişilik bozukluğuna evrilme süreci ve empatik öfkenin hangi durumlarda ortaya çıktığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu kişilik özelliklerinde meydana gelen değişimlerin birtakım davranışsal sonuçları olduğu vurgulanmıştır. Son bölümde ise bu kişilik özellikleri ile yakından ilişkisi olduğu bilinen ve günümüzde olumsuz sonuçlarıyla daha fazla karşılaştığımız siber zorbalık ile ilişkisine de değinilmiştir. Bununla birlikte, benlik saygısının, narsisizmin ve empatik öfkenin kendi içlerinde de anlamlı pozitif ve negatif ilişkilere sahip olduğu yer yer vurgulanmıştır.

Örneğin, kişilerin yetersizlik düşünceleri ve reddedilme ile ilgili geçmiş deneyimleri, benlik saygılarının belli şartlara (başarılı olma gibi) bağlı artmasına neden olmaktadır; bu şartlar sağlanmadığında ise gururun incinmesini engellemek adına kibirlenme ve narsisistik eğilimler görülmektedir (Tracy, Cheng, Robins ve Trzesniewski, 2009). Narsisizmi yüksek kişilerde daha fazla sözel öfke ifadesi, intikam ve rekabet isteği, ruminasyon gözlenirken (McCann ve Biaggio, 1989; Fatfouta, Gerlach, Schröder-Abé ve Merkl, 2015), bu kişiler başkalarının duygularını okuma becerilerini empati kurmak yerine çevrelerini manipüle etme ve sömürme için kullanmaktadırlar (Konrath, Corneille, Bushman ve Luminet, 2014). Empatik öfkenin bu tür kasıtlı sömürme ve zarar verme durumlarında faili fark etmek ve içinde bulunulan grubun [daha kolektivist bir yaklaşımla, belki de toplumun] ileride zarar görmesini engellemek için motivasyon sağladığı belirtilmektedir (Hechler ve Kessler, 2018).

1.6. AMAÇ

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke düzeylerinin yaşa, sosyoekonomik düzeye, ebeveyn tutumuna ve sosyalleşme süreçlerine bağlı olarak değişebildiği veya bir kişilik örüntüsü haline gelerek

zamanla değişmeye dayanıklı hale geldiği görülmektedir. Dönemsel olarak en belirgin değişimlerin yaşandığı ergenlik dönemi bu üç değişkenin incelenmesi için olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların ortak özelliği olarak 15 ile 18 yaş arası gençlerde özellikle çocukluktan itibaren süregelen sosyalleşme süreçlerindeki zorlanmalar sonucu ergenlik ve yetişkinlik çağında davranım bozuklukları örnek gösterilebilir.

Bu bilgiler ışığında, benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke düzeylerinin siber zorbalığa maruz kalma veya maruz bırakma üzerinde etkisi olduğu vurgulanmıştır. Literatürde siber zorbalık tarafları olarak mağdurların, zorbaların ve zorba-mağdurların kişilik özelliklerini inceleyen çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmanın amacı ise maruz kalmayan, orta düzeyde ve ileri düzeyde olacak şekilde farklı düzeylerde siber zorbalığa maruz kalmış ergenlerin benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke puanlarının siber zorbalığa maruz bırakma puanları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaç için oluşturulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

H₁: Katılımcıların siber zorbalığa maruz bırakma puanları maruz kalma düzeylerine göre farklılaşmaktadır.

H₂: Katılımcıların benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke puanları siber zorbalığa maruz bırakma puanlarının yordayıcısıdır.

H₃: Katılımcıların benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke puanlarının siber zorbalığa maruz bırakma üzerindeki yordayıcılıkları siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre farklılaşmaktadır.

H₄: Katılımcıların benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke puanlarının siber zorbalığa maruz bırakma üzerindeki yordayıcılıkları siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile birlikte bazı demografik değişkenlere göre farklılaşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. KATILIMCILAR

Araştırmanın örneklemini ergenler oluşturmaktadır. Bu nedenle örneklem ergenler anakütlesinden amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleri yardımıyla seçilmiştir. Seçilen ergen örnekleminde toplamda 324 veri elde edilmiş ancak annesi vefat eden 3, babası vefat eden 9 katılımcı ve sanal ortamda süre geçirmediğini belirten 2 katılımcı söz konusu olduğundan çalışmanın bağımlı değişkeninde bu durumun karıştırıcı bir etki yaratmaması amacıyla anne ve babası vefat eden ve sanal ortamda süre geçirmediğini belirten katılımcılar çalışmadan çıkartılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin %66,9'u (208 kişi) kız, %33,1'i (103 kişi) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 15,80 iken standart sapması 1,31 olarak bulunmuştur. Katılım sağlayan ergenlerin %40,2'si (125 kişi) dokuzuncu sınıfta, %26,0'ı (81 kişi) onuncu sınıfta, %15,8'i (49 kişi) on birinci sınıfta, %18,0'ı (56 kişi) on ikinci sınıfta okumaktadır.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Katılımcıların araştırma ile ilgili olduğu düşünülen demografik özelliklerine ilişkin bilgiler araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Araştırmada, ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri için "Siber Zorbalık Ölçeği", benlik saygısı puanları için Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri'nin "Benlik Saygısı alt boyutu", narsisizm puanları için "Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE-52)", empatik öfke puanları için "(Özellik) Empatik Öfke Ölçeği", siber zorbalık yapma puanları için ise "Siber Zorbalık Ölçeği (Ergen Formu)" kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma ile ilgili demografik bilgilerin sorulduğu Kişisel Bilgi Formu'nda katılımcıların cinsiyeti, yaşı, sınıfı, anne-babanın sağ olup olmadığı, anne-babasının medeni durumu, anne-babasının eğitim durumu, kaç kardeşi olduğu ve kardeş sırası çocukluk çağında bakımvereni, çocukluk çağında anne-babasının çalışma durumu, ebeveynlik tutumları, gelir durumunu nasıl değerlendirdiği, sanal ortama hangi araçla girdiği ve hangi platformlara girdiği, takipçi sayısı ve bunu nasıl değerlendirdiği ve sanal ortamda geçirdiği ortalama süre ile ilgili sorular yer almaktadır.

2.2.2. Siber Zorbalık Ölçeği

Stewart, Drescher, Maack, Ebesutani ve Young (2014) tarafından geliştirilen ve Küçük (2016) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Siber Zorbalık Ölçeği 16 maddeden oluşan bir ölçektir. İlk iki madde çoktan seçmeli olup analize dahil edilmemektedir. Diğer 14 madde beşli likert ölçek tipinde olup ve maddeler 0 ile 4 arası derecelendirilmektedir. Buna göre, katılımcılardan maddeleri kendilerine uygunluğuna göre “Hiç, Neredeyse Hiç, Bazen, Hemen Hemen Her Zaman, Her Zaman” şeklinde yanıtlanması istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 56 puandır. Yüksek puanlar siber zorbalık mağduriyetinin daha sık deneyimlendiğini ifade etmektedir (Stewart, Drescher, Maack, Ebesutani ve Young, 2014).

Bu çalışmada Siber Zorbalık Ölçeği gençlerin çevrimiçi ortamlarda başlarına gelmiş olabilecek olumsuz davranışları, dolayısıyla siber zorbalık mağduru olup olmadıklarını ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Ölçekte gençlerin sanal ortamda arkadaşları tarafından dışlanması, aşağılanması, mahremiyetlerinin ihlal edilmesi gibi konularla ilgili maddeler bulunmaktadır. Ölçeğin orijinal versiyonu için Cronbach Alfa katsayısı 0,94 (Stewart, Drescher, Maack, Ebesutani ve Young, 2014) iken, ölçeğin Türkçe uyarlamasında ise 0,86 (Küçük, 2016) olarak elde edilmiştir.

2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri'nin (akt. Tinakon ve Nahathai, 2012) Türkçe uyarlaması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Envanterde 63 madde ve 12 alt ölçek yer almaktadır

(Akcan, 2018). Bu araştırmada ergenlerin benlik saygısı düzeylerini ölçmek için sadece ilk 10 maddeyi içeren Benlik Saygısı alt boyutu kullanılmıştır.

Maddelere verilebilecek cevaplar ‘‘Çok Doğru, Doğru, Yanlış,  ok Yanlış’’ Şeklindedir ve 1.,2.,4.,6. ve 7. sorular için 1-‘‘Çok yanlış’’, 4-‘‘Çok doğru’’ olacak Şekilde derecelendirilmektedir. 3.,5.,8.,9. ve 10. maddeler ise ters maddelerdir. Ölçekten alınabilecek en d şuk değer 10, en yüksek değer 40’tır. Alınan toplam puanın d şuk olması benlik saygısının yüksek olduğunu gösterirken, toplam puanın yüksek olması benlik saygısının d şuk olduğunu göstermektedir (Tukuş, 2010). Burada yorumlama yaparken Benlik Saygısı puanındaki sayısal artışın benlik saygısındaki d şuşu gösterdiği unutulmamalıdır. Orijinal  l ek için Cronbach Alfa katsayısı 0,86 (Tinakon ve Nahathai, 2012) olarak, ölçeğin Türkçe uyarlaması için ise 0,75 (Akcan, 2018) olarak elde edilmiştir. Bu  l ek puanından ilerleyen bölümlerde Benlik Saygısı puanı olarak bahsedilecektir.

2.2.4. Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE-52)

Pincus ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen Patolojik Narsisizm Envanteri’nin Türkçe uyarlaması Büyükgüngör (2016) tarafından yapılmıştır. Altılı likert ölçek tipi 52 maddenin bulunduğu envantere maddeler 0 ile 5 arası derecelendirilmektedir. Katılımcılar maddeleri 0-‘‘Beni Hiç Tanımlamıyor’’ ve 5-‘‘Beni Tam Olarak Tanımlıyor’’ olacak Şekilde değerlendirmektedir. PNE-52 büyüklenmeci ve kırılgan narsisizmi ölçmeyi sağlayan 7 alt boyuta sahiptir. Bu alt boyutlar; ‘‘koşullu benlik saygısı, istismarcı/sömürücü, kendini feda/yüceltme, benliği saklama, büyüklenmecilik fantezileri, değersizleştirme, öfkeyi hak görme’’ olarak sıralanmaktadır (Şen ve Barışkın, 2019). Orijinal envanter için Cronbach Alfa katsayısı 0,95 (Pincus ve diğerleri, 2009) ve Türkçe uyarlaması için Cronbach Alfa katsayısı 0,92 (Şen ve Barışkın, 2019) olarak elde edilmiştir.

2.2.5. Empatik  fke  l eği

Araştırmada ergenlerin empatik öfke düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan ( zellik) Empatik  fke  l eği Vitaglione ve Barnett (2003) tarafından geliştirilmiştir ve ölçeğin Türkçe uyarlaması Okutan (2019) tarafından yapılmıştır. Beşli likert tipi ölçekte 7 madde bulunmaktadır. Maddeler 1 ile 5 arasında

derecelendirilmektedir ve 1-“Beni İyi Bir Şekilde Tanımlamıyor”, 5-“Beni Çok İyi Tanımlıyor” şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçekteki son madde (7. madde) ters maddedir. Puanların artması empatik öfkenin arttığını göstermektedir. Ölçeğin orijinal versiyonu için Cronbach Alfa katsayısı 0,86 iken Türkçe uyarlaması için Cronbach Alfa katsayısı 0,71 olarak elde edilmiştir (Okutan, 2019).

2.2.6. Siber Zorbalık Ölçeği (Ergen Formu)

Bu çalışmada ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin belirlenmesi için Arıca, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği (Ergen Formu) kullanılmıştır. 24 maddeden oluşan dörtlü likert tipi ölçek 1 ile 4 arası derecelendirilmiştir. Ölçekten en az 24, en fazla 96 puan alınmaktadır. Siber zorba davranışları yapma sıklığına göre “Hiçbir zaman, Bazen, Çoğu zaman, Her zaman” yanıtları verilmektedir. Tüm ölçek için Cronbach Alfa katsayısı 0,95 olarak, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0,70 olarak elde edilmiştir (Arıca, Kınay ve Tanrıkulu, 2012).

2.3. UYGULAMA

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formunda kişisel bilgi formu, Siber Zorbalık Ölçeği, RBSÖ, PNE-52, (Özellik) Empatik Öfke Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği (Ergen Formu) bulunmaktadır. Tüm katılımcılar pandemi sebebiyle anketi çevrimiçi ortamda doldurmuşlardır. Katılım, anket formuna ulaşan katılımcıların gönüllülüğüne dayalı olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların anketi doldurması ortalama olarak 15-20 dakika sürmüştür. Anket formları katılımcılara Ocak 2021-Mart 2021 tarihleri arasında ulaştırılmıştır.

2.4. VERİ ANALİZİ

Çalışmada veri analizi için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 21 versiyonu kullanılmıştır. Çevrimiçi ortamda elde edilen veri önce düzenlenmiş, aşırı değer olduğu düşünülen gözlemler veri setinden çıkartılmıştır. Veri düzenleme aşamasında katılımcıların kardeş sayısı değişkeni; tek çocuk, katılımcıların kendileri dahil olmak üzere 2 kardeş ve 3 kardeş ve üzeri şeklinde gruplandırılmıştır. Kardeş sırası değişkeni için ise gruplar birinci, ikinci, üçüncü kardeş ve üzeri olacak şekilde oluşturulmuştur. Bakımveren değişkenindeki “Büyükanne/Büyükbaba” ve “Diğer”

kategorilerine ait veri gözlem sayısının yetersizliği nedeniyle analizde birleştirilerek ele alınmıştır. Veri setinde yer alan anne ve baba eğitimi değişkeninin “İlkokul” ve “Ortaokul” kategorilerine ait gözlem sayıları ve sanal ortama giriş yapılan araçlar değişkeninin “Bilgisayar” ve “Tablet” kategorilerine ait gözlem sayıları az olduğundan birleştirilerek aynı gruplarda analize dahil edilmiştir. Ardından kullanılan ölçekler için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve elde edilen değerler 0,60 üzerinde olduğundan yeterli düzeyde güvenilirlik katsayısı kabul edilerek ölçek alt boyut ve toplam puanları elde edilmiştir. Elde edilen puanların tanımlayıcı istatistik değerleri hesaplanmış ve ardından dağılımları incelenmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalma puanları haricindeki tüm ölçek alt boyut puanlarıyla toplam puanların dağılımlarının incelenmesinde; eğiklik ve basıklık değerlerinin standart hatalarına bölünmesiyle elde edilen değerlerin ± 2 arasında olması, aritmetik ortalama, kırılmış ortalama ve medyan değerlerinin birbirine yakınlığı, çeyrekler arası aralıkların standart sapmalara oranının 1,3 değeri civarında olması, değişim katsayılarının %30’un altında olması gibi kritik değerler dikkate alınmıştır. Tüm bu değerlerin incelenmesi sonucu söz konusu kritik değerler baz alınarak tüm puanların dağılımları normal dağılım olarak varsayılmıştır.

Siber zorbalığa maruz kalma puanı dağılımı aşırı sola eğik bir seri olarak elde edildiğinden maruz kalma düzeylerinin belirlenmesinde kesme noktaları aritmetik ortalama ve standart sapma yerine çeyrekler (bölenler) kullanılmıştır. Maruz kalma puanları için hesaplanan 1.,2. ve 3. çeyrekler yardımıyla 1 ve 9 kesme noktası olarak belirlenmiştir. Bu durumda 1 puanın altı maruz kalmayan, 1-9 puan arası orta düzey maruz kalan ve 9 puan üstü ise ileri düzey maruz kalan katılımcılar olarak üç düzeyde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacına uygun olarak oluşturulan farklı siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre siber zorbalığa maruz bırakma üzerinde empatik öfke, benlik saygısı ve narsisizm alt boyut puanlarının etkisinin incelenmesi için Çoklu Doğrusal Regresyon modelleri;

$$SZMB_i = \alpha_0 + \alpha_1 BS_i + \alpha_2 N_1 + \alpha_3 N_2 + \alpha_4 N_3 + \alpha_5 N_4 + \alpha_6 N_5 + \alpha_7 N_6 + \alpha_8 N_7 + \alpha_9 EÖ_i + \varepsilon$$

şeklinde oluşturulmuştur. Modelde yer alan SZMB_i bağımlı değişkeni siber zorbalığa maruz bırakma puanlarını, α_0 sabit parametreyi, α_1 Benlik Saygısı puanlarına ait eğitim parametresini, α_2 'den α_8 'e kadar Narsisizm ölçeği alt boyut puanlarının eğitim parametrelerini, α_9 Empatik Öfke puanlarına ait eğitim parametresini ve ε ise modelin artık terimini ifade etmektedir.

Söz konusu model oluşturulan farklı maruz kalma düzeyleri için tekrarlanmıştır. Ayrıca çalışmanın amacı zorbalığı etkileyen faktörleri belirlemek olduğundan, ilgili olduğu düşünülen demografik özellikler için de modeller tekrarlanmıştır. Modellerin tahmininde En Küçük Kareler Yöntemi kullanılırken, değişken seçim tekniği olarak da Stepwise Tekniği tercih edilmiştir. Tahmin edilen modellerin yorumlanabilmesi için

- Hata terimlerinin normal dağılımlı olması
- Çoklu doğrusal bağıllık sorununun olmaması
- Tüm parametrelerin anlamlı olması
- Modelin genel olarak anlamlı olması

kriterlerinin sağlanması amaçlanmıştır (Gürüş ve Astar, 2019). Çoklu doğrusal bağıllık için VIF ve Tolerans değerleri, hata terimlerinin normal dağılımı için Q-Q plot grafikleri, parametre anlamlılığı için t ve model anlamlılığı için F testi sonuçlarına göre karar verilmiştir.

Ayrıca regresyon modellerinin tahmininden önce bağımlı değişken olan siber zorbalık puanıyla diğer ölçek alt boyut ve toplam puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Korelasyon Analizi sonuçları da elde edilmiştir. Çoklu Doğrusal Bağıllık probleminin irdelenmesi için bağımsız değişkenler arasında elde edilen korelasyon katsayılarının 0,80'nin üzerinde olmamasına dikkat edilmiştir. Matematiksel formu belirtilen modellerin tahmininde sadece bu kriterler ışığında anlamlı olarak elde edilen modeller yorumlanmıştır ve çalışmada güven olasılığı 0,95 olarak kabul edilmiştir.

2.5. BULGULAR

Bu bölümde katılımcıların demografik özelliklerine göre sayı ve yüzde dağılımları, betimleyici istatistik değerleri; ölçek puanlarına ait betimleyici istatistik değerleri, Cronbach Alfa katsayıları, korelasyon değerleri ve regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Değişkenlere Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Değişken grupları	n	%
Cinsiyet	Kız	208	66,9
	Erkek	103	33,1
Sınıf	9. sınıf	125	40,2
	10. sınıf	81	26,0
	11. sınıf	49	15,8
	12. sınıf	56	18,0
Anne Eğitim Durumu	İlköğretim	126	40,5
	Lise	101	32,5
	Lisans ve üzeri	84	27,0
Baba Eğitim Durumu	İlköğretim	93	29,9
	Lise	106	34,1
	Lisans ve üzeri	112	36,0
Gelir Durumu	Kötü	16	5,1
	Orta	206	66,2
	İyi	89	28,6

Katılımcıların 208'i (%66,9 kişi) kız, 103'ü (%33,1 kişi) erkektir. Araştırmaya katılım sağlayan lise öğrencilerinin 125'i (%40,2 kişi) 9. sınıf, 81'i (%26,0 kişi) 10. sınıf, 49'u (%15,8 kişi) 11. sınıf, 56'sı (%18,0 kişi) 12. sınıf öğrencisidir. Anne eğitim durumuna göre; katılımcıların 126'sının (%40,5 kişi) annesi ilköğretim mezunu, 101'inin (%32,5 kişi) annesi lise mezunu iken 84'ünün (%27,0 kişi) annesi lisans ve üzeri mezuniyet derecesine sahiptir. Baba eğitim durumuna göre; katılımcıların 93'ünün (%29,9 kişi) babası ilköğretim mezunu, 106'sının (%34,1 kişi) babası lise mezunu iken 112'sinin (%36,0 kişi) babası lisans ve üzeri mezuniyet derecesine sahiptir. Katılımcıların 16'sı (%5,1 kişi) gelir durumunu kötü olarak, 206'sı (%66,2 kişi) gelir durumunu orta olarak, 89'u (%28,6 kişi) gelir durumunu iyi olarak değerlendirmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların Aile Özelliklerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Değişken grupları	n	%
Anne-Baba Medeni Durumu	Birlikte	293	94,2
	Boşanmış	18	5,8
Kardeş Durumu	Tek çocuk	21	6,8
	2 kardeş	128	41,2
	3 kardeş ve üzeri	162	52,1
Kardeş Sırası	1. kardeş	113	36,3
	2. kardeş	104	33,4
	3. kardeş ve üzeri	72	23,2

Katılımcıların 293'ünün (%94,2 kişi) anne-babası birlikte iken, 18'inin (%5,8 kişi) anne-babası boşanmıştır. Katılımcılar arasında tek çocuk olan 21 kişi (%6,8), kardeşi olan 290 kişi (%93,2) vardır. Katılımcılardan kendileri dahil 2 kardeş olan 128 kişi (%41,2), 3 ve daha fazla kardeş olan 162 kişi (%52,1) bulunmaktadır. Kardeşleri arasında kaçınıcı sırada olduklarına göre; katılımcıların 113'ü (%36,3 kişi) birinci sırada, 104'ü (%33,4 kişi) ikinci sırada, 72'si (%23,2 kişi) üçüncü sırada ve üzerindedir (bkz. Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Hayatlarının İlk On Yılındaki Bakımvereni, Anne-Babalarının Çalışma Durumları ve Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Değişken grupları	n	%
Bakımveren	Anne ve baba birlikte	265	85,2
	Anne veya baba	27	8,7
	Büyükanne/Büyükbaba/Diğer	19	6,1
Anne Çalışma Durumu	Evet	98	31,5
	Hayır	209	67,2
	Diğer	4	1,3
Baba Çalışma Durumu	Evet	308	99,0
	Hayır	2	0,6
	Diğer	1	0,3
Annenin Algılanan Ebeveynlik Tutumu	İhmalkar	13	4,2
	Otoriter	86	27,7
	Demokratik	77	24,8
	Fazla hoşgörülü	77	24,8
	Diğer	58	18,6
Babanın Algılanan Ebeveynlik Tutumu	İhmalkar	44	14,1
	Otoriter	74	23,8
	Demokratik	63	20,3
	Fazla hoşgörülü	86	27,7
	Diğer	44	14,1

Katılımcıların hayatlarının ilk on yılındaki bakımverenleri incelendiğinde, anne ve babası ile büyüyen 265 kişi (%85,2'si), anne veya babası ile büyüyen 27 kişi (%8,7'si), büyükanne/büyükbabası ve diğer kişiler ile büyüyen 19 kişi (%6,1'i)

bulunmaktadır. Yaşamlarının ilk on yılını kapsayan süreçte anne-babalarının çalışma durumu sorulan katılımcılardan 98'inin (%31,5 kişi) annesinin, 308'inin (%99,0 kişi) babasının çalışmakta olduğu gözlenmiştir. Katılımcılar arasında 209 kişinin (%67,2'si) annesinin çalışmadığı, 2 kişinin (%0,6'sı) ise babasının çalışmadığı gözlenirken, annesinin çalışma durumuna diğer yanıtını veren 4 kişi (%1,3), babasının çalışma durumuna diğer yanıtını veren ise 1 kişi (%0,3) bulunmaktadır. Annelerinin ebeveynlik tutumlarının değerlendirilmesi açısından; katılımcıların 13'ü (%4,2 kişi) ihmalkar, 86'sı (%27,7 kişi) otoriter, 77'si (%24,8 kişi) demokratik, 77'si (%24,8 kişi) fazla hoşgörülü tutum sergilendiğini belirtmiş, 58'i (%18,6 kişi) diğer yanıtını vermiştir. Babalarının ebeveynlik tutumlarının değerlendirilmesi açısından ise katılımcıların 44'ü (%14,1 kişi) ihmalkar, 74'ü (%23,8 kişi) otoriter, 63'ü (%20,3 kişi) demokratik, 86'sı (%27,7 kişi) fazla hoşgörülü tutum sergilendiğini belirtmiş, 44'ü (%14,1 kişi) ise diğer yanıtını vermiştir (bkz. Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların Sanal Ortama Giriş Araçlarına, Sosyal Medya Platformu Kullanmalarına ve Sosyal Medya Takipçilerini Değerlendirmelerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Değişken grupları	n	%
Sanal Ortama Giriş İçin En Sık Kullanılan Araç	Telefon	244	78,5
	Bilgisayar ve tablet	67	21,5
Sosyal Medya Platformu Kullanma Durumu	Evet	273	87,8
	Hayır	38	12,2
Takipçi Sayısının Değerlendirilmesi	Yeterli bulmuyorum	19	6,1
	Ne yeterli ne de yetersiz buluyorum	67	21,5
	Yeterli buluyorum	148	47,6
	Diğer	77	24,8

Katılımcıların 244'ü (%78,5 kişi) sanal ortama telefon aracılığıyla, 67'si (%21,5 kişi) sanal ortama bilgisayar ve tablet gibi araçlar aracılığıyla giriş yapmaktadır. Sanal ortamda sosyal medya platformu kullanma durumlarına ilişkin katılımcıların 273'ü (%87,8 kişi) evet yanıtını verirken 38'i (%12,2 kişi) hayır yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 19'u (%6,1 kişi) takipçi sayısını yeterli bulmamakta, 67'si (%21,5 kişi) ne yeterli ne de yetersiz bulmakta, 148'i (%47,6 kişi) ise yeterli bulmaktadır; 77 kişi (%24,8) ise diğer yanıtını vermiştir (bkz. Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların Yaşlarının, Ebeveynleri Boşandığındaki Yaşlarının ve Sosyal Medya Takipçi Sayılarının ve Sanal Ortamda Geçirdikleri Sürelerin Betimleyici İstatistik Değerleri

Değişkenler	En Küçük Değer	En Büyük Değer	\bar{X}	S
Yaş	13	19	15,80	1,31
Boşanma Yaşı	0	17	0,53	2,51
Ortalama Takipçi Sayısı	0	7000	254,41	486,84
Sanal Ortamda Geçirilen Ortalama Süre	0,5	18	4,35	3,00

Katılımcıların yaş ortalaması 15,80, standart sapması 1,31'dir ve örneklemede en küçük yaş değeri 13, en yüksek yaş değeri ise 19'dur. Katılımcılar arasında anne-babası boşanmış olanların, boşandıklarındaki yaşlarının ortalaması 0,53, standart sapması 2,51 olarak bulunmuştur. Doğmadan önce anne-babası boşanmış olan katılımcılardan dolayı en küçük yaş değerinin 0 olduğu, en yüksek yaş değerinin ise 17 olduğu gözlenmiştir. Sosyal medya kullanan katılımcıların takipçi sayısının ortalaması 254,41, standart sapması 486,84'tür. Örneklemede hiç takipçisi olmayan katılımcılar söz konusu iken en yüksek takipçi sayısı 7000'dir. Sanal ortamda zaman geçiren katılımcıların süre ortalaması 4,35, standart sapması 3'tür. Sanal ortamda geçirilen süre en düşük 0,5 saat, en yüksek 18 saat olarak bulunmuştur (bkz. Tablo 5).

Tablo 6. Araştırma Ölçek ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları

Toplam puanlar	n	K	Cronbach Alfa Katsayısı
Siber Zorbalık Ölçeği-Maruziyet	311	14	0,872
RBSÖ	311	10	0,895
PNE-52	311	52	0,945
Koşullu Benlik Saygısı	311	12	0,899
Sömürücülük	311	5	0,700
Kendini Feda	311	6	0,769
Benliği Saklama	311	7	0,757
Büyükleme Fantezileri	311	7	0,821
Değersizleştirme	311	7	0,831
Öfkeyi Hak Görme	311	8	0,810
Empatik Öfke Ölçeği	311	7	0,783
Siber Zorbalık Ölçeği-Zorbalık	311	24	0,894

k:madde sayısı

Çalışmada kullanılan ölçekler ve alt boyutları için yapılan güvenilirlik analizleri Tablo 6'da sunulmuştur. Analizler sonucunda, Cronbach Alfa katsayıları Siber Zorbalık Ölçeği-Maruziyet için 0,872, RBSÖ için 0,895 olarak bulunmuştur. PNE-52 için Cronbach Alfa katsayısı 0,945, Koşullu Benlik Saygısı alt boyutu için

0,899, Sömürücülük alt boyutu için 0,700, Kendini Feda alt boyutu için 0,769, Benliği Saklama alt boyutu için 0,757, Büyüklemeçilik Fantezileri alt boyutu için 0,821, Değersizleştirme alt boyutu için 0,831 ve Öfkeyi Hak Görme alt boyutu için 0,810 olarak bulunmuştur. Empatik Öfke Ölçeği ve Siber Zorbalık Ölçeği-Zorbalık için Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla 0,783 ve 0,894 olarak bulunmuştur (bkz. Tablo 6).

Tablo 7. Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyut ve Genel Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Değerleri

Toplam Puanlar	En Küçük Değer	En Büyük Değer	\bar{X}	S
RBSÖ	11	40	28,196	6,096
PNE-52	2	219	120,887	46,264
Koşullu Benlik Saygısı	0	60	24,961	14,596
Sömürücülük	0	25	11,967	5,376
Kendini Feda	0	30	17,038	6,825
Benliği Saklama	0	35	16,890	8,044
Büyüklemeçilik Fantezileri	0	35	19,244	8,745
Değersizleştirme	0	35	14,283	8,770
Öfkeyi Hak Görme	0	40	16,501	8,851
Empatik Öfke Ölçeği	7	35	23,260	5,877
Siber Zorbalık Ölçeği-Zorbalık	24	63	26,160	4,651

Kullanılan ölçeklerin alt boyut ve genel toplam puanlarının betimleyici istatistik değerleri Tablo 7’de sunulmuştur. RBSÖ toplam puan ortalaması 28,196, standart sapması 6,096’dır; ölçekten alınan en düşük puan 11, en yüksek puan 40 olarak bulunmuştur. PNE-52 toplam puan ortalaması 120,887, standart sapması 46,264 olarak elde edilmiştir; ölçekten en düşük puan 2, en yüksek 219 puan alınmıştır. PNE-52 Koşullu Benlik Saygısı alt boyutu için toplam puan ortalaması 24,961 ve standart sapması 14,596’dır; bu alt boyuta ait en düşük 0 iken en yüksek puan 60’tır. PNE-52 Sömürücülük alt boyutu için toplam puan ortalaması 11,967, standart sapması 5,376’dır; bu alt boyuttan en düşük 0, en yüksek 25 puan alınmıştır. PNE-52 Kendini Feda alt boyutuna ait toplam puan ortalaması 17,038 ve standart sapması 6,825’tir; bu alt boyuttan alınan en düşük puan 0, en yüksek puan 30’dur. PNE-52 Benliği Saklama alt boyutu için toplam puan ortalaması 16,890, standart sapması 8,044 olarak bulunmuştur; alt boyuttan en düşük 0 puan alınırken en yüksek 35 puan alınmıştır. PNE-52 Büyüklemeçilik Fantezileri alt boyutu için toplam puan ortalaması 19,244, standart sapması 8,745’tir; bu alt boyuta ait en düşük puan 0, en

yüksek 35'tir. PNE-52 Değersizleştirme alt boyutuna ait toplam puan ortalaması 14,283, standart sapması 8,770 olarak elde edilmiştir; alt boyuttan alınan en düşük puan 0, en yüksek puan 35'tir. PNE-52 Öfkeyi Hak Görme alt boyutu için toplam puan ortalaması 16,501, standart sapması 8,851'dir; alt boyuttan alınan en düşük puan 0, en yüksek puan 40'tır. Empatik Öfke Ölçeği için toplam puan ortalaması 23,260, standart sapması 5,877'tir; bu ölçekten en düşük 7, en yüksek 35 puan alınmıştır. Son olarak, Siber Zorbalık Ölçeği toplam puan ortalaması 26,160, standart sapması 4,651'dir; ölçekten alınan en düşük değer 24, en yüksek değer 63'tür.

Tablo 8. Siber Zorbalık Ölçeği (Maruziyet) Toplam Puanının Betimleyici İstatistik Değerleri

Toplam Puan	En Küçük Değer	En Büyük Değer	\bar{X}	S	Medyan	Çeyrekler		
						1.	2.	3.
Siber Zorbalık Ölçeği-Maruziyeti Puanı	0	40	6,495	6,584	4,000	1,00	4,00	10,00

Siber zorbalığa maruz kalmanın ölçülmesi için kullanılan Siber Zorbalık Ölçeği toplam puan ortalaması 6,495, standart sapması 6,584'tür; en düşük maruz kalma puanı 0 iken en yüksek maruz kalma puanı 40 olarak bulunmuştur. Siber Zorbalık Ölçeği toplam puanının standart sapmasının ortalamadan büyük olduğu (aşırı sola eğik seri) göz önünde bulundurulduğundan, maruz kalma puanları için medyan ve çeyrek değerleri de elde edilmiştir. Medyanın ortalamadan düşük olması sola eğik bir dağılımı göstermektedir. Çalışmanın amacı farklı siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde siber zorbalığa maruz bırakmayı etkileyen faktörler olduğundan maruz kalma dağılımının 1., 2. ve 3. çeyrek değerlerine göre maruz kalma düzeyleri elde edilmiştir. (bkz. Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine Göre Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Değişken grupları	n	%
Siber Zorbalık Maruziyeti	Maruz Kalmayan	58	18,6
	Orta Düzey	170	54,7
	İleri Düzey	83	26,7

Katılımcıların, siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri incelendiğinde 58'inin (%18,6 kişi) siber zorbalığa maruz kalmadığı, 170'inin (%54,7 kişi) orta düzey, 83'ünün ise (%26,7 kişi) ileri düzeyde siber zorbalığa maruz kaldığı gözlenmiştir (bkz. Tablo 9).

Tablo 10. Siber Zorbalık Ölçeği Toplam Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile Karşılaştırılması

Siber Zorbalık Maruziyet Düzeyleri	n	\bar{X}	S
Maruz Kalmayan	58	25,396	4,364
Orta Düzey	170	25,747	4,237
İleri Düzey	83	27,542	5,372
Toplam	311	26,160	4,651

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	221,356	2	110,678		
Gruplar İçi	6486,605	308	21,060	5,255	0,006
Toplam	6707,961	310			

Siber zorbalığa farklı düzeylerde maruz kalan katılımcıların Siber Zorbalık Ölçeği puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını incelemek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonucuna göre, siber zorbalığa maruz kalmayan katılımcıların Siber Zorbalık puan ortalaması ($\bar{x}_{MK}=25,396$), orta düzeyde siber zorbalığa maruz kalan katılımcıların Siber Zorbalık puan ortalaması ($\bar{x}_{OD}=25,747$) ve ileri düzeyde siber zorbalığa maruz kalan katılımcıların Siber Zorbalık puan ortalaması ($\bar{x}_{ID}=27,542$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir, $F(2,308)=5,255$; $p<0,05$.

Yapılan analiz sonucunda çalışmanın birinci hipotezi doğrulanmıştır. Elde edilen anlamlı farklılık siber zorbalığa maruz bırakmanın yordayıcılarının incelenmesinde farklı maruz kalma düzeylerinin etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle yordayıcıların farklılaşacağı yönündeki hipotezlerin incelenmesi için tahmin edilecek Çoklu Doğrusal Regresyon Modellerinin öncesinde değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır.

Tablo 11. Kullanılan Ölçek Alt Boyut ve Toplam Puanlarının Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. RBSÖ	-									
2.PNE-52	-0,205**	-								
3. Koşullu Benlik Saygısı Boyutu	-0,375**	0,859**	-							
4. Sömürücülük Boyutu	0,303**	0,313**	0,053	-						
5. Kendini Feda Boyutu	-0,022	0,715**	0,565**	0,179**	-					
6. Benliği Saklama Boyutu	-0,224**	0,773**	0,550**	0,179**	0,432**	-				
7. Büyükleme Fantezileri Boyutu	-0,071	0,761**	0,543**	0,275**	0,559**	0,541**	-			
8. Değersizleştirme Boyutu	-0,282**	0,804**	0,646**	0,104	0,509**	0,692**	0,489**	-		
9. Öfkeyi Hak Görme Boyutu	-0,066	0,818**	0,696**	0,264**	0,477**	0,563**	0,517**	0,581**	-	
10. Empatik Öfke Ölçeği	-0,112*	0,408**	0,316**	0,101	0,366**	0,344**	0,320**	0,346**	0,296**	-
11. Siber Zorbalık Ölçeği-Zorbalık	0,039	0,205**	0,203**	0,181**	0,062	0,140*	0,144*	0,094	0,217**	-0,058

*p<0,05; ** p<0,01

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutların toplam puanlarının arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur. Yapılan analizler sonucunda RBSÖ toplam puanıyla Koşullu Benlik Saygısı Boyutu ($r=-0,375$; $p<0,01$), Değersizleştirme Boyutu ($r=-0,282$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, negatif yönlü bir ilişki, Sömürücülük Boyutu puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=0,303$; $p<0,01$). RBSÖ toplam puanlarıyla PNE-52 ($r=-0,205$; $p<0,01$), Benliği Saklama Boyutu ($r=-0,224$; $p<0,01$), Empatik Öfke Ölçeği ($r=-0,112$; $p<0,05$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. RBSÖ toplam puanlarıyla Kendini Feda Boyutu ($r=-0,022$; $p>0,05$), Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r=-0,071$; $p>0,05$), Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=-0,066$; $p>0,05$), Siber Zorbalık toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

PNE-52 toplam puanı ile Koşullu Benlik Saygısı Boyutu ($r=0,859$; $p<0,01$), Kendini Feda Boyutu ($r=0,715$; $p<0,01$), Benliği Saklama Boyutu ($r=0,773$; $p<0,01$), Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r=0,761$; $p<0,01$), Değersizleştirme Boyutu ($r=0,804$; $p<0,01$), Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=0,818$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, çok kuvvetli düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. PNE-52 toplam puanı ile Sömürücülük Boyutu ($r=0,313$; $p<0,01$), Empatik Öfke Ölçeği ($r=0,408$; $p<0,01$) toplam puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. PNE-52 toplam puanı ile Siber Zorbalık toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir ($r=0,205$; $p<0,01$).

Koşullu Benlik Saygısı Boyutu toplam puanı ile Kendini Feda Boyutu ($r=0,565$; $p<0,01$), Benliği Saklama Boyutu ($r=0,550$; $p<0,01$), Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r=0,543$; $p<0,01$), Değersizleştirme Boyutu ($r=0,646$; $p<0,01$), Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=0,696$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, kuvvetli düzeyde, pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Koşullu Benlik Saygısı Boyutu toplam puanı ile Empatik Öfke Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiş ($r=0,316$; $p<0,01$),

Siber Zorbalık toplam puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönde bir ilişki gözlenmiştir ($r=0,203$; $p<0,01$). Koşullu Benlik Saygısı Boyutu toplam puanı ile Sömürücülük Boyutu toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,053$; $p>0,05$).

Sömürücülük Boyutu toplam puanı ile Kendini Feda Boyutu ($r=0,179$; $p<0,01$), Benliği Saklama Boyutu ($r=0,179$; $p<0,01$), Siber Zorbalık ($r=0,181$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Sömürücülük Boyutu toplam puanı ile Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r=0,275$; $p<0,01$) ve Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=0,264$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönde bir ilişki gözlenmiştir. Sömürücülük Boyutu toplam puanı ile Değersizleştirme Boyutu ($r=0,104$; $p>0,05$) ve Empatik Öfke Ölçeği ($r=0,101$; $p>0,05$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Kendini Feda Boyutu toplam puanı ile Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r= 0,559$; $p<0,01$), Değersizleştirme Boyutu ($r=0,509$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, kuvvetli düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Kendini Feda Boyutu toplam puanı ile Benliği Saklama Boyutu ($r=0,432$; $p<0,01$), Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=0,477$; $p<0,01$) ve Empatik Öfke Ölçeği ($r=0,366$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kendini Feda Boyutu toplam puanı ile Siber Zorbalık toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Benliği Saklama Boyutu toplam puanı ile Değersizleştirme Boyutu ($r=0,692$; $p<0,01$), Öfkeyi Hak Görme Boyutu ($r=0,563$; $p<0,01$) ve Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu ($r=0,541$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, kuvvetli düzeyde, pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Benliği Saklama Boyutu toplam puanı ile Empatik Öfke Ölçeği toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki ($r=0,344$; $p<0,01$), Siber Zorbalık toplam puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir ($r=0,140$; $p<0,05$).

Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu toplam puanı ile Öfkeyi Hak Görme Boyutu toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, kuvvetli düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=0,517$; $p<0,01$). Büyüklenmecilik Fantezileri Boyutu toplam puanı ile Değersizleştirme Boyutu ($r=0,489$; $p<0,01$) ve Empatik Öfke Ölçeği ($r=0,320$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenirken, Siber Zorbalık toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, zayıf düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir ($r=0,144$; $p<0,05$).

Değersizleştirme Boyutu toplam puanı ile Öfkeyi Hak Görme toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, kuvvetli düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki ($r=0,581$; $p<0,01$), Empatik Öfke Ölçeği toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r=0,346$; $p<0,01$). Değersizleştirme Boyutu toplam puanı ile Siber Zorbalık toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($r=0,094$; $p>0,05$).

Öfkeyi Hak Görme Boyutu toplam puanı ile Empatik Öfke Ölçeği ($r=0,296$; $p<0,01$) ve Siber Zorbalık ($r=0,217$; $p<0,01$) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

Empatik Öfke Ölçeği toplam puanı ile Siber Zorbalık toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($r=-0,058$; $p>0,05$).

2.5.1. Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 12. Siber Zorbalık Puanının Tüm Örneklem için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Sabit	25,153	1,138	22,100***	10,244***
Sömürücülük	0,159	0,047	3,355***	
Empatik Öfke	-0,121	0,046	-2,653**	
Koşullu Benlik Saygısı	0,077	0,018	4,207***	
				R²=0,091

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda sabit

parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(307)=22,100$; $p<0,001$); Sömürücülük ($t(307)=3,355$; $p<0,001$), Empatik Öfke ($t(307)=-2,653$; $p<0,01$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(307)=4,207$; $p<0,001$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,307)=10,244$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,091 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, örneklemin Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %9'u Sömürücülük, Empatik Öfke ve Koşullu Benlik Saygısı puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda Siber Zorbalık puanını Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,159 birim, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,077 birim arttıracak; Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,121 birim azaltacaktır.

Tablo 13. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Sabit	17,908	3,318	5,397***	5,238*
	Benlik Saygısı	0,260	0,114	2,289*	
R²=0,086					
Orta Düzey	Sabit	24,174	0,712	33,947***	6,118*
	Öfkeyi Hak Görme	0,095	0,039	2,473*	
R²=0,035					
İleri Düzey	Sabit	19,607	1,735	11,298***	12,510***
	Sömürücülük	0,394	0,102	3,852***	
	Büyüklenmecilik Fantezileri	0,146	0,065	2,255*	
R²=0,238					

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda siber zorbalığa maruz kalmama düzeyinde sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(56)=5,397$; $p<0,001$) ve Benlik Saygısı ($t(56)=2,289$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını

belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,56)=5,238$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,086 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan grupta Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %9'u Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda siber zorbalığa maruz kalmayan katılımcıların Siber Zorbalık Ölçeği puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,260 birim arttıracaktır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda orta düzeyde maruziyet için sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(168)=33,947$; $p<0,001$) ve Öfkeyi Hak Görme ($t(168)=2,473$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,168)=6,118$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,035 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan grupta Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %4'ü Öfkeyi Hak Görme puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, diğer puanlar sabit tutulduğunda siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,095 birim arttıracaktır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, ileri düzeyde maruziyet için ise sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(80)=11,298$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(80)=3,852$; $p<0,001$) ve Büyüklemeçilik Fantezileri ($t(80)=2,255$; $p<0,05$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,80)=12,510$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,238 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan grupta Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %24'ü Sömürücülük ve Büyüklemeçilik Fantezileri

puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,394 birim, Büyüklencilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,146 birim arttıracaktır.

Tablo 14. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Cinsiyete Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Cinsiyet	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Erkek	Sabit	-0,506	3,318	-0,048	7,046*
		Benlik Saygısı	0,938	0,114	2,654*	
R²=0,281						
Orta Düzey	Kadın	Sabit	23,786	0,835	28,494***	5,671*
		Öfkeyi Hak Görme	0,107	0,045	2,381*	
R²=0,048						
İleri Düzey	Kadın	Sabit	22,200	1,661	13,364***	8,649**
		Büyüklencilik Fantezileri	0,206	0,070	2,941**	
R²=0,138						
İleri Düzey	Erkek	Sabit	19,353	2,111	9,170***	26,593***
		Sömürücülük	0,799	0,155	5,157***	
R²=0,515						

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan erkek katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine ve cinsiyete göre Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(18)=-0,048$; $p>0,05$, Benlik Saygısı ($t(18)=-2,654$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,18)=7,046$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,281 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa kalmayan erkek katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %28'i Benlik Saygısı puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz

kalmayan erkek katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,938 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan kadın katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(112)=28,494$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(112)=2,381$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,112)=5,671$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,048 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan kadın katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %5'i Öfkeyi Hak Görme puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan kadınlar için Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,107 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan kadın katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(54)=13,364$; $p<0,001$), Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(54)=2,941$; $p<0,01$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,54)= 8,649$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,138 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan kadın katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %14'ü Büyüklenmecilik Fantezileri puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan kadınlar için Siber Zorbalık puanını, Büyüklenmecilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,206 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan erkek katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke

toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(25)=9,170$; $p<0,001$) ve Sömürücülük ($t(25)=5,157$; $p<0,001$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,25)=26,593$; $p<0,001$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,515 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan erkek katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %52'si Sömürücülük puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan erkek katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,799 birim arttıracaktır.

Tablo 15. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Sınıfa Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Sınıf	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	10. Sınıf	Sabit	23,306	0,426	54,668***	11,724*
		Empatik Öfke	0,063	0,018	3,424*	
	12. Sınıf	Sabit	-2,522	6,039	-0,418	9,582**
		Benlik Saygısı	0,945	0,213	4,431***	
Değersizleştirme Büyüklemeçilik		0,631 -0,355	0,169 0,156	3,722** -2,275*		
						R²=0,626
Orta Düzey	9. Sınıf	Sabit	23,129	1,133	20,422***	6,432*
		Öfkeyi Hak Görme	0,158	0,062	2,536*	
	11. Sınıf	Sabit	24,261	0,762	31,819***	4,625*
		Benliği Saklama	0,081	0,038	2,151*	
	12. Sınıf	Sabit	32,840	2,874	11,428***	6,465*
		Empatik Öfke	-0,305	0,120	-2,543*	
						R²=0,199
İleri Düzey	9. Sınıf	Sabit	23,189	1,751	13,243***	5,522*
		Sömürücülük	0,315	0,134	2,350*	
	10. Sınıf	Sabit	20,293	3,265	6,216***	5,877*
		Öfkeyi Hak Görme	0,332	0,137	2,424*	
	11. Sınıf	Sabit	2,128	5,725	0,372	11,602**
		Büyüklemeçilik Fantezileri	0,646	0,188	3,431**	
		Sömürücülük	0,836	0,204	4,095**	
12. Sınıf	Sabit	22,237	1,821	12,211***	13,804**	
	Öfkeyi Hak Görme	0,317	0,085	3,715**		
						R²=0,664

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan 10. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(7)=54,668$; $p<0,001$) ve Empatik Öfke ($t(7)=3,424$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,7)=11,724$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,626 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber

zorbalığa maruz kalmayan 10. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %63'ü Empatik Öfke puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan 10. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,063 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan 12. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(15)=-0,418$; $p>0,05$), Benlik Saygısı ($t(15)=4,431$; $p<0,001$), Değersizleştirme ($t(15)=3,722$; $p<0,01$) ve Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(15)=-2,275$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametreleri istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,15)=9,582$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,657 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa maruz kalmayan 12. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %66'sı Benlik Saygısı, Değersizleştirme ve Büyüklenmecilik Fantezileri puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan 12. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,945 birim, Büyüklenmecilik puanındaki 1 birimlik artış 0,355 birim azaltacak, Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış ise 0,631 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 9. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(70)=20,422$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(70)=2,536$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,70)=6,432$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,084 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa orta düzey maruz kalan 9. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %8'i Öfkeyi Hak Görme puanı ile

açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 9. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,158 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 11. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(21)=31,819$; $p<0,001$), Benliği Saklama ($t(21)=2,151$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,21)=4,625$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,180 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 11. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %18'i Benliği Saklama puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 11. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,081 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 12. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(26)=11,428$; $p<0,001$), Empatik Öfke ($t(26)=-2,543$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,26)=6,465$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,199 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 12. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %20'si Empatik Öfke puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 12. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,305 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 9. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(28)=13,243$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(28)=2,350$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,28)=5,522$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,165 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 9. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %17'si Sömürücülük puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 9. sınıf katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,315 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 10. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(23)=6,216$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(23)=2,424$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,23)=5,877$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,204 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalmış 10. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %20'si Öfkeyi Hak Görme puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 10. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,332 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 11. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin

incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(16)=0,372$; $p>0,05$), Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(16)=3,431$; $p<0,01$) ve Sömürücülük ($t(16)=4,095$; $p<0,01$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,16)=11,602$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,592 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 11. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %59'u Büyüklenmecilik Fantezileri ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 11. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Büyüklenmecilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,646 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,836 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 12. sınıftaki katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(7)=12,211$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(7)=3,715$; $p<0,01$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,7)=13,804$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,664 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 12. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %66'sı Öfkeyi Hak Görme puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan 12. sınıftaki katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,317 birim arttıracaktır.

Tablo 16. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne Ebeveynlik Tutumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Anne Tutumu	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Otoriter	Sabit	26,550	0,729	36,422***	5,203*
		Benliği Saklama	-0,108	0,047	-2,281*	
						R²=0,286
Maruz Kalmayan	Fazla Hoşgörülü	Sabit	5,124	7,644	0,670	7,683*
		Benlik Saygısı	0,713	0,257	2,722*	
						R²=0,371
Orta Düzey	İhmalkar	Sabit	39,017	3,540	11,021***	14,209*
		Empatik Öfke	-0,613	0,163	-3,769*	
						R²=0,740
Orta Düzey	Otoriter	Sabit	24,301	0,878	27,461***	6,926**
		Koşullu Benlik Saygısı	0,127	0,030	4,209***	
		Kendini Feda	-0,202	0,065	-3,125**	
		Sömürücülük	0,139	0,054	2,551*	
						R²=0,336
Orta Düzey	Demokratik	Sabit	21,764	1,907	11,415***	6,171*
		Öfkeyi Hak Görme	0,283	0,114	2,484*	
						R²= 0,134
Orta Düzey	Diğer	Sabit	23,491	1,042	22,534***	6,704*
		Öfkeyi Hak Görme	0,139	0,054	2,589*	
						R²=0,178
İleri Düzey	Otoriter	Sabit	16,052	4,158	3,861**	5,141*
		Kendini Feda	0,328	0,148	2,218*	
		Sömürücülük	0,500	0,207	2,414*	
						R²=0,309
İleri Düzey	Demokratik	Sabit	22,645	1,974	11,474***	4,795*
		Büyüklenmecilik Fantezileri	0,185	0,084	2,190*	
						R²=0,231
İleri Düzey	Fazla Hoşgörülü	Sabit	38,247	4,950	7,726***	6,722**
		Empatik Öfke	-0,649	0,203	-3,194**	
İleri Düzey	Diğer	Koşullu Benlik Saygısı	0,142	0,060	2,355*	13,998**
		Sabit	22,683	1,077	21,053***	
						R²=0,457
İleri Düzey	Diğer	Sabit	22,683	1,077	21,053***	13,998**
		Sömürücülük	0,330	0,088	3,741**	
						R²=0,500

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu

($t(13)=36,422$; $p<0,001$), Benliği Saklama ($t(13)=-2,281$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,13)=5,203$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,286 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %29'u Benliği Saklama puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,108 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu fazla hoşgörölü olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(13)=0,670$; $p<0,05$), Benlik Saygısı ($t(13)=2,722$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,13)=7,683$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,371 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu fazla hoşgörölü olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %37'si Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne tutumunu fazla hoşgörölü olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,713 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(5)=11,021$; $p<0,001$), Empatik Öfke ($t(5)=-3,769$; $p<0,05$) puanına ait eğim

parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,5)=14,209$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,740 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %74'ü Empatik Öfke puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,613 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(41)=27,461$; $p<0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(41)=4,209$; $p<0,001$), Kendini Feda ($t(41)=-3,125$; $p<0,01$) ve Sömürücülük ($t(41)=2,551$; $p<0,05$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,41)=6,926$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,336 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %34'ü Koşullu Benlik Saygısı, Kendini Feda ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,127 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,139 birim arttıracak; Kendini Feda puanındaki 1 birimlik artış 0,202 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal

Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (t(40)=11,415; p<0,001), Öfkeyi Hak Görme (t(40)=2,484; p<0,05) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre (F(1,40)=6,171; p<0,05) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,134 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %13'ü Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,283 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumuna diğer şekilde yanıt veren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (t(31)=22,534; p<0,001), Öfkeyi Hak Görme (t(31)=2,589; p<0,05) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre (F(1,31)=6,704; p<0,05) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,178 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu diğer olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %18'i Öfkeyi Hak Görme puanı ile açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,139 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon

Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(23)=3,861$; $p<0,01$), Kendini Feda ($t(23)=2,218$; $p<0,05$) ve Sömürücülük ($t(23)=2,414$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,23)=5,141$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,309 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %31'i Kendini Feda ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Kendini Feda puanındaki 1 birimlik artış 0,328 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,500 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(16)=11,474$; $p<0,001$), Büyüklemeçilik Fantezileri ($t(16)=2,190$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,16)=4,795$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,231 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %23'ü Büyüklemeçilik Fantezileri puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık Ölçeği puanını, Büyüklemeçilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,185 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu fazla hoşgörülü olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik

Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(16)=7,726$; $p<0,001$), Empatik Öfke ($t(16)=-3,194$; $p<0,01$) ve Koşullu Benlik Saygısı ($t(16)=2,355$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,16)=6,722$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,457 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu fazla hoşgörülü değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %46'sı Empatik Öfke ve Koşullu Benlik Saygısı puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumunu fazla hoşgörülü değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,649 birim azaltacak, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,142 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(14)=21,053$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(14)=3,741$; $p<0,01$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,14)=13,998$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,500 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %50'si Sömürücülük puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,330 birim arttıracaktır.

Tablo 17. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Baba Ebeveynlik Tutumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Baba Tutumu	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
	Otoriter	Sabit	23,712	0,253	93,901***	5,586*
		Büyüklenmecilik Fantezileri	0,030	0,013	2,364*	
		R²=0,358				
Maruz Kalmayan	Fazla Hoşgörülü	Sabit	4,894	6,797	0,720	10,055**
		Benlik Saygısı	0,745	0,235	3,171**	
		R²=0,418				
	Diğer	Sabit	23,610	0,480	49,203***	7,970*
		Öfkeyi Hak Görme	0,087	0,031	2,823*	
		R²=0,571				
Orta Düzey	İhmalkar	Sabit	30,754	2,443	12,588***	11,654***
		Empatik Öfke	-0,454	0,101	-4,494***	
		Benliği Saklama	0,197	0,067	2,963**	
		Koşullu Benlik Saygısı	0,068	0,030	2,220*	
	R²=0,583					
Demokratik	Sabit	23,096	1,028	22,474***	6,497*	
	Öfkeyi Hak Görme	0,156	0,061	2,549*		
	R²=0,213					
Fazla Hoşgörülü	Sabit	25,155	1,206	20,863***	6,779**	
	Benlik Saygısı	-0,066	0,027	-2,470*		
	Empatik Öfke	0,067	0,031	2,163*		
R²=0,228						
İleri Düzey	Demokratik	Sabit	15,369	3,186	4,824***	7,921**
		Koşullu Benlik Saygısı	0,179	0,081	2,212*	
		Sömürücülük	0,638	0,199	3,204**	
	R²=0,531					
Diğer	Sabit	28,360	4,205	6,745***	14,007**	
	Sömürücülük	0,525	0,187	2,810*		
	Değersizleştirme	-0,502	0,174	-2,882*		
R²=0,778						

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(10)=93,901$; $p<0,001$), Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(10)=2,364$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre

($F(1,10)=5,586$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,358 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %36'sı Büyüklenmecilik Fantezileri puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Büyüklenmecilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,030 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(14)=0,720$; $p>0,05$), Benlik Saygısı ($t(14)=3,171$; $p<0,01$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,14)=10,055$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,418 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %42'si Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,745 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(6)=49,203$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(6)=2,823$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,6)=7,970$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,571 olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %57'si Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,087 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (t(25)=12,588; p<0,001), Empatik Öfke (t(25)=-4,494; p<0,001), Benliği Saklama (t(25)=2,963; p<0,01) ve Koşullu Benlik Saygısı (t(25)=2,220; p<0,05) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre (F(3,25)=11,654; p<0,001) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,583 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %58'i Empatik Öfke, Benliği Saklama ve Koşullu Benlik Saygısı puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu ihmalkar olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,454 birim azaltacaktır; Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,197 birim, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,068 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu (t(24)=22,474; p<0,001), Öfkeyi Hak Görme (t(24)=2,549; p<0,05) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak

anlamli olup olmadigini belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,24)=6,497$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,213 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucuna göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %21'i Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,156 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanına etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(46)=20,863$; $p<0,001$), Benlik Saygısı ($t(46)=-2,470$; $p<0,05$) ve Empatik Öfke ($t(46)=2,163$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadigini belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,46)=6,779$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,228 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %23'ü Benlik Saygısı ve Empatik Öfke puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,066 birim azaltacak, Empatik Öfke puanındaki 1 birimlik artış 0,067 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(14)=4,824$; $p<0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(14)=2,212$; $p<0,05$) ve

Sömürücülük ($t(14)=3,204$; $p<0,01$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,14)=7,921$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,531 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %53'ü Koşullu Benlik Saygısı ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,179 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,638 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(8)=6,745$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(8)=2,810$; $p<0,05$) ve Değersizleştirme ($t(8)=-2,882$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,8)=14,007$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,778 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %78'i Sömürücülük ve Değersizleştirme puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve baba tutumuna diğer yanıtını veren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,525 birim arttıracak, Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,502 birim azaltacaktır.

Tablo 18. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Medeni Durum	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Birlikte	Sabit	14,111	3,911	3,608**	6,665**
		Benlik Saygısı	0,476	0,124	3,845***	
		Koşullu Benlik Saygısı	0,157	0,046	3,408**	
		Empatik Öfke	-0,262	0,089	-2,937**	
R²=0,278						
Orta Düzey	Birlikte	Sabit	24,160	0,741	32,590***	6,029*
		Öfkeyi Hak Görme	0,100	0,041	2,455*	
R²=0,036						
İleri Düzey	Birlikte	Sabit	20,999	1,682	12,486***	7,876**
		Sömürücülük	0,296	0,104	2,840**	
		Büyüklenmecilik	0,130	0,061	2,117*	
R²=0,180						
Boşanmış	Boşanmış	Sabit	-0,724	5,759	-0,126	15,403**
		Koşullu Benlik Saygısı	0,570	0,141	4,046*	
		Sömürücülük	0,758	0,229	3,313*	
R²=0,860						

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne-babası birlikte olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin anlamlı olduğu ($t(52)=3,608$; $p<0,01$), Benlik Saygısı ($t(52)=3,845$; $p<0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(52)=3,408$; $p<0,01$) ve Empatik Öfke ($t(52)=-2,937$; $p<0,01$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,52)=6,665$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,278 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne-babası birlikte olan ergenler için Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %28'i Benlik Saygısı, Koşullu Benlik Saygısı ve Empatik Öfke puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne-babası birlikte olan ergenler için Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,476 birim, Empatik Öfke

puanındaki 1 birimlik artış 0,262 birim azaltacak; Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,157 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne-babası birlikte olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(160)=32,590$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(160)=2,455$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,160)=6,029$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,036 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne-babası birlikte olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %4'ü Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve anne-babası birlikte olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,100 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne babası birlikte olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(72)=12,486$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(72)=2,840$; $p<0,01$) ve Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(72)=2,117$; $p<0,05$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,72)=7,876$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,180 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne-babası birlikte olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %18'i Sömürücülük ve Büyüklenmecilik Fantezileri puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne-babası birlikte olan

katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,296 birim, Büyüklencilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,130 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne-babası boşanmış katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(5)=-0,126$; $p>0,05$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(5)=4,046$; $p<0,05$) ve Sömürücülük ($t(5)=3,313$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,5)=15,403$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,860 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne-babası boşanmış katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %86'sı Koşullu Benlik Saygısı ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve anne-babası boşanmış katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,570 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,758 birim arttıracaktır.

Tablo 19. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Anne Eğitim Düzeyi	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Lise	Sabit	2,068	5,968	0,346	8,400**
		Benlik Saygısı	0,779	0,177	4,415***	
		Değersizleştirme	0,525	0,134	3,912**	
		Kendini Feda	-0,318	0,139	-2,282*	
						R²=0,612
Orta Düzey	Lisans ve Üzeri	Sabit	23,123	0,715	32,333***	7,046**
		Değersizleştirme	-0,168	0,056	-3,023**	
		Öfkeyi Hak Görme	0,164	0,042	3,938***	
		Benliği Saklama	0,114	0,055	2,056*	
						R²=0,398
İleri Düzey	İlköğretim	Sabit	25,865	2,031	12,732***	7,945**
		Benliği Saklama	-0,221	0,092	-2,388*	
		Sömürücülük	0,441	0,123	3,586**	
İleri Düzey	Lise	Sabit	19,410	2,822	6,879***	11,786**
		Koşullu Benlik Saygısı	0,295	0,086	3,433**	
						R²=0,320
İleri Düzey	Lisans ve Üzeri	Sabit	17,620	2,891	6,095***	6,405**
		Değersizleştirme	0,199	0,086	2,323*	
		Sömürücülük	0,517	0,153	3,385**	
						R²=0,314

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(16)=0,346$; $p>0,05$), Benlik Saygısı ($t(16)=4,415$; $p<0,001$), Değersizleştirme ($t(16)=3,912$; $p<0,01$) ve Kendini Feda ($t(16)=-2,282$; $p<0,05$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,16)=8,400$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,612 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %61'i Benlik Saygısı, Değersizleştirme ve Kendini Feda puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre siber zorbalığa maruz kalmayan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Siber

Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,779 birim, Kendini Feda puanındaki 1 birimlik artış 0,318 birim azaltacak; Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,525 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(32)=32,333$; $p<0,001$), Değersizleştirme ($t(32)=-3,023$; $p<0,01$), Öfkeyi Hak Görme ($t(32)=3,938$; $p<0,00$) ve Benliği Saklama ($t(32)=2,056$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,32)=7,046$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,398 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezun olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %40'ı Değersizleştirme, Öfkeyi Hak Görme ve Benliği Saklama puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezun olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,168 birim azaltacak; Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,164 birim, Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,114 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi ilköğretim mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(22)=12,732$; $p<0,001$), Benliği Saklama ($t(22)=-2,388$; $p<0,05$) ve Sömürücülük ($t(22)=3,586$; $p<0,01$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,22)=7,945$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,419 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre,

siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi ilkokul mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %42'si Benliği Saklama ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi ilkokul mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,221 birim azaltacak; Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,441 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(25)=6,879$; $p<0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(25)=3,433$; $p<0,01$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,25)=11,786$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,320 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %32'si Koşullu Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,295 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(28)=6,095$; $p<0,001$), Değersizleştirme ($t(28)=2,323$; $p<0,05$) ve Sömürücülük ($t(28)=3,385$; $p<0,01$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,28)=6,405$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,314 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre,

siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %31'i Değersizleştirme ve Sömürücülük puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve annesi lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,199 birim, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,517 birim arttıracaktır.

Tablo 20. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Baba Eğitim Düzeyi	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F	
Maruz Kalmayan	İlköğretim	Sabit	23,649	0,254	93,037***	13,427**	
		Öfkeyi Hak	0,105	0,020	5,155***		
		Görme					
		Değersizleştirme	-0,058	0,017	-3,360**		
						R²=0,729	
	Lise	Sabit	10,801	6,391	1,690	5,843*	
		Benlik Saygısı	0,519	0,215	2,417*		
						R²=0,235	
Orta Düzey	Lise	Sabit	23,123	0,715	18,662***	4,877*	
		Koşullu Benlik Saygısı	0,102	0,046	2,208*		
						R²=0,073	
	Lisans ve Üzeri	Sabit	23,993	0,665	36,094***	6,045*	
		Koşullu Benlik Saygısı	0,064	0,026	2,459*		
						R²=0,108	
İleri Düzey	İlköğretim	Sabit	21,712	2,486	8,732***	9,291**	
		Sömürücülük	0,542	0,178	3,048**		
							R²=0,279
	Lise	Sabit	22,528	1,784	12,631***	8,778**	
Öfkeyi Hak Görme		0,281	0,095	2,963**			
						R²=0,316	
	Lisans ve Üzeri	Sabit	22,048	2,119	10,404***	6,679*	
		Benliği Saklama	0,248	0,096	2,584*		
						R²=0,164	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucuna göre, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(10)=93,037$;

$p < 0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(10)=5,155$; $p < 0,001$) ve Değersizleştirme ($t(10)=-3,360$; $p < 0,01$) puanlarına ait eğitim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,10)=13,427$; $p < 0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,729 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %73'ü Öfkeyi Hak Görme ve Değersizleştirme puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,105 birim arttıracak; Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,058 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($t(19)=1,690$; $p > 0,05$), Benlik Saygısı ($t(19)=2,417$; $p < 0,059$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,19)=13,427$; $p < 0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,235 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %24'ü Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,519 birim azaltacaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(62)=18,662$; $p < 0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(62)=2,208$; $p < 0,05$) puanına ait eğitim

parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,62)=4,877$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,073 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %7'si Koşullu Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,102 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(50)=36,094$; $p<0,001$), Koşullu Benlik Saygısı ($t(50)=2,459$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,50)=6,045$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,108 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %11'i Koşullu Benlik Saygısı puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan ve babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Koşullu Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,064 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(24)=8,732$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(24)=3,048$; $p<0,01$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup

olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,24)=9,291$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,279 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %28'i Sömürücülük puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,542 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(19)=12,631$; $p<0,001$), Öfkeyi Hak Görme ($t(19)=2,963$; $p<0,01$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,19)=8,778$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,316 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %32'si Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası lise mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,281 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(34)=10,404$; $p<0,001$), Benliği Saklama ($t(34)=2,584$; $p<0,05$) puanına ait eğim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,34)=6,679$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,164 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve

babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %16'sı Benliği Saklama puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve babası lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benliği Saklama puanındaki 1 birimlik artış 0,248 birim arttıracaktır.

Tablo 21. Siber Zorbalık Puanının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerine ve Gelir Durumu Değerlendirmelerine Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri Alt Boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği Puanları Tarafından Yordanmasına Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Maruz Kalma Düzeyleri	Gelir Durumu	Bağımsız Değişken	B	B'nin Standart Hatası	t	F
Maruz Kalmayan	Orta	Sabit	8,437	4,010	2,104*	9,166**
		Benlik Saygısı	0,493	0,125	3,955***	
		Değersizleştirme	0,198	0,066	3,011**	
						R²=0,350
İleri Düzey	Kötü	Sabit	17,643	5,045	3,497*	7,309*
		Öfkeyi Hak Görme	0,595	0,220	2,703*	
İleri Düzey	Orta	Sabit	23,402	1,420	16,484***	9,047**
		Sömürücülük	0,318	0,106	3,008**	
İleri Düzey	İyi	Sabit	15,818	3,025	5,229***	8,020**
		Sömürücülük	0,759	0,217	3,501**	
		Kendini Feda	0,656	0,215	3,047**	
		Büyüklenmecilik Fantezileri	-0,449	0,212	-2,114*	
						R²=0,559

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Siber zorbalığa maruz kalmayan ve gelir durumunu orta olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(34)=2,104$; $p<0,05$), Benlik Saygısı ($t(34)=3,955$; $p<0,001$) ve Değersizleştirme ($t(34)=3,011$; $p<0,01$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(2,34)=9,166$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,350 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve gelir durumunu orta olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %35'i Benlik Saygısı ve

Değersizleştirme puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa maruz kalmayan ve gelir durumu orta olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Benlik Saygısı puanındaki 1 birimlik artış 0,493 birim azaltacak; Değersizleştirme puanındaki 1 birimlik artış 0,198 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu kötü olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(5)=3,497$; $p<0,05$), Öfkeyi Hak Görme ($t(5)=2,703$; $p<0,05$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,5)=7,309$; $p<0,05$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,594 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu kötü olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %59'u Öfkeyi Hak Görme puanıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu kötü olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Öfkeyi Hak Görme puanındaki 1 birimlik artış 0,595 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu orta olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(51)=16,484$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(51)=3,008$; $p<0,01$) puanına ait eğitim parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(1,51)=9,047$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,151 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu orta olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %15'i Sömürücülük puanıyla açıklanmaktadır.

Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu orta olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,318 birim arttıracaktır.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu iyi olarak değerlendiren katılımcıların Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Patolojik Narsisizm Envanteri alt boyutları ve Empatik Öfke Ölçeği toplam puanlarının Siber Zorbalık puanı üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda, sabit parametrenin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t(19)=5,229$; $p<0,001$), Sömürücülük ($t(19)=3,501$; $p<0,01$), Kendini Feda ($t(19)=3,047$; $p<0,01$) ve Büyüklenmecilik Fantezileri ($t(19)=-2,114$; $p<0,05$) puanlarına ait eğim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Modelin genel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan F testi sonucuna göre ($F(3,19)=8,020$; $p<0,01$) modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve belirlilik katsayısının 0,559 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu iyi olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanlarının yaklaşık %56'sı Sömürücülük, Kendini Feda ve Büyüklenmecilik Fantezileri puanlarıyla açıklanmaktadır. Bu sonuçlara göre, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan ve gelir durumunu iyi olarak değerlendiren katılımcıların Siber Zorbalık puanını, Sömürücülük puanındaki 1 birimlik artış 0,759 birim, Kendini Feda puanındaki 1 birimlik artış 0,656 birim arttıracak; Büyüklenmecilik Fantezileri puanındaki 1 birimlik artış 0,449 birim azaltacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARTIŞMA

Seçilen bir kurbanı defalarca kasıtlı olarak sözel veya fiziksel şekilde zarar verme anlamına gelen zorbalık, 1970'li yıllarda Olweus tarafından araştırılmaya başlanmıştır; araştırma konuları arasında okul çağındaki çocukların saldırgan davranışları, kurbanların yaşadığı problemler yer almaktadır (Olweus, 1994). İnsanlar arası iletişimin elektronik cihazlar aracılığıyla mümkün hale gelmesinden bu yana zorbalık yazılı, görsel veya sözel şekilde sanal ortamda da meydana gelmektedir. Bu etkileşimlerin internet ile yaygınlık kazanmasıyla birlikte özellikle interneti sıklıkla kullanan çocuk ve ergenler arasında siber zorbalığın ve siber zorbalığın yarattığı psikolojik sorunların artması bu alanda yapılan çalışmaların da artmasına yol açmıştır. Siber zorbalık ile ilgili çalışmalar, mağdurlarda anksiyeteye, depresyona; zorbalı karşılarında savunmasız kalmaya ve akranlar arasında yalnızlığa sebep olduğunu göstermektedir (Ortega, Elipe, Mora-Merchán, Calmaestra ve Vega, 2009). Bu problemlerin ileri düzeye ulaşması benlik saygısının azalmasına, sonuç olarak kendine zarar verme düşüncelerine ve intihara yol açabilmektedir. Bu çalışmada siber zorbalığa farklı düzeylerde maruz kalmış ergenlerin Benlik Saygısı; Koşullu Benlik Saygısı, Sömürücülük, Kendini Feda, Benliği Saklama, Büyüklenmecilik Fantezileri, Değersizleştirme ve Öfkeyi Hak Görme alt boyutlarından oluşan Narsisizm ve Empatik Öfke puanlarının siber zorbalığın yordayıcısı olup olmadığı tahmin edilen Çoklu Doğrusal Regresyon Modelleri ile incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre katılımcıların farklı demografik özelliklerine göre Benlik Saygısı, Narsisizm alt boyutları ve Empatik Öfke düzeylerinin anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların farklı düzeylerde siber zorbalığa maruz kalmalarının siber zorbalığa maruz bırakma düzeylerinde bir farklılık yaratıp yaratmayacağı Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucuna göre siber zorbalığa maruz

bırakma puanlarının siber zorbalık maruziyeti düzeylerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgu, Salazar (2021)'in siber zorbalık kurbanı olma ile siber zorbalık yapma arasında pozitif bir ilişki olan çalışmasıyla uyumludur. Elde edilen bu sonuçlar, siber zorbalık yordayıcılarının siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre farklılaşabileceğini akla getirmiştir ve araştırma modeline eklenmiştir.

Tüm örneklem sonuçlarına göre siber zorbalığın yordayıcıları olarak Sömürücülük, Koşullu Benlik Saygısı alt boyutlarının ve Empatik Öfke'nin anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Sömürücülük ve Koşullu Benlik Saygısı alt boyutlarının pozitif yönde etkili olduğu sonucu, Fan, Chu, Zhang ve Zhou (2016)'nın ergenlerin narsisizm düzeylerinin siber zorbalığı pozitif yönde etkilediğini gösteren araştırma sonucu ile tutarlılık göstermektedir. Narsisistik kişilik özelliklerine sahip siber zorbalının, kurbanlarını manipüle etmesi ve böylece sömürmesi, mağdurların çaresiz hissetmesine ve çevreden destek arama konusunda çekingen davranmasına sebebiyet vermektedir. Zorba ve mağdur arasındaki bu ilişkinin zamanla kısır döngü halini aldığı ve bu durum engellenmediği takdirde mağdurlarda psikolojik ve sosyal sorunların arttığı söylenebilir. Ayrıca Koşullu Benlik Saygısı, kişilerin benlik saygısının belli durumlara bağlı olarak farklılaşması, dolayısıyla dengesiz olması anlamına gelmektedir. Eroğlu ve Güler (2015)'in araştırmasına göre Koşullu Benlik Saygısı üniversite öğrencilerinin akranları tarafından onaylanma ihtiyacıyla açıklanmakta ve bu durumda öğrencilerin siber zorbalık ihtimali azalmaktadır. Diğer yandan bu araştırmanın örneklemini oluşturan 13-19 yaş ergenlerin içinde buldukları dönem, ergenleri sosyal ihtiyaçların karşılanması ve kabul görme açısından akranlara bağımlı davranmaya yöneltmektedir. Dolayısıyla Koşullu Benlik Saygısı'nın zorba akranlar tarafından onaylanma ihtiyacına bağlı olması halinde siber zorbalık ihtimali artmaktadır. Tüm örneklemden bir başka sonuç, siber zorbalığın yordayıcısı olarak Empatik Öfke'nin negatif yönde bir etkiye sahip olmasıdır. Literatürde siber zorbalık ile Empatik Öfke arasındaki ilişkiye değinen bir çalışmaya rastlanılmamıştır; yapılan araştırmalar daha çok gençlerin empatik eğilimleriyle siber zorbalıkları ve mağduriyetleri arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Steffgen, König, Pfetsch ve Melzer (2011)'in sonucuna göre, siber zorbalının mağdurlarına karşı daha az empati duyduğu ve empati ile siber zorbalık arasında negatif bir ilişki olduğu

bulunmuştur. Benzer şekilde, bu çalışmada katılımcıların Empatik Öfke düzeylerinin artması ile zorba ve mağdur arasındaki kısır döngünün sonlandırılması için çabalamaları siber zorbalık ihtimalini azaltmaktadır. Buna karşın, siber zorbaların, mağdurların ve zorba-mağdurların empati düzeylerinde farklılık gözlenmeyen bir çalışma da bulunmaktadır (van Noorden, Haselager, Cillessen ve Bukowski, 2015).

Katılımcıların siber zorbalık maruziyeti düzeylerine göre siber zorbalığın yordayıcıları Benlik Saygısı, Öfkeyi Hak Görme, Sömürücülük ve Büyüklenmecilik Fantezileri'dir. Bu araştırmada siber zorbalığa maruz kalmayan katılımcılarda Benlik Saygısı'nın pozitif yönde etkili olması, bu katılımcıların maruziyet sonucu zarar görmeyen benlik saygılarının siber zorba olma ihtimallerini azalttığını göstermektedir. Patchin ve Hinduja (2010)'nun araştırmasında, siber zorbaların, mağdurların ve zorba-mağdurların benlik saygılarının, zorbalığa maruz kalmayanlara kıyasla daha düşük olması bu sonucu desteklemektedir. Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan grupta siber zorbalığın yordayıcı olarak bulunan Öfkeyi Hak Görme alt boyutu, narsisistik ihtiyaçlar başkaları tarafından karşılanmadığında hissedilen kızgınlık şeklinde açıklanabilir. Siber zorba davranışların, orta düzeyde siber zorbalığa maruz kalan katılımcılar tarafından bu ihtiyaçların karşılanması için bir yol olarak algılanması ve insanlardan istediğini alamamanın öfkeye yol açması muhtemeldir. Nitekim, Ak, Özdemir ve Kuzucu (2015)'in siber zorbalık ve mağduriyet arasında aracı olarak öfkeyi ele aldığı çalışmasında, öfkesini uygun bir şekilde ifade edemeyen siber zorbalık mağdurlarının zorba olma ihtimalinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan grupta siber zorbalığın pozitif yordayıcıları olarak Sömürücülük ve Büyüklenmecilik Fantezileri alt boyutları elde edilmiştir. Ergenlerde daha fazla zorbalığa uğramanın yarattığı öfkenin zamanla psikolojik olmaktan öteye geçerek davranışsal bir boyut kazandığı, siber zorbalık mağdurlarının insanları sömürmek yoluyla kendilerini ifade ettikleri söylenebilir. Benzer olarak, Ang, Ong, Lim ve Lim (2009)'a göre Sömürücülük, tepkisel saldırganlık ile ilgilidir ve araştırma bulguları zorbalık ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Buna karşın, Ekşi (2012)'nin araştırmasında Sömürücülük ile siber zorbalık arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. İtibar kazanma ve takdir toplama ile ilgili aşırı uğraş içinde olmayı ifade eden Büyüklenmecilik Fantezileri alt

boyutu, ileri düzeyde siber zorbalık mağdurlarının, akranları arasında azalan saygınlıklarını arttırmaya yönelik bir çaba içinde olduklarını ifade edebilir. Antoniadou, Kokkinos ve Markos (2016)'nın bulgularına göre, siber zorba-mağdur lise öğrencileri, siber zorbalık tarafı olmayan gençlere kıyasla daha fazla büyüklenmecilik göstermektedir.

Cinsiyete göre siber zorbalığın yordayıcıları, kadın katılımcılarda Öfkeyi Hak Görme ve Büyüklenmecilik Fantezileri iken erkek katılımcılarda Benlik Saygısı ve Sömürücülük'tür. Tüm örneklem sonuçlarında da anlamlı bulunan bu alt boyutlar aynı zamanda cinsiyet ile açıklanmaktadır. Araştırmanın önemli bulgularından biri olarak siber zorbalığa maruz kalmayan kadın katılımcıya rastlanmaması, kadınların siber zorbalık mağduriyetinin erkeklere oranla daha fazla olmasını kanıtlar niteliktedir. Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan kadın katılımcılarda Öfkeyi Hak Görme'nin, ileri düzeyde maruz kalanlarda Büyüklenmecilik Fantezileri'nin pozitif yönde etkili olduğu gözlenmiştir. Mathieson ve diğerleri (2011)'in bulgularına benzer olarak, kadınların ilişkilerinde yaşadıkları mağduriyete bağlı olarak daha az duygusal hassasiyet göstermeleri Büyüklenmecilik Fantezileri ile, daha fazla saldırgan davranış göstermeleri ise Öfkeyi Hak Görme ile açıklanabilir. Kadınların sebep oldukları mağduriyet karşısında duygusal katılımlarını azaltmaları saldırganlıklarını vicdanen kolaylaştırırken, siber zorba davranışların görülme olasılığını da arttırmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalmayan erkek katılımcıların siber zorbalık yordayıcısı olan Benlik Saygısı pozitif bir etkiye sahiptir. Bu sonucu kanıtlayan Yang ve diğerleri (2013)'e ait bir çalışma bulunmaktadır; özellikle erkek cinsiyette düşük benlik saygısının, geleneksel zorbalıkla kıyaslandığında sadece siber zorbalık ve mağduriyetini arttırdığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, erkek katılımcıların benlik saygısındaki artış, onların siber zorba davranışlar gösterme olasılıklarını azaltmaktadır. Genel anlamda benlik saygısındaki artışın siber zorbalığı önleyen bir faktör olduğu söylenebilir fakat cinsiyet farklılıkları göz önüne alındığında kadınlara kıyasla erkeklerin hem benlik saygılarının daha yüksek olduğu hem de doğrudan zorbalık yapmaya daha yatkın olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda cinsiyete ve benlik saygısı düzeylerine bağlı olarak siber zorbalığın ve geleneksel zorbalığın yordanma

düzeyleri de farklılık gösterebilir. Siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan erkek katılımcı gözlenmezken, ileri düzeyde maruz kalanlarda Sömürücülük pozitif yönde anlamlıdır.

Sınıflara göre siber zorbalığın yordayıcıları olarak Empatik Öfke, Benlik Saygısı, Değersizleştirme, Büyüklenmecilik Fantezileri, Öfkeyi Hak Görme, Benliği Saklama ve Sömürücülük anlamlı bulunmuştur. 9. ve 11. sınıfta okuyan katılımcılar arasında siber zorbalığa maruz kalmayan olmadığı gözlenmiştir. Özellikle 9. sınıf ergenler için siber zorbalık, bu öğrencilerin liseye yeni başlamış olmaları ve yaşça küçük olmaları dolayısıyla okulda maruz kaldıkları zorbalığın bir devamı haline gelebilmektedir ve mağduriyet düzeyleri artmaktadır. Tüm örneklem sonucunun aksine, siber zorbalığa maruz kalmayan 10. sınıftaki katılımcılarda Empatik Öfke siber zorbalığı pozitif yönde etkilemektedir. Siber zorbalığı öfkenin uygunsuz bir ifadesi olarak ele aldığımızda bu grubun, akranlarının mağduriyeti karşısında öfkelenildiği ve siber zorbalığı intikam amacıyla zorbalara yaptığı söylenebilir. Her ne kadar önceki çalışmalarda empatik öfke duyan kişilerin çatışmaları yapıcı şekilde çözümledikleri görülse de (Vitaglione ve Barnett, 2003) bu çalışma empatik öfkenin saldırgan davranışlar aracılığıyla yansıtıldığını göstermektedir. Siber zorbalığa maruz kalmayan 12. sınıftaki katılımcılar için siber zorbalığı Benlik Saygısı'nın ve Değersizleştirme'nin pozitif; Büyüklenmecilik Fantezileri'nin negatif yönde yordaması bir diğer bulgudur. Siber zorbaların kurbanlarını değersizleştirme, davranışlarının nedeni olarak mağdur kişiyi günah keçisi ilan etmeleri şeklinde ifade edilebilir (Bussey, Fitzpatrick ve Raman, 2015). Özellikle, zorbaların sanal ortamda davranışlarının sonuçlarından vicdanen uzaklaşması, siber zorbalığı arttıran etkenler arasında yer almaktadır. Buna ek olarak, 12. sınıftaki katılımcılar için Benlik Saygısı'nın pozitif, Büyüklenmecilik Fantezileri'nin ise negatif yordayıcılar olması, bu grubun sosyal gelişimleri itibariyle yüksek benlik saygısına sahip olmalarıyla (ul Haq, 2016) ve Büyüklenmecilik Fantezileri'nin azalmasıyla açıklanabilir. Aslında ergenlik çağında benlik saygısının akranlar arasında itibar sahibi olmayla yakından alakalı olduğu bilinmektedir fakat 12. sınıfa giden katılımcılar için benlik saygısı farklı ve işlevsel alanlara (kariyer, hobi gibi) bağlı hale gelmiş olabilir. Böylece siber zorbalık yapma ihtimalleri düşmektedir.

Sınıflara göre orta ve ileri düzey siber zorbalık maruziyetinde siber zorbalığı Sömürücülük, Öfkeyi Hak Görme pozitif yönde etkilerken, bunlardan farklı olarak 11. sınıf için orta düzey maruziyette Benliği Saklama, ileri düzey maruziyette Büyüklenmecilik Fantezileri pozitif yönde etkilemektedir. Kurbanların büyük çoğunluğunun kendisine siber zorbalık yapan kişilerin kimliğini bilmemesi (Arslan, Savaşer, Hallett ve Balcı, 2012) zorbaların Benliği Saklama düzeylerinden kaynaklandığı söylenebilir. Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran ve siber zorbalığın yaygınlaşmasını sağlayan en önemli faktörlerden biri de budur. Çalışmada siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan 10. sınıf katılımcı gözlenmemiştir. İleri düzeyde siber zorbalığa maruz kalmaya göre ise 9. sınıf katılımcılarda Sömürücülük, 10. sınıf katılımcılarda Öfkeyi Hak Görme, 11. sınıf katılımcılarda Büyüklenmecilik Fantezileri ve Sömürücülük, 12. sınıf katılımcılarda Öfkeyi Hak Görme alt boyutları pozitif yönlü ve anlamlı siber zorbalık yordayıcılarıdır. Sınıf değişkenine göre elde edilen önemli bir sonuç, görüldüğü üzere her dört sınıftan katılımcının siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalmış olmasıdır. Maruziyet düzeyi arttıkça daha çok Sömürücülük ve Öfkeyi Hak Görme alt boyutlarının siber zorbalığı yordadığı bulunmuştur.

Anne-baba tutumuna göre siber zorbalığın yordayıcıları incelendiğinde, siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre Benlik Saygısı, tüm narsisizm alt boyutları ve Empatik Öfke anlamlı bulunmuştur. Siber zorbalığa maruz kalmayan katılımcılarda, anne-baba tutumunu ihmalkar ve demokratik olarak algılayanlar için anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. Anne-baba tutumunu otoriter olarak değerlendirenler için anne tutumunda Benliği Saklama negatif yönde, baba tutumunda Büyüklenmecilik Fantezileri pozitif yönde siber zorbalık yordayıcılarıdır. Benliği Saklama, kişiliğin kötü yanlarını gizleme ihtiyacıyla açıklandığından (Büyükgüngör, 2016), otoriter annenin onayına ihtiyaç duymanın, ergenleri siber zorbalık gibi olumsuz davranışlarından uzak tuttuğu söylenebilir. Baba otoriter tutumu ise tam tersi bir tablo ortaya çıkarmıştır; katılımcıların kendilerinin aşırı önemli olduğuna ve diğer insanları güçlü şekilde etkileyebildiklerine dair inançlarını gizlemek yerine açıkça belli etmeleri siber zorba olma ihtimallerini arttırmaktadır. Anne-baba tutumunu fazla hoşgörülü değerlendirenlerde Benlik Saygısı pozitif siber

zorbalık yordayıcısıdır. Olumsuz ebeveyn tutumları arasında yer alan ihmalkarlığa kıyasla fazla hoşgörölü tutumun ebeveynle ilişkide aşırı bozulmalara yol açması beklenmemektedir ve olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin benlik saygısının artmasına ve sağlıklı ilişkiler kurmaya olanak sağlamaktadır (Laible, Carlo ve Roesch, 2004).

Araştırmada orta düzey maruziyet için, anne tutumunu fazla hoşgörölü, baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren katılımcı gözlenmemiştir. Otoriter anne tutumunda Koşullu Benlik Saygısı ve Sömürücülük pozitif yönde, Kendini Feda negatif yönde etkilidir. Önceki sonuçlardan farklı olarak, negatif siber zorbalık yordayıcısı olan Kendini Feda, katılımcıların başkaları için yaptığı fedakarlıklarla kendilerini gösterme çabasını belirtmektedir. Kişi her ne kadar narsisistik ihtiyaçları için kendini feda etse de, başkalarına yardım etmek toplum yanlısı bir davranış sayılmaktadır (Svetlova, Nichols ve Brownell, 2010) ve siber zorbalık ile çelişmektedir. Demokratik anne-baba tutumunda ise Öfkeyi Hak Görme pozitif yönde siber zorbalık yordayıcısıdır. İhmalkar anne-baba tutumu belirten katılımcılar için Empatik Öfke'nin siber zorbalığı negatif yönde etkilediği bulunmuştur; ayrıca ihmalkar baba tutumunda Benliği Saklama ve Koşullu Benlik Saygısı pozitif etkilidir. Duy ve Yıldız (2014)'ün araştırmasında, siber zorbaların aile ilişkilerinde doyum ve empatik eğilim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir; bu araştırmada ise aile doyumunu az olsa da siber zorbalığa orta düzeyde maruz kalan katılımcıların empatik öfke düzeyinin artması siber zorbalık ihtimalini azaltmaktadır. Araştırmanın genelinden farklı şekilde fazla hoşgörölü baba tutumunda, Benlik Saygısı'nın negatif, Empatik Öfke'nin pozitif yönde etkili olduğu bulunmuştur. Baba tutumunu fazla hoşgörölü değerlendiren katılımcıların Benlik Saygısı düzeyleri yükselirken siber zorbalık ihtimallerinin artması, Patchin ve Hinduja (2010)'un siber zorbaların benlik saygılarının düşük olması sonucuyla çelişmektedir.

Siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalma ve ebeveynlik tutumları incelendiğinde narsisizm alt boyutlarının ve Empatik Öfke'nin etkili olduğu bulunmuştur. Demokratik anne tutumunda Büyüklenmecilik Fantezileri, demokratik baba tutumunda Koşullu Benlik Saygısı ve Sömürücülük siber zorbalığın pozitif yönde yordayıcılarıdır. İleri düzeyde maruziyette başka bir baba tutumu gözlenmezken annelerde otoriter ve fazla hoşgörölü tutumların olduğu bulunmuştur.

Otoriter anne tutumunda Kendini Feda ve Sömürücülük pozitif yönde etkiliyken, fazla hoşgörülü anne tutumunda Empatik Öfke negatif, Koşullu Benlik Saygısı pozitif yönde etkilidir. Cramer (2011)'in araştırma sonuçlarına göre ergenler için otoriter ebeveyn tutumu sağlıklı narsisizm ile ilişkiliyken ihmalkar ebeveyn tutumu antisosyal davranışlar ile ilgilidir.

Araştırmada anne-baba tutumuna ihmalkar, otoriter, demokratik veya fazla hoşgörülü yanıtlarından biri yerine diğer yanıtını veren katılımcılar incelendiğinde, siber zorbalık yordayıcıları olarak sadece pozitif yönde Öfkeyi Hak Görme, Sömürücülük ve negatif yönde Değersizleştirme alt boyutlarının anlamlı olduğu görülmektedir. Dört ebeveynlik stilinden birini seçmeyen bu katılımcıların kararsızlıklarının yanı sıra, kendi ebeveynlerine veya otoriteye karşı saldırganlık gösterdikleri şeklinde bir açıklama yapmak mümkündür. Bu grup için Değersizleştirme'nin artmasıyla siber zorbalığın azalması ise dikkat çeken bir bulgudur.

Anne-baba medeni durumuna göre siber zorbalık yordayıcıları, Benlik Saygısı, Koşullu Benlik Saygısı, Empatik Öfke, Öfkeyi Hak Görme, Sömürücülük ve Büyüklenmecilik Fantezileri'dir. Siber zorbalığa maruz kalmayan ve anne-babası birlikte olan katılımcılar için Benlik Saygısı ve Koşullu Benlik Saygısı pozitif, Empatik Öfke negatif yönde anlamlı siber zorbalık yordayıcıları iken anne-babası boşanmış katılımcılar için anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. Orta düzey maruziyette sadece anne-babası birlikte olan katılımcılar için Öfkeyi Hak Görme pozitif yönde etkilidir. İleri düzey maruziyette ise anne-babası birlikte ve anne-babası boşanmış katılımcılarda siber zorbalık yordayıcısı olarak Sömürücülük pozitif bir etkiye sahiptir. Sonuç olarak, anne-babası boşanmış katılımcılarda yalnızca ileri düzey maruziyette anlamlı sonuçlar elde edilmesi boşanmanın meydana getirdiği kaygılarla ve kendine güven azlığıyla açıklanabilir (Aliyev ve Gengeç, 2019).

Anne-baba eğitim düzeyine göre siber zorbalık yordayıcılarının çoğunlukla Koşullu Benlik Saygısı, Benliği Saklama, Değersizleştirme, Sömürücülük ve Öfkeyi Hak Görme olduğu bulunmuştur. Siber zorbalığa maruz kalmayan katılımcılarda sadece annesi lise mezunu olanlar için anlamlı sonuçlar elde edilmiştir; Benlik Saygısı ve Değersizleştirme pozitif, Kendini Feda negatif yönde etkilidir. Siber

zorbalığa orta düzeyde maruz kalan katılımcılarda ise anne eğitimi sadece lisans ve üzeri düzeyde anlamlı bulunmuştur ve Değersizleştirme alt boyutu negatif yönde etkilidir. İleri düzey siber zorbalık maruziyetinde, anne eğitim düzeylerinin hepsi anlamlıdır ve pozitif yönde siber zorbalık yordayıcısının çoğunlukla Sömürücülük olduğu bulunmuştur. Baba eğitimine göre siber zorbalık maruziyetinin olmadığı durumda lisans ve üzeri eğitim seviyesi anlamlı bulunmamıştır, diğer eğitim düzeylerinde Öfkeyi Hak Görme ve Benlik Saygısı pozitif, Değersizleştirme negatif siber zorbalık yordayıcılarıdır. Orta düzey maruziyette babanın ilköğretim mezunu olması anlamlı bulunmazken, diğer eğitim düzeylerinde Koşullu Benlik Saygısı pozitif bir etkiye sahiptir. İleri düzey maruziyette babanın eğitim düzeyinin ilköğretim olması Sömürücülük, lise olması Öfkeyi Hak Görme, lisans ve üzeri olması Benliği Saklama alt boyutlarının pozitif etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara karşın, Livazovic ve Ham (2019)'un araştırmasında anne eğitim düzeyinin yüksek olması çocuklarının okul kazanımları üzerinde olumlu etkisinin olduğunu ve bu durumun siber zorbalığa karşı koruyucu bir faktör olduğunu göstermektedir; diğer yandan baba eğitim düzeyinin anlamlı etkisi bulunamamıştır. Bu çalışma ile baba eğitim düzeyinin de siber zorbalık ihtimalinin oluşmasında etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, siber zorbalığa ileri düzeyde maruz kalan katılımcılar için tüm ebeveyn eğitim düzeylerinde anlamlı sonuçlar elde edilmesi, anne-baba eğitiminin maruziyete karşı koruyucu bir etkisinin olmadığı ve daha çok narsisizm alt boyutlarının etkisiyle siber zorbalığa yatkınlık olduğu görülmektedir.

Gelir durumuna göre yalnızca siber zorbalığa maruz kalmayan ve ileri düzeyde maruz kalan katılımcılar için anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlarda Benlik Saygısı düzeylerinin ve Değersizleştirme, Öfkeyi Hak Görme, Sömürücülük, Kendini Feda ve Büyüklenmecilik Fantezileri alt boyutlarının etkili olduğu görülmektedir. Maruz kalmayan grupta gelirini iyi ve kötü değerlendiren katılımcılar için anlamlı bir siber zorbalık yordayıcısı bulunmamıştır; gelirini orta olarak değerlendirenlerde ise Benlik Saygısı ve Değersizleştirme pozitif yönde etkilidir. İleri düzeyde siber zorbalığa maruz kalan katılımcılar arasında gelirini kötü olarak değerlendirenlerin siber zorbalık ihtimalini Öfkeyi Hak Görme, orta olarak değerlendirenlerde Sömürücülük, iyi olarak değerlendirenlerde Sömürücülük ve

Kendini Feda pozitif yönde yordamaktadır. Büyükleme Fantezileri ileri düzey siber zorbalık maruziyetinde negatif yönde bir etkiye sahiptir. Gül ve diğerleri (2018)'in araştırma sonuçlarında, siber zorbalık ve gelir arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur; bu ilişki ergenlerin akıllı telefon kullanma oranlarının artmasıyla açıklanmaktadır. Bu araştırmada da gelir değerlendirmesinin siber zorbalığı yordamada anlamlı bir etkisinin olduğu ve katılımcıların sanal ortamda vakit geçirmek için daha çok telefon kullandıkları gözlenmektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda, gelirin narsisizm düzeyleri ve tepkisel saldırganlık ile ilgili olduğunu gösteren Barry ve diğerleri (2007)'nin araştırma bulgularıyla uyumludur.

SONUÇ

Çalışmada siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine göre siber zorbalığa maruz bırakma puanlarının etkilendiği görülmektedir. Katılımcıların siber zorbalığa maruz bırakma puanlarının yordayıcısı olarak Benlik Saygısı, Narsisizm alt boyutları ve Empatik Öfke puanlarının anlamlı etkisinin olduğu bulunmuştur. Bu etki, katılımcıların siber zorbalığa maruz kalma düzeylerine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Çalışmadaki siber zorbalık yordayıcılarının, çalışmayla ilgili olduğu düşünülen bazı demografik değişkenler üzerinde de farklı etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demografik değişkenlerden birkaçı, çalışmadaki gözlem azlığı sebebiyle modele dahil edilmemiştir. Örneğin, katılımcıların çocukluk çağı süresince ebeveynlerinin çalışma durumu incelendiğinde, çalışmayan annelerin ve çalışan babaların çoğunlukta olduğu bulunmuştur. Diğer yandan, araştırmada çalışan annelere ve çalışmayan babalara ilişkin gözlem sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Ayrıca tüm örnekleme ebeveynleri vefat eden katılımcı sayısı az olduğundan anne-baba vefat durumuna ilişkin maddeler de modelde kullanılmamıştır. Bu sonuçlar ışığında, ebeveyn çalışma durumu ve ebeveyn vefat durumu gibi demografik değişkenlerin siber zorbalık yordayıcısı olup olmadığı gelecek çalışmalara konu olabilir.

Literatürde ne siber zorbalık yapan ne de siber zorbalığa maruz kalan izleyici gruptan sıkça bahsedilmektedir. Bu çalışmada, örneklemin yaklaşık %12'sini izleyici grup oluşturmaktadır. İzleyici grubun bu çalışmada azınlıkta olması ve çalışmaya dahil edilememesi araştırmada karşılaşılan bir diğer sınırlılıktır. Aslında izleyiciler zorbaları destekleme veya mağdurların yanında olma gibi tutum ve davranışları ile zorbalığa yön verebilmektedir ve bu katılımlarıyla zorbalık çalışmalarına konu olmaktadır. Modele izleyici grubun da eklenmesi, tüm siber zorbalık taraflarıyla ilgili bilgi edinilmesi açısından önemli bulunmaktadır.

Araştırmada bazı katılımcıların siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık yapma maddelerine rastgele yanıtlar verdikleri görülmüştür. Bu katılımcılardan

bazılarının anketteki açık uçlu sorulara saldırgan yanıtlar verdikleri de gözlenmektedir. Anketin pandemi dolayısıyla çevrimiçi ortamda uygulanması sebebiyle özellikle siber zorbalık eğilimi olan katılımcılarda araştırmaya karşı direnç gösterilmesini kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Anketin çevrimiçi uygulanması ile yüz yüze yapılması arasında bir farklılık olup olmadığı gelecek çalışmalarda görülebilir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ş., Özdemir, Y. ve Kuzucu, Y.** (2015). Cybervictimization and cyberbullying: The mediating role of anger, don't anger me!. *Computers in Human Behavior*, 49, 437-443.
- Akbulut, Y. ve Erişti, B.** (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7), 1155-1170.
- Akcan, E.** (2018). *Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doyumu ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akhthar, S. ve Thomson, Jr., J.A.** (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139(1), 12-20.
- Akitsuki, Y. ve Decety, J.** (2009). Social context and perceived agency affects empathy for pain: An event-related fMRI investigation. *NeuroImage*, 47, 722-734.
- Alessandri, G., Vecchione, M., Eisenberg, N. ve Laguna, M.** (2015). On the factor structure of the Rosenberg (1965) General Self-Esteem Scale. *Psychological Assessment*, 27(2), 621-635.
- Aliyev, R. ve Gengeç, H.** (2019). The effects of resilience and cyberbullying on self-esteem. *Journal of Education*, 199(3), 155-165.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.
- Andreassen, C.S., Pallesen, S. ve Griffiths, M.D.** (2016). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287-293.
- Ang, R.P. ve Goh, D.H.** (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry Hum Dev*, 41, 387-397.
- Ang, R.P., Ong, E.Y.L., Lim, J.C.Y. ve Lim, E.W.** (2009). From narcissistic exploitativeness to bullying behavior: The mediating role of approval-of-aggression beliefs. *Social Development*, 19(4), 721-735.

- Antoniadou, N., Kokkinos, C.M. ve Markos, A.** (2016). Possible common correlates between bullying and cyber-bullying among adolescents. *Psicología Educativa*, 22, 27-38.
- Arıcak, T., Siyahhan S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C.** (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology and Behavior*, 11(3), 253-261.
- Arıcak, O.T., Kınay, H. ve Tanrıku, T.** (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 101-114.
- Arkar, H.** (2008). Cloninger'in mizaç ve karakter boyutları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri*, 11(3), 115-124.
- Arslan, S., Savaşer, S., Hallett, V. ve Balcı, S.** (2012). Cyberbullying among primary school students in Turkey: Self-reported prevalence and associations with home and school life. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(10), 527-533.
- Ayas, T. ve Pişkin, M.** (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Aydın, A. ve Akgün, S.** (2014). Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44-56.
- Aydın, M.** (2019). Siber zorbalıkla karşılaşan gençlerin benlik saygısı ve stresle baş etme yöntemlerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bacanlı, H., İlhan, T. ve Aslan, S.** (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Bachman, J.G., O'Malley, P.M., Freedman-Doan, P., Trzesniewski, K.H. ve Donnellan, M.B.** (2011). Adolescent self-esteem: Differences by race/ethnicity, gender, and age. *Self Identity*, 10(4), 445-473.
- Baldry, A.C., Farrington, D.P. ve Sorrentino, A.** (2016). Cyberbullying in youth: A pattern of disruptive behavior. *Psicologia Educativa*, 22(1), 19-26.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, C.V. ve Pastorelli, C.** (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364-374.
- Bannink, R., Pearce, A. ve Hope, S.** (2016). Family income and young adolescents' perceived social position: associations with self-esteem and life satisfaction in the UK Millennium Cohort Study. *Arch Dis Child*, 101(10), 917-921.

- Barkoukis, V., Lazuras, L., Ourda, D. ve Tsorbatzoudis, H.** (2016). Tackling psychosocial risk factors for adolescent cyberbullying: Evidence from a school-based intervention. *Aggressive Behavior*, 42(2), 114-122.
- Barnett, M.A., Howard, J.A., King, L.M. ve Dino, G.A.** (1980). Antecedents of empathy: Retrospective accounts of early socialization. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6(3), 361-365.
- Barry, T.D., Thompson, A., Barry, C.T., Lochman, J.E., Adler, K. ve Hill, K.** (2007). The importance of narcissism in predicting proactive and reactive aggression in moderately to highly aggressive children. *Aggressive Behavior*, 33, 185-197.
- Basch, M.F.** (1983). Empathic understanding: A review of the concept and some theoretical considerations. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 31(1), 101-126.
- Baskin-Sommers, A., Krusemark, E. ve Ronningstam, E.** (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: From clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders: Theory, Research and Treatment*, 5(3), 323-333.
- Batson, C.D., Kennedy, C.L., Nord, L.A., Stocks, E.L., Fleming, D.A., Marzette, C.M., ... Zerger, T.** (2007). Anger at unfairness: Is it moral outrage?. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1272-1285.
- Batson, C.D., Sager, K., Garst, E., Kang, M., Rubchinsky, K. ve Dawson, K.** (1997). Is empathy-induced helping due to self-other merging?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3), 495-509.
- Bauman, S., Toomey, R.B. ve Walker, J.L.** (2013). Associations among bullying, cyberbullying and suicide in high school students. *Journal of Adolescence*, 36, 341-350.
- Baumeister, R.F., Bushman, B.J. ve Campbell, W.K.** (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism?. *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 26-29.
- Baumeister, R.F., Smart, L. ve Boden, J.M.** (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103(1), 5-33.
- Blair, R.J.R.** (2018). Traits of empathy and anger: Implications for psychopathy and other disorders associated with aggression. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373(1744), 20170155.
- Blashfield, R.K. ve McElroy, R.A.** (1987). The 1985 journal literature on the personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 28(6), 536-546.

- Brailovskaia, J. ve Bierhoff, H.V.** (2016). Cross-cultural narcissism on Facebook: Relationship between self-presentation, social interaction and the open and covert narcissism on a social networking site in Germany and Russia. *Computers in Human Behavior*, 55, 251-257.
- Bridge, E.N. ve Duman, N.** (2019). Ergenlerde siber zorbalığa duyarlılığın demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 1(3), 158-165.
- Brighi, A., Melotti, G., Guarini, A., Genta, M.L., Ortega, R., Mora-Merchán, J., ... Thompson, F.** (2012). Self-esteem and loneliness in relation to cyberbullying in three European countries. Li, D. Cross ve P. K. Smith (Ed.), *Cyberbullying in the Global Playground: Research From International Perspectives* içinde (ss. 32–56). New Jersey, ABD: Wiley Blackwell.
- Bringle, R.G., Hedgepath, A. ve Wall, E.** (2018). “I am so angry i could... help!”: The nature of empathic anger. *International Journal of Research on Service-Learning and Community Engagement*, 6(1), 1-17.
- Brown, J.D., Dutton, K.A. ve Cook, K.E.** (2001). From the top down: Self-esteem and self-evaluation. *Cognition and Emotion*, 15(5), 615-631.
- Buffardi, L.E. ve Campbell, W.K.** (2008). Narcissism and social networking web sites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(10), 1303-1314.
- Bussey, K., Fitzpatrick, S. ve Raman, A.** (2015). The role of moral disengagement and self-efficacy in cyberbullying. *Journal of School Violence*, 14(1), 30-46.
- Büyükgüngör, A.** (2016). *Turkish adaptation of the Pathological Narcissism Inventory (PNI)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükşahin-Çevik, G. ve Atıcı, M.** (2009). Lise 3. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 339-352.
- Büyükıldırım, İ. ve Dilmaç, B.** (2015). Siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 7-40.
- Campbell, W.K., Rudich, E.A. ve Sedikides, C.** (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368.
- Cappadocia, M.C., Craig, W.M., Pepler, D.** (2013). Cyberbullying: Prevalence, stability, and risk factors during adolescence. *Canadian Journal of School Psychology*, 28(2), 171-192.

- Caravita, S.C.S., Colombo, B., Stefanelli, S. ve Zigliani, R.** (2016). Emotional, psychophysiological and behavioral responses elicited by the exposition to cyberbullying situations: Two experimental studies. *Psicologia Educativa*, 22(1), 49-59.
- Card, N.A. ve Hodges, E.V.E.** (2008). Peer victimization among schoolchildren: Correlations, causes, consequences and considerations in assessment and intervention. *School Psychology Quarterly*, 23(4), 451-461.
- C nat, J.M., Hébert, M., Blais, M., Lavoie, F., Guerrier, M. ve Derivois, D.** (2014). Cyberbullying, psychological distress and self-esteem among youth in Quebec schools. *Journal of Affective Disorders*, 169, 7-9.
- Chubb, N.H., Fertman, C. ve Ross, J.L.** (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 32(125), 113-129.
- Cloninger, R.** (2000). A practical way to diagnosis personality disorder: A proposal. *Journal of Personality Disorders*, 14(2), 99-108.
- Cook, C.R., Williams, K.R., Guerra, N.G., Kim, T.E. ve Sadek, S.** (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: a meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 25(2), 65-83.
- Coolidge, F.L., Thede, L.L. ve Jang, K.L.** (2001). Heritability of personality disorders in childhood: A preliminary investigation. *Journal of Personality Disorders*, 15(1), 33-40.
- Cowie, H.** (2013). Cyberbullying and its impact on young people's emotional health and well-being. *The Psychiatrist*, 37(5), 167-170.
- Cramer, P.** (2011). Young adult narcissism: A 20 year longitudinal study of the contribution of parenting styles, preschool precursors of narcissism, and denial. *Journal of Research in Personality*, 45(1), 19-28.
- Crosnoe, R. ve Needham, B.** (2004). Holism, contextual variability, and the study of friendships in adolescent development. *Child Development*, 75(1), 264-279.
- Crouch, M.A. ve Straub, V.** (1983). Enhancement of self-esteem in adults. *Family & Community Health*, 6(2), 65-78.
-  etinkaya, S., Arslan, S., Nur, N.,  zdemir, D., Demir,  .F. ve S mer, H.** (2006). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı u  ilköğretim okulu  ğrencilerinin benlik saygısı düzeyi. *Klinik Psikiyatri*, 9(3), 116-122.
- Çiftçi, H.** (2018). Ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin karılaştırılması: Meslek yüksekokulu ve meslek lisesi öğrencileri üzerine bir inceleme. *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(68), 1648-1665.

- Çuhadaroğlu, F.** (1986). *Self-esteem in adolescents* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- de Wied, M., Branje, S.J.T. ve Meeus, W.H.J.** (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33(1), 48-55.
- Deckers, L.** (2009). *Motivation: Biological, Psychological, and Environmental* (4. Baskı). Londra, İngiltere: Pearson.
- Dehue, F.** (2013). Cyberbullying research: New perspectives and alternative methodologies. Introduction to the special issue. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 1-6.
- Dickinson, K.A., Pincus, A.L.** (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207.
- Donnellan, M.B., Trzesniewski, K.H., Robins, R.W., Moffitt, T.E. ve Caspi, A.** (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, 16(4), 328-335.
- Dooley, J.J., Pyzalski, J. ve Cross, D.** (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying a theoretical and conceptual review. *Journal of Psychology*, 217(4), 182-188.
- Duy, B. ve Yıldız, M.A.** (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumu bağlamında bir fark yaratır mı?. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 31-47.
- Eisenberg, N., Fabes, R.A., Murphy, B., Karbon, M., Smith, M. ve Maszk, P.** (1996). The relations of children's dispositional empathy-related responding to their emotionality, regulation, and social functioning. *Developmental Psychology*, 32(2), 195-209.
- Ekşi, F.** (2012). Examination of narcissistic personality traits' predicting level of internet addiction and cyber bullying through path analysis. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(3), 1694-1706.
- Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P.** (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum: Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(10), 7-15.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F.** (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erikson, E.** (1984). Reflections on the last stage- and the first. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 39(1), 155-165

- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. ve zkorumak, E.** (2015). The investigation of prevalence and risk factors associated with cyber bullying and victimization. *Education and Science*, 40(177), 93-107.
- Eroğlu, Y. ve Güler, N.** (2015). Koşullu z-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), 118-129.
- Ersoy, E.G. ve Köşger, F.** (2016). Empati: Tanım ve nemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Espelage, D.L., Holt, M.K. ve Henkel, R.R.** (2003). Examination of peer-group contextual effects on aggression during early adolescence. *Child Development*, 74(1), 205-220.
- Extremera, N., Quintana-Orts, C., Merida-Lopez, S. ve Rey, L.** (2018). Cyberbullying victimization, self esteem and suicidal ideation in adolescence: Does emotional intelligence play a buffering role?. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-9.
- Fan, C., Chu, X., Zhang, M. ve Zhou, Z.** (2016). Are narcissists more likely to be involved in cyberbullying? Examining the mediating role of self-esteem. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(15), 1-24.
- Fanti, K.A., Demetriou, A.G. ve Hawa, V.V.** (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168-181.
- Fatfouta, R., Gerlach, T.M., Schröder-Ab, M. ve Merkl, A.** (2015). Narcissism and lack of interpersonal forgiveness: The mediating role of state anger, state rumination, and state empathy. *Personality and Individual Differences*, 75, 36-40.
- Feather, N.T.** (1991). Human values, global self-esteem, and belief in a just world. *Journal of Personality*, 59(1), 83-107.
- Gabbard, G.O.** (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Bull Menninger Clin.*, 53(6), 527-532.
- Geçtan, E.** (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gelbal, S., Duyan, V., Sevin, Ç. ve Erbay, E.** (2010). Lise ğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ve sosyal destek durumları ile benlik saygısı düzeyleri arasında ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 7-18.
- Gerdes, K.E., Segal, E.A. ve Lietz, C.A.** (2010). Conceptualising and measuring empathy. *British Journal of Social Work*, 40(7), 2326-2343.

- Gezgin, D.M., Çakır, Ö. ve Yıldırım, S.** (2018). The relationship between levels of nomophobia prevalence and internet addiction among high school students: the factors influencing nomophobia. *International Journal of Research in Education and Science*, 4(1), 215-225.
- Gilbert, P. ve Allan, S.** (1994). Assertiveness, submissive behaviour and social comparison. *British Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 295-306.
- Gilliom, M. ve Shaw, D.S.** (2004). Codevelopment externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development of Psychopathology*, 16(2), 313-333.
- Gini, G. ve Espelage, D.L.** (2014). Peer victimization, cyberbullying, and suicide risk in children and adolescents. *The Journal of the American Medical Association*, 312(5), 545-546.
- Goldstein, W.N.** (1985). DSM III and the narcissistic personality. *American Journal of Psychotherapy*, 39(1), 4-16.
- Golmaryami, F.N. ve Barry, C.T.** (2010). The associations of self-reported and peer-reported relational aggression with narcissism and self-esteem among adolescents in a residential setting. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39(1), 128-133.
- Goodboy, A.K. ve Martin, M.M.** (2015). The personality profile of a cyberbully: Examining the Dark Triad. *Computers in Human Behavior*, 49, 1-4.
- Gorbett, K. ve Kruczek, T.** (2008). Family factors predicting social self-esteem in young adults. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 16(1), 58-65.
- Griese, E.R. ve Buhs, E.S.** (2014). Prosocial behavior as a protective factor for children's peer victimization. *J Youth Adolescence*, 43(7), 1052-1065.
- Gupta, R., Kosciak, T.R., Bechara, A. ve Tranel, D.** (2011). The amygdala and decision-making. *Neuropsychologia*, 49(4), 760-766.
- Gül, H., Fırat, S., Sertçelik, M., Gül, A., Gürel, Y. ve Kılıç, B.G.** (2018). Cyberbullying among a clinical adolescent sample in Turkey: effects of problematic smartphone use, psychiatric symptoms, and emotion regulation difficulties. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 29(4), 547-557.
- Güngör, İ.H., Ekşi, H. ve Arıca, O.T.** (2012). Genç yetişkinlerde değer tercihlerinin narsistik kişilik özellikleri yordaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1271-1290.
- Güriş, S. ve Astar, M.** (2019). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik* (3. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

- Hart, C.M., Bush-Evans, R.D., Hepper, E.G. ve Hickman, H.M.** (2017). The children of narcissus: Insight into narcissist's parenting styles. *Personality and Individual Differences, 117*, 249-254.
- Hasting, P.D., Miller, J.G. ve Troxel, N.R.** (2015). Making good: The socialization of children's prosocial development. J.E. Grusec ve P.D. Hasting (Editör), *Handbook of Socialization: Theory and Research* içinde (s. 637-660). New York, Amerika: The Guilford Press.
- Hawk, S.T., van den Eijnden, R.J.J.M., van Lissa, C.J. ve ter Bogt, T.F.M.** (2019). Narcissistic adolescents' attention-seeking following social rejection: Links with social media disclosure, problematic social media use, and smartphone stress. *Computers in Human Behavior, 92*, 65-75.
- Hawkins, D.L., Pepler, D.J. ve Craig, W.M.** (2001). Naturalistic observations of peer interventions in bullying. *Social Development, 10*(4), 512-527.
- Hechler, S. ve Kessler, T.** (2018). On the difference between moral outrage and empathic anger: Anger about wrongful deeds or harmful consequences. *Journal of Experimental Social Psychology, 76*, 270-282.
- Hill, P.L. ve Lapsley D.K.** (2011). Adaptive and maladaptive narcissism in adolescent development. C.T. Barry, P.K. Keurig, K. Stellwagen ve D. Barry (Editör), *Narcissism and Machiavellianism in Youth: Implications For the Development of Adaptive and Maladaptive Behavior* içinde (s. 89-106). Washington, Amerika: American Psychological Association.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W.** (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence, 6*(3), 89-112.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W.** (2010). Bullying, cyberbullying and suicide. *Archives of Suicide Research, 14*(3), 206-221.
- Hofelich, A.J. ve Preston, S.D.** (2012). The meaning in empathy: Distinguishing conceptual encoding from facial mimicry, trait empathy, and attention to emotion. *Cognition and Emotion, 26*(1), 119-128.
- Hoff, D.L. ve Mitchell, S.N.** (2008). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration, 47*(5), 652-665.
- Hoffman, M.L.** (1989). Empathic emotions and justice in society. *Social Justice Research, 3*(4), 283-311.
- Holtzman, N.S. ve Donnellan, M.B.** (2015). The roots of Narcissus: Old and new models of evolution of narcissism. V. Ziegler-Hill, L.L.M. Welling ve

- T.K. Shackelford (Editör), *Evolutionary Perspectives on Social Psychology* içinde (s. 479-489). İsviçre: Springer.
- Ioannidou, F. ve Konstantikaki, V.** (2008). Empathy and emotional intelligence: What is it really about?. *International Journal of Caring Sciences*, 1(3), 118-123.
- Jackson, L.A., Ervin, K.S. ve Hodge, C.N.** (1992). Narcissism and body image. *Journal of Research in Personality*, 26(4), 357-370.
- Jacobs, J.E., Bleeker, M.M. ve Constantino, M.J.** (2003). The self-system during childhood and adolescence: Development, influences, and implications. *Journal of Psychotherapy Integration*, 13(1), 33-65.
- Javanbakht, A.** (2006). Was the myth of Narcissus misinterpreted by Freud? Narcissus, a model for schizoid-histrionic, not narcissistic personality disorder. *The American Journal of Psychoanalysis*, 66(1), 63-71.
- Johnson, F. ve Wardle, J.** (2005). Dietary restraints, body dissatisfaction and psychological distress: A prospective analysis. *Journal of Abnormal Psychology*, 114(1), 119-125.
- Jolliffe, D. ve Farrington, D.P.** (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(5), 441-476.
- Kara, H. ve Kaçar, M.** (2017). Akran zorbalığı ve toplumsal önemi: iki olgu sunumu. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22(2), 114-118.
- Katzer, C.** (2009). Cyberbullying in Germany: What has been done and what is going on. *Journal of Psychology*, 217(4), 222-223.
- Kernberg, O.** (2019). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm* (5. Baskı). İstanbul: Metis.
- Kestel, M. ve Akbıyık, C.** (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Kircaburun, K., Jonason, P.K. ve Griffiths, M.D.** (2018). The Dark Tetrad traits and problematic social media use: The mediating role of cyberbullying and cyberstalking. *Personality and Individual Differences*, 135, 264-269.
- Kiehl, K.A.** (2006). A cognitive neuroscience perspective on psychopathy: Evidence for paralimbic system dysfunction. *Psychiatry Research*, 142(2-3), 107-128.
- Kiriakidis, S.P. ve Kavoura, A.** (2010). Cyberbullying: a review of the literature on harassment through the internet and other electronic means. *Fam Community Health*, 33(2), 82-93.

- Kitayama, S., Markus, H.R. ve Lieberman, C.** (1995). The collective construction of self esteem. Implications for culture, self, and emotion. J. A. Russell, J.M. Fernández-Dols, A. S. R. Manstead ve J. C. Wellenkamp (Editör), *Everyday Conceptions of Emotion: An Introduction to the Psychology, Anthropology and Linguistics of Emotion* içinde (s.523-550). Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Kling, K.C., Hyde, J.S., Showers, C.J., Buswell, B.N.** (1999). Gender differences in self-esteem: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125(4), 470-500.
- Konrath, S., Corneille, O., Bushman, B.J. ve Luminet, O.** (2014). The relationship between narcissistic exploitativeness, dispositional empathy, and emotion recognition abilities. *J Nonverbal Behav*, 38, 129-143.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G.W., Schroeder, A.N. ve Lattanner, M.R.** (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137.
- Krider, D.** (2005). Self-esteem in young adults: The effects of parental divorce in childhood. *Undergraduate Research Journal*, 5, 52-56.
- Küçük, S.** (2016). *Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe uyarlaması* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Laible, D.J., Carlo, G. ve Roesch, S.C.** (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviors. *Journal of Adolescence*, 27(6), 703-716.
- Lamm, C., Decety, J. ve Singer, T.** (2011). Meta-analytic evidence for common and distinct neural networks associated with directly experienced pain and empathy for pain. *NeuroImage*, 54, 2492-2502.
- Law, D.M., Shapka, J.D., Hymel, S., Olson, B.F. ve Waterhouse, T.** (2012). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 226-232.
- Lee, C. ve Shin, N.** (2017). Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior*, 68, 352-358.
- Levy, K.N., Ellison, W.D. ve Reynoso, J.S.** (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. W. K. Campbell ve J. D. Miller (Editör), *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments* içinde (s. 3-13). New York: Wiley.

- Livazovic, G. ve Ham, E.** (2019). Cyberbullying and emotional distress in adolescents: the importance of family, peers and school. *Heliyon*, 5(6), 1-9.
- Livesley, W.J. ve Jang, K.L.** (2008). The behavioral genetics of personality disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 247-274.
- Lomas, J., Stough, C., Hansen, K. ve Downey, L.A.** (2012). Brief report: Emotional intelligence, victimisation and bullying in adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(1), 207-211.
- López-Larrañaga, M. ve Orue, I.** (2019). Interaction of psychopathic traits in the prediction of cyberbullying behavior. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 24(1), 1-8.
- Luo, Y.L.L., Cai, H., Sedikides, C. ve Song, H.** (2014). Distinguishing communal narcissism from agentic narcissism: A behavioral genetics analysis on the agency-communion model of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 49, 52-58.
- Luo, Y.L.L., Cai, H. ve Song, H.** (2014). A behavioral genetic study of intrapersonal and interpersonal dimensions of narcissism. *PLoS One*, 9(4), e93403.
- Lynam, D.R., Loeber, R. ve Stouthamer-Loeber, M.** (2008). The stability of psychopathy from adolescence into adulthood: The search for moderators. *Criminal Justice and Behavior*, 35(2), 228-243.
- Machackova, H. ve Pfetsch, J.** (2016). Bystanders' responses to offline bullying and cyberbullying: The role of empathy and normative beliefs about aggression. *Scandinavian Journal of Psychology*, 57(2), 169-176.
- Markiewicz, D., Doyle, A.B. ve Brendgen, M.** (2001). The quality of adolescents' friendship: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence*, 24(4), 429-445.
- Marsh, A.A., Finger, E.C., Fowler, K.A., Adalio, C.J., Jurkowitz, I.T.N., Schechter, J.C. ... Blair, R.J.R.** (2013). Empathic responsiveness in amygdala and anterior cingulate cortex in youths with psychopathic traits. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(8), 900-910.
- Mathieson, L.C., Murray-Close, D., Crick, N.R., Woods, K.E., Zimmer-Gembeck, M., ... Morales, J.R.** (2011). Hostile intent attributions and relational aggression: The moderating roles of emotional sensitivity, gender, and victimization. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39(7), 977-987.
- McCann, J.T. ve Biaggio, M.K.** (1989). Narcissistic personality features and self-reported anger. *Psychological Reports*, 64(1), 55-58.

- McCullough, M.E., Emmons, R.A., Kilpatrick, S.D. ve Mooney, C.N.** (2003). Narcissists as “victims”: The role of narcissism in the perception of transgressions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(7), 885-893.
- Mehdizadeh, S.** (2010). Self-presentation 2.0: Narcissism and self-esteem on Facebook. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(4), 357-364.
- Menesini, E., Palladino, B.E. ve Nocentini, A.** (2015). Emotions of moral disengagement, class norms, and bullying in adolescence: A multilevel approach. *Merrill-Palmer Quarterly*, 61(1), 124-143.
- Miller, J.D. ve Campbell, W.K.** (2008). Comparing clinical and social-personality conceptualizations of narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449-476.
- Miller, J.D., Maples, J.L., Buffardi, L., Cai, H., Gentile, B., Kisbu-Sakarya, Y., ... Campbell, W.K.** (2015). Narcissism and United States’ culture: The view from home and around world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1068-1089.
- Morey, L.C. ve Stagner, B.H.** (2012). Narcissistic pathology as core personality dysfunction: Comparing the DSM-IV and the DSM-V proposal for Narcissistic Personality Disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 68(8), 908-921.
- Morf, C.C. ve Rhodewalt, F.** (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.
- Musitu-Ferrer, D., León-Moreno, C., Callejas-Jerónimo, J.E., Esteban-Ibáñez, M. ve Musitu-Ochoa, G.** (2019). Relationships between parental socialization styles, empathy and connectedness with nature: Their implications in environmentalism. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2461.
- Nixon, C.L.** (2014). Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5, 143-158.
- Okada, R.** (2010). The relationship between vulnerable narcissism and aggression in Japanese undergraduate students. *Personality and Individual Differences*, 49(2), 113-118.
- Okutan, N.** (2019). (Özellik) Empatik Öfke Ölçeği’nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 237-250.
- Olthof, T. ve Goossens, F.A.** (2008). Bullying and the need to belong: Early adolescents’ bullying-related behavior and the acceptance they desire

- and receive from particular classmates. *Social Development*, 17(1), 24-46.
- Olweus, D.** (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1170-1190.
- Olweus, D.** (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- O'Moore, M ve Kirkham, C.** (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior*, 27(4), 269-283.
- Ortega, R., Elipe, P., Mora-Merchan, J.A., Calmaestra, J. ve Vega, E.** (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying: A study of Spanish adolescents. *Journal of Psychology*, 217(4), 197-204.
- Orth, U., Erol, Y. ve Luciano, E.C.** (2018). Development of self-esteem from age 4 to 94 years: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 144(10), 1045-1080.
- Owens, T.J.** (1993). Accentuate the positive and the negative: Rethinking the use of self-esteem, self-deprecation, and self-confidence. *Social Psychology Quarterly*, 56(4), 288-299.
- Ozan, E., Kırpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T. ve Oral, M.** (2008). Narsisistik kişilik bozukluğu: Gelişim süreçleri ve yaşamı. *Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar*, 2(1-2), 25-37.
- Özkan, İ.** (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam*, 7(3), 4-9.
- Palosaari, U.K. ve Aro, H.M.** (1995). Parental divorce, self-esteem and depression: an intimate relationship as a protective factor in young adulthood. *Journal of Affective Disorders*, 35(3), 91-96.
- Patchin, J.W. ve Hinduja, S.** (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80(12), 614-621.
- Paulhus, D.L.** (2001). Normal narcissism: Two minimalist accounts. *Psychological Inquiry*, 12(4), 228-230.
- Paulhus, D.L. ve Williams, K.M.** (2002). The dark triad of personality: Narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
- Pavri, S.** (2015). Loneliness: The cause or consequence of peer victimization in children and youth. *The Open Psychology Journal*, 8(1), 78-84.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T. ve Cross, D.** (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and

Australian adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4(28), 1-10.

- Perren, S. ve Gutzwiller-Helfenfinger, E.** (2012). Cyberbullying and traditional bullying in adolescence: Differential roles of moral disengagement, moral emotions, and moral values. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 195-209.
- Perren, S., Gutzwiller-Helfenfinger, E., Malti, T. ve Hymel, S.** (2012). Moral reasoning and emotion attributions of adolescent bullies, victims and bully-victims. *British Journal of Developmental Psychology*, 30(4), 511-530.
- Pincus, A.L.** (2011). Some comments on nomology, diagnostic process, and narcissistic personality disorder in the DSM-5 proposal for personality and personality disorders. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 2(1), 41-53.
- Pincus, A.L., Ansell, E.B., Pimentel, C.A., Cain, N.M., Wright, A.G.C. ve Levy, K.N.** (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment*, 21(3), 365-379.
- Pincus, A.L. ve Lukowitsky, M.R.** (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446.
- Pouwels, J.L., Scholte, R.H.J., van Noorden, T.H.J. ve Cillessen, A.H.N.** (2016). Interpretations of bullying by bullies, victims, and bully-victims in interactions at different levels of abstraction. *Aggressive Behavior*, 42(1), 54-65.
- Pozzoli, T., Gini, G. ve Thornberg, R.** (2017). Getting angry matters: Going beyond perspective taking and empathic concern to understand bystanders' behavior in bullying. *Journal of Adolescence*, 61, 87-95.
- Pulver, S.E.** (1970). Narcissism: The term and the concept. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 18(2), 319-341.
- Quirk, R. ve Campbell, M.** (2015). On standby? A comparison of online and offline witnesses to bullying and their bystander behaviour. *Educational Psychology*, 35(4), 430-448.
- Raskauskas, J. ve Stoltz, A.D.** (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564-575.
- Reed, P., Bircek, N.I., Osborne, L.A., Vigano, C. ve Truzoli, R.** (2018). Visual social media use moderates the relationship between initial problematic internet use and later narcissism. *The Open Psychology Journal*, 11(1), 163-170.

- Reich, A.** (1960). Pathological forms of self-esteem regulation. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 15(1), 215-232.
- Richardson, D.R., Hammock, G.S., Smith, S.M., Gardner, W. ve Signo, M.** (1994). Empathy as a cognitive inhibitor of interpersonal aggression. *Aggressive Behavior*, 20(4), 275-289.
- Robins, R.W. ve Trzesniewski, K.H.** (2005). Self-esteem development across the lifespan. *Current Directions in Psychological Science*, 14(3), 158-162.
- Robson, C. ve Witenberg, R.T.** (2013). The influence of moral disengagement, morally based self-esteem, age and gender on traditional bullying and cyberbullying. *Journal of School Violence*, 12, 211-231.
- Rodin, J. ve Langer, E.** (1980). Aging labels: The decline of control and the fall of self-esteem. *Journal of Social Issues*, 36(2), 12-29.
- Ronningstam, E.** (2009). Narcissistic personality disorder: Facing DSM-V. *Psychiatric Annals*, 39(3), 111-121.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C. ve Rosenberg, F.** (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, 60(1), 141-156.
- Salazar, L.R.** (2021). Cyberbullying victimization as a predictor of cyberbullying perpetration, body image dissatisfaction, healthy eating and dieting behaviors, and life satisfaction. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1-2), 354-380.
- Salmivalli, C. ve Voeten, M.** (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development*, 28(3), 246-258.
- Savin-Williams, R.C. ve Demo, D.H.** (1984). Developmental change and stability in adolescent self-concept. *Developmental Psychology*, 20(6), 1100-1110.
- Schäfer, M., Korn, S., Smith, P.K., Hunter, S.C., Mora-Merchán, J., Singer, M.M. ve van der Meulen, K.** (2004). Lonely in the crowd: Recollections of bullying. *British Journal of Developmental Psychology*, 22(3), 379-394.
- Sedikides, C., Rudich, E.A., Gregg, A.P., Kumashiro, M. ve Rusbult, C.** (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(3), 400-416.
- Slonje, R. ve Smith, P.K.** (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

- Smith, P.K.** (2019). Research on cyberbullying: Strengths and limitations. *Narratives in Research and Interventions on Cyberbullying Among Young People*, 9-27.
- Sowislo, J. F., Orth, U. ve Meier, L.L.** (2014). What constitutes vulnerable self-esteem? Comparing the prospective effects of low, unstable, and contingent self-esteem on depressive symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 123(4), 737-753.
- Steffgen, G., König, A., Pfetsch, J. ve Melzer, A.** (2011). Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 14(11), 643-648.
- Stewart, R.W., Drescher, C.F., Maack, D.J., Ebesutani, C. ve Young, J.** (2014). The development and psychometric investigation of the Cyberbullying Scale. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(12), 2218-2238.
- Sticca, F. ve Perren, S.** (2013). Is cyberbullying worse than traditional bullying? Examining the differential roles of medium, publicity, and anonymity for the perceived severity of bullying. *J Youth Adolescence*, 42(5), 739-750.
- Stradmeijer, M., Bosch, J., Koops, W. ve Seidell, J.** (2000). Family functioning and psychosocial adjustment in overweight youngsters. *International Journal Of Eating Disorders*, 27(1), 110-114.
- Strayer, J. ve Roberts, W.** (2004). Children's anger, emotional expressiveness, and empathy: Relations with parents' empathy, emotional expressiveness, and parenting practices. *Social Development*, 13(2), 229-254.
- Strom, P.S. ve Strom, R.D.** (2005). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum*, 70(1), 21-36.
- Stucke, T.S. ve Sporer, S.L.** (2002). When a grandiose self-image is threatened: Narcissism and self-concept clarity as predictors of negative emotions and aggression following ego-threat. *Journal of Personality*, 70(4), 509-532.
- Sutton, J. ve Smith, P.K.** (1999). Bullying as a group process: An adaptation of the participant role approach. *Aggressive Behavior*, 25, 97-111.
- Sümengen, A.A. ve Akyüz, A.** (2020). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarını etkileyen faktörler. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(3), 214-221.
- Süslü, D.P. ve Oktay, A.** (2018). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilişkili bazı değişkenlerin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 17(4), 1877-1895.

- Svetlova, M., Nichols, S.R. ve Brownell, C.A.** (2010). Toddlers' prosocial behavior: From instrumental to empathic to altruistic helping. *Child Development, 81*(6), 1814-1827.
- Swann JR, W.B. ve Boston, J.K.** (2010). Self and identity. S. T. Fiske, D. T. Gilbert, ve G. Lindzey (Editör), *Handbook of Social Psychology* içinde (s.589-628.). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Şen, G. ve Barışkın, E.** (2019). Patolojik Narsisizm Envanterinin Türkçe standardizasyonu, geçerlik ve güvenirliğinin sınanması. *Türk Psikiyatri Dergisi, 30*(2), 118-129.
- Tangney, J.P., Hill-Barlow, D., Wagner, P.E., Marshall, D.E., Kaplan Borenstein, J., Sanftner, J. ... Gramzow, R.** (1996). Assessing individual differences in constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(4), 780-796.
- Tanrikulu, İ. ve Erdur-Baker, Ö.** (2019). Motives behind cyberbullying perpetration: A test of uses and gratifications theory. *Journal of Interpersonal Violence, 00*(0), 1-26.
- Tinakon, W. ve Nahathai, W.** (2012). A comparison of reliability and construct validity between the original and revised versions of the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Psychiatry Investigation, 9*(1), 54-58.
- Tokunaga, R.S.** (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior, 26*(3), 277-287.
- Torgersen, S., Lygren, S., Øien, P.A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, ... Kringlen, E.** (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive Psychiatry, 41*(6), 416-425.
- Tracey, J.L., Cheng, J.T., Robins, R.W. ve Trzesniewski, K.H.** (2009). Authentic and hubristic pride: The affective core of self-esteem and narcissism. *Self and Identity, 8*(2-3), 196-213.
- Trzesniewski, K.H., Donnellan, M.B., Moffitt, T.E., Robins, R.W., Poulton, R. ve Caspi, A.** (2006). Low self-esteem during adolescence predicts poor health, criminal behavior, and limited economic prospects during adulthood. *Developmental Psychology, 42*(2), 381-390.
- Tsai, J., Ying, Y. ve Lee, P.A.** (2001). Cultural predictors of self-esteem: a study of Chinese American female and male young adults. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 7*(3), 284-297.
- Tukuş, L.** (2010). *The Self Esteem Rating Scale-Short Form (Benlik Saygısı Değerlendirme Ölçeği- Kısa Form) Türkçe güvenirlik ve geçerlilik*

çalışması (Tıpta Uzmanlık). Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması.[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679).
Erişim tarihi: 16 Kasım, 2020.

ul Haq, M.A. (2016). Association between socio-demographic background and self-esteem of university students. *Psychiatr Q*, 87(4), 755-762.

Uyanık Balat, G. ve Akman, B. (2004). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 175-183.

van den Berg, P.A., Mond, J., Eisenberg, M., Ackard, D. ve Neumark-Sztainer, D. (2010). The link between body dissatisfaction and self-esteem in adolescents: Similarities across gender, age, weight status, race/ethnicity, and socioeconomic status. *Journal of Adolescent Health*, 47(3), 290-296.

van der Wal, M.F., de Wit, C.A.M. ve Hirasing, R.A. (2003). Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying. *Pediatrics*, 111(6), 1312-1317.

van Dijk, A., Poorthuis, A.M.G. ve Malti, T. (2016). Psychological processes in young bullies versus bully-victims. *Aggressive Behavior*, 43(5), 430-439.

van Noorden, T.H.J., Haselager, G.J.T., Cillessen, A.H.N. ve Bukowski, W.M. (2015). Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: A systematic review. *Journal of Youth and Adolescence*, 44, 637-657.

Vandebosch, H. ve van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology and Behavior*, 11(4), 499-503.

Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L. ve Cutts, H. (2010). High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: an exploratory study. *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3), 269-273.

Vernon, P.A., Villani, V.C., Vickers, L.C. ve Harris, J.A. (2008). A behavioral genetic investigation of the Dark Triad and the Big 5. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 445-452.

Vitaglione, G.D. ve Barnett, M.A. (2003). Assessing a new dimension of empathy: Empathic anger as a predictor of helping and punishing desires. *Motivation and Emotion*, 27(4), 301-325.

- Waasdorp, T.E. ve Bradshaw, C.P.** (2015). The overlap between cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 56*(5), 483-488.
- Wachs, S. ve Wright, M.F.** (2018). Bullying and alexithymia: Are there differences between traditional, cyber, combined bullies, and nonbullies in reading their own emotions?. *Criminal Behaviour and Mental Health, 28*(1), 1-5.
- Whitbeck, L.B., Simons, R.L., Conger, R.D., Lorenz, F.O., Huck, S. ve Elder, JR., G.H.** (1991). Family economic hardship, parental support, and adolescent self-esteem. *Social Psychology Quarterly, 54*(4), 353-363.
- Wilgenbusch, T. ve Merrell, K.W.** (1999). Gender differences in self-concept among children and adolescents: A meta-analysis of multidimensional studies. *School Psychology Quarterly, 14*(2), 101-120.
- Wink, P.** (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*(4), 590-597.
- Yang, C., Sharkey, J.D., Reed, L.A. ve Dowdy, E.** (2020). Cyberbullying victimization and student engagement among adolescents: Does school climate matter?. *School Psychology, 35*(2), 158-169.
- Yang, S.J., Stewart, R., Kim, J.M., Kim S.W., Shin, I.S., Dewey, M.E., ... Yoon, S.J.** (2013). Differences in predictors of traditional and cyberbullying: a 2-year longitudinal study in Korean school children. *European Child & Adolescent Psychiatry, 22*, 309-318.
- Ybarra, M.L. ve Mitchell, K.J.** (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*(7), 1308-1316.
- Ybarra, M.L., Mitchell, K.J., Wolak, J. ve Finkelhor, D.** (2006). Examining characteristics and associated distress related to internet harassment: Findings from the second youth internet safety survey. *Pediatrics, 118*(4), 1169- 1177.
- Yelsma, P. ve Yelsma, J.** (1998) Self-esteem and social respect within the high school. *The Journal of Social Psychology, 138*(4), 431-441.
- Yıldız, E. ve Erci, B.** (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1*(3), 6-11.
- Yılmaz, T. ve Çağlayan, İ.D.** (2018). Ergenlerde akran zorbalığının ebeveynlik çeşitleri ve yaşanan yer açısından karşılaştırılması. *Nesne Psikoloji Dergisi, 6*(12), 82-102.
- Yiğit, H.** (2010). Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Zahn-Waxler, C. ve Radke-Yarrow, M.** (1990). The origins of empathic concern. *Motivation and Emotion*, 14(2), 107-130.
- Zinn, W.** (1993). The empathic physician. *Archives of Internal Medicine*, 153(3), 306-312.

EKLER

		Siber Zorbalığa Maruz Bırakma	
Tüm Örneklem		Sömürücülük (+), Empatik Öfke (-), Koşullu Benlik Saygısı (+)	
Maruz Kalma Düzeyleri	Maruz Kalmayan	Benlik Saygısı (+)	
	Orta Düzey	Öfkeyi Hak Görme (+)	
	İleri Düzey	Sömürücülük (+), Büyüklenmecilik Fantezileri (+)	
Cinsiyet	Maruz Kalmayan	Kadın	-
		Erkek	Benlik saygısı (+)
	Orta Düzey	Kadın	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Erkek	-
	İleri Düzey	Kadın	Büyüklenmecilik Fantezileri (+)
		Erkek	Sömürücülük (+)
Sınıf	Maruz Kalmayan	9. sınıf	-
		10. sınıf	Empatik Öfke (+)
		11. sınıf	-
		12. sınıf	Benlik Saygısı (+), Değersizleştirme (+), Büyüklenmecilik Fantezileri (-)
	Orta Düzey	9. sınıf	Öfkeyi Hak Görme (+)
		10. sınıf	-
		11. sınıf	Benliği Saklama (+)
		12. sınıf	Empatik Öfke (-)
	İleri Düzey	9. sınıf	Sömürücülük (+)
		10. sınıf	Öfkeyi Hak Görme (+)
		11. sınıf	Büyüklenmecilik Fantezileri (+), Sömürücülük (+)
		12. sınıf	Öfkeyi Hak Görme (+)
Anne Tutumu	Maruz Kalmayan	İhmalkar	-
		Otoriter	Benliği saklama (-)
		Demokratik	-
		Fazla hoşgörülü	Benlik saygısı (+)
		Diğer	-
	Orta Düzey	İhmalkar	Empatik öfke (-)
		Otoriter	Koşullu Benlik Saygısı (+), Kendini Feda (-), Sömürücülük (+)
		Demokratik	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Fazla hoşgörülü	-
		Diğer	Öfkeyi Hak Görme (+)
	İleri Düzey	İhmalkar	-
		Otoriter	Kendini Feda (+), Sömürücülük (+)
Demokratik		Büyüklenmecilik Fantezileri (+)	
Fazla hoşgörülü		Empatik Öfke (-), Koşullu Benlik Saygısı (+)	
	Diğer	Sömürücülük (+)	

Baba Tutumu	Maruz Kalmayan	İhmalkar	-
		Otoriter	Büyüklenmecilik Fantezileri (+)
		Demokratik	-
		Fazla hoşgörülü	Benlik Saygısı (+)
		Diğer	Öfkeyi Hak Görme (+)
	Orta Düzey	İhmalkar	Empatik Öfke (-), Benliği Saklama (+), Koşullu Benlik Saygısı (+)
		Otoriter	-
		Demokratik	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Fazla hoşgörülü	Benlik Saygısı (-), Empatik Öfke (+)
		Diğer	-
	İleri Düzey	İhmalkar	-
		Otoriter	-
		Demokratik	Koşullu Benlik Saygısı (+), Sömürücülük (+)
Fazla hoşgörülü		-	
Diğer		Sömürücülük (+), Değersizleştirme (-)	
Anne-Baba Medeni Durum	Maruz Kalmayan	Birlikte	Benlik Saygısı (+), Koşullu Benlik Saygısı (+), Empatik Öfke (-)
		Boşanmış	-
	Orta Düzey	Birlikte	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Boşanmış	-
	İleri Düzey	Birlikte	Sömürücülük (+), Büyüklenmecilik Fantezileri (+)
Boşanmış		Koşullu Benlik Saygısı (+), Sömürücülük (+)	
Anne Eğitim Düzeyi	Maruz Kalmayan	İlköğretim	-
		Lise	Benlik Saygısı (+), Değersizleştirme (+), Kendini Feda (-)
		Lisans ve üzeri	-
	Orta Düzey	İlköğretim	-
		Lise	-
		Lisans ve üzeri	Değersizleştirme (-), Öfkeyi Hak Görme (+), Benliği Saklama (+)
	İleri Düzey	İlköğretim	Benliği Saklama (-), Sömürücülük (+)
		Lise	Koşullu Benlik Saygısı (+)
		Lisans ve üzeri	Değersizleştirme (+), Sömürücülük (+)
Baba Eğitim Düzeyi	Maruz Kalmayan	İlköğretim	Öfkeyi Hak Görme (+), Değersizleştirme (-)
		Lise	Benlik Saygısı (+)
		Lisans ve üzeri	-
	Orta Düzey	İlköğretim	-
		Lise	Koşullu Benlik Saygısı (+)
		Lisans ve üzeri	Koşullu Benlik Saygısı (+)
	İleri Düzey	İlköğretim	Sömürücülük (+)
		Lise	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Lisans ve üzeri	Benliği Saklama (+)
Gelir	Maruz Kalmayan	Kötü	-
		Orta	Benlik saygısı (+), Değersizleştirme (+)
		İyi	-
	Orta Düzey	Kötü	-
		Orta	-
		İyi	-
	İleri Düzey	Kötü	Öfkeyi Hak Görme (+)
		Orta	Sömürücülük (+)
		İyi	Sömürücülük (+), Kendini Feda (+), Büyüklenmecilik Fantezileri (-)